

VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR

• www.vasarhelyilatohatar.hu • VI. évf. 21-22. szám • 2015/1-2. • 750,-Ft

GALÉRIA

**DOBOS IRMA
KÉRI LÁSZLÓ**

V. NAGY NÁNDOR

SZORONGÁSAINK

Jó volna közös beszédtemává tennünk (kibeszélnünk) kedvrontó, né- tán nyomasztó érzéseinket, amelyek beárnyékolják mindennapjaink nyugalmát. Találnánk egymély, a lelki sarokba szorítottságunkat magyarázó körülményt. De eljuthatnánk-e a megnevezhető s így elhárítható okokig is, amelyek – mint a szorongásos tünetek mögöttesei – éppenséggel a legbizonytalanabbak? Fantomokkal kell hát küzdenünk? A válasz többértelműnek ígérkezik, noha bonyolultabbnak sem gondolnám, mint magát az embert.

A szorongás gyökerének megtalálása hosszadalmas szakfeladat. A hozzá vivő út az élettörténetek, hangoltságok, sajátos belső világok ösvényein át vezet. Olvasmányaimból azt szűrtem le, hogy a milliófajta szorongás ugyanattól „fél”: a fénytől. Szorongásaink fényérzékenyek. A „szellem napvilágánál” zsugorodni kezdenek. Ezért különösen fontosak a megvilágító, a leküzdésüket dokumentáló művek. Ilyen bátorító könyvnek tartom Popper Péter: *666 – A sátán a XXI. században* című nagyesszéjét.

Popper sok mindent és sokfélét mond: mitológiai morzsák, vallástörténeti utalások, szabadgondolkodói kalandok, teozófiai tanulságok, irodalmi idézetek sorát kínálja. Elnézést is kér az olvasótól: „Mint író, sok jogos szemrehányást kaptam azért, hogy gondolatok tömegét vetem fel anélkül, hogy kifejtsem őket, és hogy nagyon gyorsan váltom a témákat...” Írói módszernek tartja olvasóinak illetően való szellemi kiéheztetését. Majd folytatódik a beavatás, felidézi két erős halál-élményét, melyek a jelen műhöz vezettek.

Szorongása – s ez Popper bevallása szerint végigkísérte őt a könyv megírása közben – az (újraélt) halálfélelemből táplálkozhatott. Sőt, egy merész, megelőlegezett sejtésem szerint mindenféle szorongás ebből fakad. Márpedig, ha erőt tudunk venni az elmúlás ősi rettenetén, akkor megbabolázhatók az „öntudatalatti kényszeres félelmei”. S ehhez mi szükségünk van ördög? Nyilván a halálfélelem ellentmondásossága miatt: a félelem reális szorongás, ellenben a halál titokzatos. De az ördög... – megölelhető, mielőtt elfutnánk előle!

Kecsegtető ez a feloldás. Gördülékeny a magyarázat. Nem kellene-e hűvös jóindulatot tanúsítanunk – miként Freud ironizál – „saját gondolati erőlködésünkkel” szemben? Nevezett mester nagy hatású tanulmányában, a *Túl az örömelven*-ben (magyar kiadásának címe: *A halálöszön és az életöszönök*) feltételezte e két „mennyei hatalom” dualisztikus együttműködését. A vágy elfojtása (miközben ez kulturálisan kívánatosnak tetszik) a halálöszönök fel- és elszabadításához, játékba hozásához vezet. A szorongás az Erósz és a halál felé törekvő organizmus függő játszmájának érzelmi lenyomata volna?

Freud az 1930-as *Rossz közérzet a kultúrában* című esszéjében társadalomfilozófiává szélesíti a *Túl az örömelven* eredményeit. Felveti a pszichoanalízisnek a közösségre történő áttételét, mondván, így elemezhető lenne egy kulturális korszak „neurotikussá” válása. A társadalmi rossz közérzet oka – szögezi le – a kulturális felettes én szigorú morál-követelményeinek nem teljesítése miatt kialakult lelkiismereti szorongás. Saját jelenét a „nyugtalanág, boldogtalanság, szorongó hangulat” koraként aposztrofálja. Popper, vagy hetven évvel később: „van valamiféle gyorsan erősödő gonosz sugárzás a világban”.

Mind Freud világháborús tapasztalata („az emberek képesek egymást az utolsó emberig kiirtani”), mind Popper Káli Júga kor utáni helyzetjelentése („a sötétség szellemei teleszórják az emberek világot én nélküli álemberekkel, spirituális robotokkal”) a (f)elszabaduló, agresszióként tárgyiasuló halálöszönök térnyerését igazolják.

Kovács Imre Attila
író

TARTALOM

KOVÁCS IMRE ATTILA Szorongásaink	3
DOMOKOS TAMÁS 85 éves Krékits József, a nyelvtudományok doktora	5
BENÁK KATALIN <i>A kezdet, az eredet</i> V. Nagy Nándor restaurátor- és képzőművész	6
MÁNDOKI ANDRÁS Mándoky Kongur Csillaga	10
BENÁK KATALIN <i>A szemléletformálás igénye</i> Dr. Miklós Péter, az Emlékpont intézményvezetője	12
MIKLÓS PÉTER Népeségmozgások Csanád megyében a második világháború után	14
MÉSZÁROS TAMÁS Egy kiállítás margójára: megfigyelt művészet	16
BÉRES DEZSŐ Meggyőződése szerint magyar	18
GALYASI MIKLÓS Hideg hajnal	18
BÁLINT JÁNOSNÉ Vissza a gyökerekhez	19
FENYVESI FÉLIX LAJOS Csendes főhajtás	20
DOBOS IRMA Ötven évvel ezelőtti Kubai emlékek	21
ÁGOSTON LAJOS A '89-es temesvári küldetés	29
FARKAS ZOLTÁN - FARKAS ZSUZSANNA MÁRIA - TAKÁTSYNÉ FARKAS IRÉN Egy krisztuskövető életút	32
KÓSZEGFALVI FERENC Szülőhelyem körül	34
SULYOK CSABA Górértörténelem	36
DANI IMRE Én, a korrupt (szatíra)	39
BÉRES DEZSŐ — VERSEK néha látlak tibeti dali egy vásárhelyi öreg kúthoz	40 40 40
CSERJÉS KATALIN Szöveg és kép hermeneutikája Tíz év az Art.Pagonyban	41 42
KOVÁCS SZABINA Az önképzőkör 10 éves jubileuma	44
NAGY IMRE <i>A befelé vezető út</i> Kéri László munkásságáról	46
Könyvajánló • <i>Borus Gábor: Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc hódmezővásárhelyi honvédei</i> Soós Csilla ajánlja • <i>A hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság évkönyve 2015.</i> Hegyiné Csernus Judit ajánlja	35 39
A címdalón: V. Nagy Nándor: Nézőpont — Lucien Hervé emlékére	
A hátoldalon: Dobos Irma: A „Carneval de Santiago de Cuba” egyik résztvevője	

www.vasarhelyilatohatar.hu

VI. évf. 21-22. szám

2015/1-2.

Kiadja: HDK Hód-Biotech Kft.

Felelős kiadó: Fuchsz Máté

Szerkesztőség:

6800 Hódmezővásárhely,

Rudnay Gyula u. 49. fsz. 2.

E-mail: benakk@gmail.com

Telefon: 06 20 280 2529

Főszerkesztő: Benák Katalin

Vendégszerkesztőnk:

dr. Miklós Péter történész

Szerkesztőség tagjai:

Borus Gábor, Hézsó Ferenc, Simon Ferenc,

Soós Csilla

fotótechnika - Gaál Györgyi

nyelvi lektor - Takátsyné Farkas Irén

Nyomda:

Szoliter Nyomda Hódmezővásárhely,

Benkó István nyomdavezető

A folyóirat megvásárolható a bemutatón

és a

LÍRA KÖNYVESBOLT, EMLÉKPONT,

KÁLVIN ANTIKVÁRIUM,

NÉMETH LÁSZLÓ VÁROSI KÖNYVTÁR,

VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR SZERKESZTŐSÉGÉBEN

Megrendelhető:

Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége

6800 Hódmezővásárhely, Rudnay Gyula u. 49. fsz. 2.

e-mailben benakk@gmail.com

és személyesen.

Fizetés módja:

postán, személyesen és átutalással:

Raiffeisen Bank Rt.

12067008-00149806-00100007

HU ISSN 2061-8182

Ny.t. 163/0239/2/2010.

©Vásárhelyi Látóhatár. Minden jog fenntartva!

Első közlésű, elektronikus formátumú, nyelvíleg

ellenőrzött kéziratot fogadunk, mely tartalmáért

a szerző vállal felelősséget.

További információink és az

Adatvédelmi nyilatkozatunk megtekinthető a

www.vasarhelyilatohatar.hu portálunkon.

TÁMOGATÓINK:

- Czirbusz Piroska Emlékére a Hódmező-vásárhelyi Művészetekért Közalapítvány
 - dr. Dobos Irma, Euro- és gyémánt-diplomás geológus, hidrogeológus
 - dr. Kovács László professzor emeritus
 - Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata

E LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Ágoston Lajos szakíró, a Rádió X alapítója

Barta Soma, a Pécsi Tudományegyetem hallgatója

Bálint Jánosné Ágoston Iona családfakutató

Benák Katalin publicista, a Vásárhelyi Látóhatár főszerkesztője

Béres Dezső helyismereti kutató

Dr. habil Cserjés Katalin PhD SZTE BTK Magyar Irodalmi Tanszék egyetemi adjunktusa

Dani Imre költő, középiskolai tanár

Dr. Dobos Irma Euro- és gyémántdiplomás geológus, hidrogeológus

Dr. Domokos Tamás nyugalmazott muzeológus, malakológus

Dr. Farkas Zoltán okleveles matematikus

Farkas Zsuzsanna okleveles vegyész

Fenyvesi Félix Lajos költő, író

Fuchsz Máté Hochschule Weihenstephan Triesdorf tudományos munkatársa

Gaál Györgyi középiskolai médiatanár, fotográfus

Galyasi Miklós költő, muzeológus

Hegyiné Csernus Judit könyvtáros

Kéri László festőművész

Kovács Imre Attila író

Kovács Szabina, a Klauzál Gábor Általános Iskola tanára

Köszegfalvi Ferenc helytörténész

Kurucz Matei fotográfus, Arad

Lőkös Sándorné fényképész

Mándoki András növényvédelmi szakmérnök

Mándoky Ongajsa Makszýmkyzy tanár

Mészáros Tamás történész

Dr. Miklós Péter PhD történész, az Emlékpont igazgatója

Molnár József mérnök

Dr. Nagy Imre művészettörténész, a Tornyai János Múzeum igazgatója

Nagy István fotóművész, a szentesi Fotóklub vezetője

Soós Csilla, a Németh László Városi Könyvtár igazgatója

Sulyok Csaba, a Szegedi Tudományegyetem hallgatója

Takátsyné Farkas Irén középiskolai tanár, nyelvi lektor

Taskara Abai Amankosulu Kazahsztán

V. Nagy Nándor restaurátor- és képzőművész

Helyesbítés

A Vásárhelyi Látóhatár 2014/4. számban történt elírások helyesbítése, melyért szíves elnézést kérünk: 20. oldal 1. hasáb első bekezdésében:

Völgy utcai **unitárus** templom adott helyet a kurzusok résztvevőinek a bemutatókhoz.

23. oldal szövegdoz utolsó bekezdésében:

[A csoportképet készítette: Matz Gusztáv (Igló/Spišska Nová Ves), időpontja: **1889.05.25.**

25. oldal 1. hasáb első bekezdése helyesen:

Nagyfelbontású képsorozatot készített róla **dr. Bónis Béla...**

85 ÉVES KRÉKITS JÓZSEF

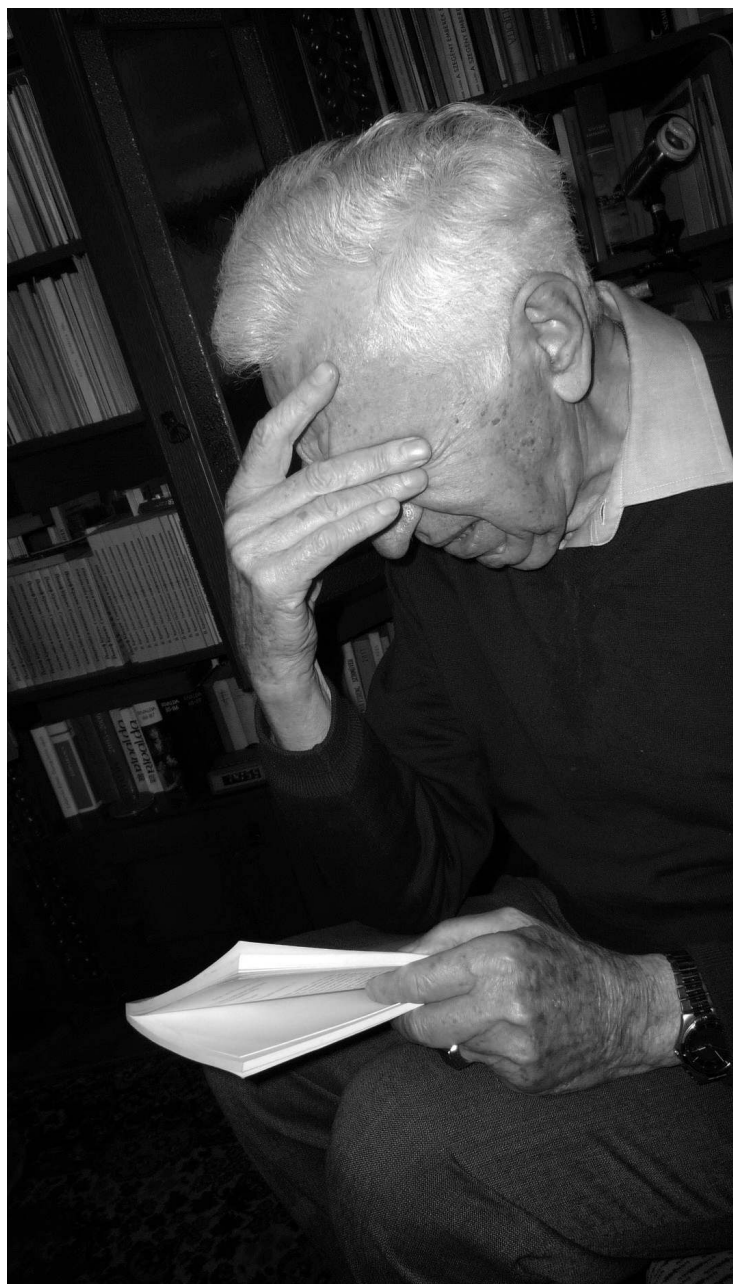
a nyelvtudományok doktora, professor emeritus

Szülvárosunkban élők között sokan ismerik a Szivárvány utca csendjében, egy szerény családi házban élő és alkotó Tanár Urat, akiről sokan tudják, hogy 1954 és 1973 között a Bethlen Gábor Gimnáziumban tanított, és azzal is tisztában vannak, hogy nem az iskola követelményeinek megfelelő, hanem annál magasabb szinten végezte oktató-nevelő munkáját. (Az Ő orosz óráin ismerkedtek meg a nebulók a nyelvészet alapjaival, többek között a kazuisztikával is. Egy évtizedes gimnáziumi oktatás után kidolgozta a szinkódolt nyelvi gyakorlatokat, illetve kivette részét az ország első középiskolás nyelvi laborjának a kialakításában.) Nevelő-oktató munkájának volt köszönhető, hogy tanítványi közül sokan országos versenyeken jeleskedtek. A nyelvészet terén továbbtanuló diákjainak pedig ő volt a fizikai Nobel-díjasok Rácz tanár ura. A pedagógus pályán eltöltött, közel félévszázad alatt kétszer nyerte el a „Szocialista Kultúráért”, egyszer pedig a „Pro Iuventute” kitüntetést. Pedagógiai munkásságát közel negyedévszázad után „Kiváló tanár” címmel ismerték el. A Tanár Úr kivételes emberi, pedagógusi vénájának, 66 éve töretlen hitének, empátiájának releváns bizonyítéka a „Pro Iuventute” kitüntetés.

Nem a tiszteletet parancsoló tanárok közé tartozott. Olyan oktató-nevelő volt, aki a diákok nagyrabecslését tudásával, emberségével, életszemléletével, hihetetlen munkabíráásával mágus módjára varázsolta elő. Az órák attitűdjét „Szállani, szállani, szállani egyre./ Új, új Vizekre, nagy, szüzi Vizekre./Röpülj, hajóm./Szállani, szállani, szállani egyre... Én nem leszek a szürkék hegedőse...” (Ady Endre: *Új Vizeken járok* — Budapesti Napló. 1905. március 25.) versrészlettel lehetne leírni. A tudás tengerén — állandó, tőle hihetetlen energiát igénylő ellenőrzésével, értékelésével, részszótalyzataival — nem szűnő lapátolásra kényszerítette tanulóit. A nyelvi órák anyaga mögé Platón, Arisztotelész, Rousseau, Kant, Hegel stb. gondolatait bújta el. A kompetencia fogalma, ma a pedagógia egyik varázsszava, kulcsszava. Bizonyos, hogy a varázsszó újbóli felbukkanásakor tanár úrnak a füstölgő, kesernyés illatú spanyolviasz jutott az eszébe, egy huncut, hamiskás mosoly kíséretében.

„A cél — a célba vivő út — az öröm születése” filozófiai boncolgatásának csiréit bizonyosan több tanítványában sikerült elvetnie. A myka, poťot szavak magyar megfelelője a kín és a robot (a munka pejoratív megfelelője). Ezek szerint a munka szavunknak valami köze lenne a kínhoz? Igen, de csak a motiválatlan munka esetében. A Tanár Úr a motiváció, az igényesség, a módszertani flexibilitás és transzferabilitás, az elegáns gondolkodás, a virtuozitás, a szuggesztivitás, a transzcendens gondolkodás, az önirónia, az empátia érzetetésének nagy mestere. Nála a követelés valóban a reverencia jele volt. Megtisztelve éreztük magunkat, ha egy biztató mosollyal kísért kérésére (differenciált foglalkoztatás!) otthon orosz újságokból fordíthattunk, vagy netán műfordításra kaptunk megbízást, és beszámolhattunk az elvégzett munkánkról. (Az elmúlt évszázad közepe tája!)

Az élet, a karrier építésében a korrektség és az evolúció elkötelezett híve volt. 1952-ben került városunkba, ahol először az általános iskolában kezdett tanítani. Permanens továbbképzéssel fokozatosan, minden lépésért megküzdve jutott el a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karán az Orosz Nyelv és Irodalom Tanszék vezetői posztjára, és több tudományos fórum tagságáig (MTA Nyelvtudományi Bizottsága, Societas Linguistica Europaea, Szegedi AB Nyelvtudományi Munkabizottsága), valamint olyan monográfiák megjelentetéséig, ahol a bírálók a következő mondatokra ragadtatják magukat: „Tudomásom szerint a magyar nyelvészetben e témakörben ez az első ilyen vállalkozás, amely az adott kérdést teljesen átfogó, aprólékosan kidolgozott, elemzéseiben következetesen végigvezetett kutatást mutat be.” „... de jól használható a felsőoktatásban is, mert nemcsak ismereteket nyújt, hanem gondolkodásra is készítet, és a gondolkodásban önállóságra tanít.”

(Fotó: Domokos Tamás)

SZUBLIM PILLANAT — MESTER, A GONDOLKODÓ PROF. DR. KRÉKITS JÓZSEF

(*1930. március 10. Katymár, †2015. május 13. Hódmezővásárhely)

Tisztelt Professzor Úr! 85. születésnapja alkalmából fogadja hálás tanítványai és a *Vásárhelyi Látóhatár* jókívánságait:

Kívánjuk, hogy továbbra is töretlenül megőrizze a gondolatok egyenessébe, tisztaságába, szépségébe vetett töretlen hitét és a nyelvtudományok terén meglévő alkotókedvét.

Kívánjuk, hogy az egészségi állapota és az egészségügy állapota között soha ne legyen kauzális kapcsolat!

Domokos Tamás

A Vásárhelyi Látóhatár 21. számába szánt kézirat 2015. január 8-án érkezett a Szerkesztőségbe. A Szerkesztőség úgy tervezte, hogy a lap június 5-én sorra kerülő bemutatóját fölhasználja a Mester köszöntésére. Az élet életszerűsége ezt az elképzelést negligálta. A cikk az eredeti formájában jelenik meg, csupán a születési és halálozási adatokkal bővül.

**V. NAGY NÁNDOR
RESTAURÁTOR- ÉS KÉPZŐMŰVÉSZ
EIFERT JÁNOS FOTÓMŰVÉSSZEL**

(Fotó: Nagy István, Szentes)

„V. Nagy Nándor keramikusművész művészetének forrását jelentős mértékben meghatározza az a tény, hogy múzeumi restaurátorként dolgozik egy évtizede. Naponta érint meg több ezer éves neolitikus kerámiákat, érzi textúrájukat, látja struktúrájukat és formai megoldásaikat. Első munkái ennek a formakincsnek a modern szobrászati igényeivel megfogalmazott és korszerű plasztikai kifejezőeszközökkel elegyített sajátos, csak rá jellemző materiális manifesztációi Vénuszi a női test formáival idéznek meg archaikus tartalmakat, de teszik ezt abszolút huszonegyedik századi szobrászi nyelvezettel. Állatábrázolásai- legyenek azok bivalyok, kosok, vagy madarak- az esszenciális lényeg megragadására törekşenek: ha kell erőt, ha kell kitartást, ha kell az égbe törekvés képességét tudják önnön formai természetükkel megidézni. Művei a transzformáció megtestesülései. Plasztikáit samottos agyagból készíti. A művek megformálása az egyik legősibb művészi tevékenység, a kézzel formálás reinvokációja. Miután az a lépés lezárul, a megformált plasztikát száradni kell hagyni, majd a megfelelő pillanatban következhet az égetés. Ez a folyamat pedig felér egy alkimista kísérlettel. Tudni kell pontosan hány fokon kell kielégíteni a művet a kívánt eredmény- színárnyalat, keménység - eléréséhez. Tudni kell, meddig lehet bennhagyni a darabot a kemencében, és azt is, mikor hűlt ki teljesen, amikor a megrepedés veszélye nélkül lehet kiemelni. Talán ez, az anyag törvényein túlmutató, a művészi teremtő folyamatban mindig jelenlévő „isteni gondviselés” juthatta el odáig, hogy legújabb munkáiban a művészet szakrális karakterének újraértelmezését fogalmazza meg. Hiszen az Odaszánás, vagy az Odaszánás oltára című művei egyértelműen egy magasabb rendezői elv előtti tiszteletadásaként teljesítik ki inherens tartalmukat.”

Dr. Nagy Imre:
United in art 2011. Hollandia
Haarlemmermeer kiállítás katalógusa

A KEZDET, AZ EREDET...

V. Nagy Nándor restaurátor- és képzőművész

2014-ben az Alföldi Galériában láthattuk a *Genezis – Bennünk veszi kezdetét* – című kiállítást, mely keresztmetszetét adta V. Nagy Nándor eddigi alkotói munkásságának.

Valahol azt mondta: "...Ez az első ciklus, mely a kezdet, az eredet mint az emberiség hajnala..."

Hogyan értékelné ezt az alkotói időszakát?

Nehezet kér, értékelésbe nem bocsátkoznék bele olyan szinten, hogy milyen jelentőséggel bírnak a munkáim, vagy, hogy milyen értéket képviselnek. Természetesen van elképzelésem róla, de nem vagyok hivatott, hogy meghatározzam vagy besoroljam konkrétan azokat. Inkább érzelmileg tudnám összegezni, hogy mi történt velem ebben az elmúlt nyolc évben és milyen feladatokat kellett megoldanom.

Akkor úgy tenném fel a kérdést: hogy érzi magát mostanában, miután túl van egy nagyobb kiállításon?

Köszönöm jól, sok munka van mögöttem, míg eljutottam eddig a kiállításhoz. Talán addig mennék vissza, hogy a Képzőművészeti Egyetem elvégzése természetesen óriási lökést adott az alkotói munkám számára is. Restaurátor szakon végeztem, de korán megvolt bennem az önálló alkotói szellem is. Sokáig nem tudtam, hogy az alkalmazott művészeti terület vagy az autonóm művész fog bennem jobban felerősödni. Szerencsére nem vagyok az a sokat vívódó típus, hogy ez meggátolt volna a munkában. A város visszavárt és én is megtaláltam a feladataimat benne. Szeretem a munkámat, és a kihívások is rövid időn belül utolértek, így tulajdonképpen csak tenni kellett a dolgomat. Ez oda vezetett, hogy párhuzamosan végeztem a restaurálást, miközben folyamatosan boncolgattam a művészetem alapjait. Rájöttem, hogy nem is kell ezt nekem készakarva kettéválasztanom, hiszen olyan területeket, tervterveket járhatok be ezáltal, ami oda-vissza segíti a munkámat, és ha elfogadom a két terület találkozását bennem, sajátos megjelenést kölcsönözhet mondanivalómnak.

Az önismeret és önazonosság véleményem szerint az első legfontosabb kérdés egy alkotó művész számára, amit rögtön az elején tisztázni kell. Mi az, amit egyáltalán hozzá tud tenni a művészethez, és mi az, amit csak ő tud hozzátenni? Továbbá, hogy milyen kapcsolatrendszer az, amiben jól érzi magát, amiben otthonosan mozog, hogy megválaszolhassa az ember és a világ közötti kapcsolatot a művészet keretében. Végül mindezt le kell képezni az anyagi világba. Valamilyen alapanyagot, kifejezési formát kell találni hozzá. Én elég sokat kísérleteztem, sokféle anyaghoz hozzá is nyúlok, de alapvetően a kerámia áll hozzám legközelebb. Vázlataim pedig mindig rajzban kezdtem, ezért az első nagy önálló kiállításon leginkább a kétféle formában jelentek meg kerámia szobrokban és grafikákban. Témáinkat tekintve pedig valóban a kezdet, az eredet mint az emberiség hajnala foglalkoztatott. Úgy gondoltam, ha az emberiség történetírás előtti korszakáig megyek vissza az archaikus gondolatvilághoz, mint egy tiszta forráshoz, azáltal meg fogom tudni határozni az emberi lét alapkérdéseit. Az eddigi munkáim ezeket a kérdéseket vetették fel, és remélem, el fogok jutni a válaszokhoz is. Azt gondolom, talán minden alkotó embernek ez a vágya.

Összegezve ezt az időszakot elégedett vagyok, mert sokat dolgoztam és elindítottam egy alkotói folyamatot, amiért felelősséget is érzek. Lényegében ez volt a célt.

Mit szól ahhoz, hogy nem mindenki számára egyértelműen értelmezhetőek az alkotásai? Segítene eligazodni a jelrendszerében?

Ez természetes. Minden ember másképp néz a világra, ettől olyan érdekes gazdag és változatos az életünk. Az, hogy valamit nem tudunk értelmezni, vagy nem értünk vele egyet, az is ennek a része. Az én látásmódom egy a sok közül. Ráadásul nem szorosan a vásárhelyi hagyományok ábrázoló stílusát követem, kiváltképpen nem realista megfogalmazásban. Én ennél álmodozóbb típus vagyok. Idealistább. Inkább valamely modern polgári filozófia áll hozzám közelebb, miközben az archaikus világ ihletett meg. Ezért van az, hogy munkáim sok esetben „modern” megjelenésűek, absztraktak, másrészt pedig ábrázolóak is, és más esetben olyan érzést keltenek, mintha az őskorban készültek volna.

Gyakran használok fel olyan motívumokat, mint pl. a kör vagy a tojás forma, amelyek ősi szimbólumok, de a modern szobrászat is előszeretettel használta őket.

A jelrendszer a mai ember számára már nem egyértelműen értelmezhető, de valamilyen szinten vannak még kódolt üzeneteik, amelyek más vizuális csatornákon azért eljutnak hozzájuk, sőt működnek is. Idoljaim eltűzött aranyai természetesen nem a női agykoponya térfogatát hivatottak jellemezni – ahogyan azt néhányan tévesen feltételezték –, hanem a széles csípőre esik a hangsúly.

A termékenységre hívják fel a figyelmet, a csodára, amely az emberiség minden elért eredményeit hivatottak átörökíteni az utókor számára. Az archaikus világot elemezve ráébredtem, míg nagyon sok mindenben óriásit fejlődött az ember, de nagyon sok mindenben fölülmúlnak őseink.

Témáim a férfi és a női jellem, a magasabb rendezői elv, a teremtés, a teljesség, a formai egyensúly megteremtése különböző eszközökkel. Természetesen minden az időre reflektál, a saját korunkat próbálja értelmezni, mondjuk a múlttal szemben, vagy azzal párhuzamban.

Esetleg meg is tudná határozni, hogy milyen stílusban dolgozik?

Talán a lírai archaizmus az, amibe ezek a kérdések leginkább beleilleszthetők.

Eddig született alkotásait tekintve – pozitív értelemben – igencsak felkeltette az emberek érdeklődését. A múzeum előtt, a zajos, mindennapi életünk része már a PublicArt stílusban fogant: *Nézőpont – Lucien Hervé emlékére* – alkotása, míg az épület mögött egy csöndes szigetet ural az *Archaikus bakot* ábrázoló szobra. Térben közel áll egymáshoz a két alkotás, időben is, ha azt nézzük, hogy szinte egyszerre születtek, de üzenetüket tekintve térben és időben nagyon távoliak, ami egy múzeum vonzásterében még jobban érvényesül.

Az együttes megvalósulás milyen érzéseket, gondolatokat váltottak ki Önből?

A múzeum közelsége inkább lehetőséget adott arra, hogy különböző korok művészi teljesítményeire reagáljanak a munkáim. Egy volt a fontos – ami egy jó szakmai alapokon működő múzeum-

V. NAGY NÁNDOR: NÉZŐPONT
2012.

nak is feladata –, hogy a merítés érték alapú legyen. A két köztéri szobromat ihlető téma bár évezredes távolságban áll egymástól, ebben azonban megegyeznek.

A tervezéstől kezdve a megvalósításon át a felállításig teljesen nyugodt voltam, csak az alkotó munkára koncentráltam. A felállítást előtt azonban kezdtem felfogni, hogy Vásárhelyen az első teljes egészében absztrakt művet készülök köztérre kihelyezni a *Nézőpont – Lucien Hervé emlékére* című művet, amely nem a klasszikus szobrászatban használt anyagból és technikával készült, és nem is az azokban megszokott eszközökkel kommunikál. Felmerült bennem a kérdés, hogy vajon ez milyen fogadtatásra talál majd?

Tudta, hogy a *Nézőpont* alkotása a fiatalok körében találkozási pont is a városban? Nagyon rövid idő alatt népszerűvé vált. Népies nyelven: Blende. "Találkozzunk a blendénél" hallottam többször. A népszerűbb alkotásoknak a köznyelv saját nevet is ad. Nagyon jó dolognak tartom, mert azt jelenti, megszerették az alkotást, sugall számukra valamit...

Nem tudtam, de nagyon örülök neki. Igazából én is így hívom a művet. Szóval a *Blendének* az volt a feladata, hogy felhívja a Tornyai Múzeumra a figyelmet, és együtt a város korábbi jelentős művészeti tevékenységére is.

V. NAGY NÁNDOR: MAGZATOM. 2013.

Olyan művet kellett létrehozni, ami egyfajta emblémájává is válhat a város és a múzeum művészetet befogadó jellegének. Most úgy látom, a szobornak van utóélete, amelyet már nem én irányítok. Felemelő érzés. Mindemellett fogadhattam Madame Hervé gratulációját Párizsból, aki azt mondta, hogy a férje, Lucien Hervé szellemiségét sikerült megidézni és Ő is büszke lenne erre a szoborra.

Az *Archaikus bak* egy sokkal kevésbé „kockázatos” alkotás. Nem a figyelemfelkeltés volt a feladata. A meditatív napfelkeltét váró keleti tájolású szobor az emberi megvilágosodás igényét szimbolizálja, ami egyben konkrétan reflektál a múzeum régészeti gyűjteményére is. A múzeum mögötti intímebb szféra jó közeget biztosít a szobornak. A két mű gondolatisága nem áll távol egymástól, hiszen a *Blende* esetében egy napszimbólum volt a kiindulási pont, amely szintén archaikus téma, de kortárs megjelenési formában, és ez elmondható a bak témaválasztásáról is.

Min dolgozik most? Mit szeretne mindenképpen megvalósítani az álmái közül?

Jelenleg a múzeumi restaurátori tevékenységem tölti ki a mindennapjaimat, és egy rövid ideig az oktatásból is kivettem a részem. Az alkotói munkám ezért most kissé háttérbe szorult, de már tervezem a következő munkáimat. Nem szokatlan ez számomra, hogy ki kell tudnom várni az alkotáshoz a legmegfelelőbb pillanatot, amikor minden szempontból fel tudom szabadítani magam és csak arra tudok koncentrálni.

A napokban lesz a Szegedi Nyári Tárlat anyagának begyűjtése. Az önálló kiállításom anyagából szeretnék meríteni, amelyek még nem voltak láthatóak Szegeden. Utána a Vásárhelyi Őszi Tárlat következik. Minden évben elsődleges feladatomban, hogy az Őszi Tárlatra felkészült legyek. Az új munkáimat általában itthon szoktam először bemutatni. Ez mindig nagy kihívás számomra. Idén egy szobrászati anyaggal szeretnék jelentkezni, ami részben hasonló lesz az eddig megkezdett munkáimhoz, de már kiforrottabb formában. Az elmúlt időben a szoborterveimet grafikai formában is bemutatthattam. Ezek sokszor alátámasztják az adott téma körbejárását. Elképzelhető, hogy ebben az évben ezekből is bemutatásra kerülhet egy-két munka. Terveim közt szerepel az absztrakciós alkotói folyamatban való elmélyülés, hogy még letisztultabb formavilággal jelenjek meg a következő időben a kiállításokon. Vannak olyan témák, melyekhez többször vissza szeretnék térni más-más megfogalmazásban, mint a *Tanuk* című idol sorozatom, a *Baglyok*, vagy az embrió pózban ábrázolt *Lélekmadarak*.

De lesznek új, a természet növényvilágából merített motívumok is, amiket föl szeretnék még dolgozni a közeljövőben, amelyek közül sokszor az adott pillanatban választom ki a legmegfelelőbbet.

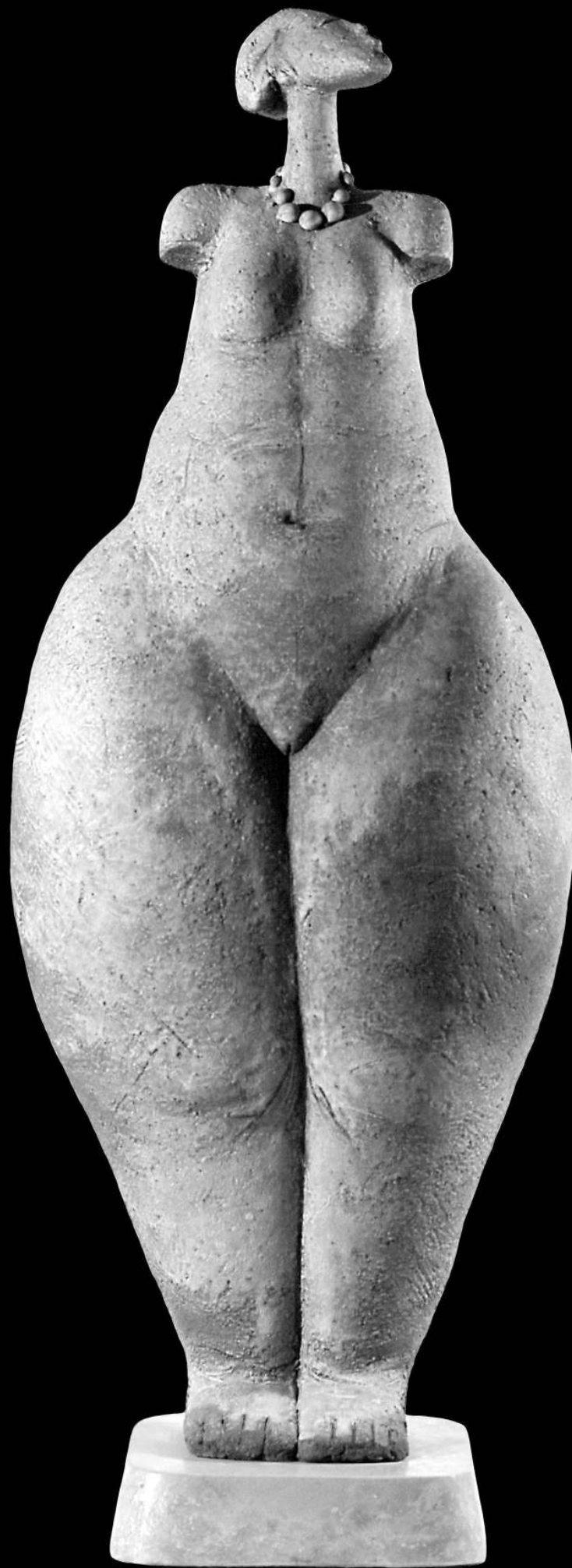
Erről nehéz előre beszélni és a művészetnek azt hiszem jót is tesz a tudatosság mellett az a szabadság, ami az alkotás pillanatában még befolyásolja a munkát. Sőt sok esetben az adhatja meg azt a pluszt, amire a művész oly sokat vár.

Várakozással tekintünk a második ciklusra, a „kibontakozás” elé is, mely meghozza azt a formai világot, melyet elvár önmagától.

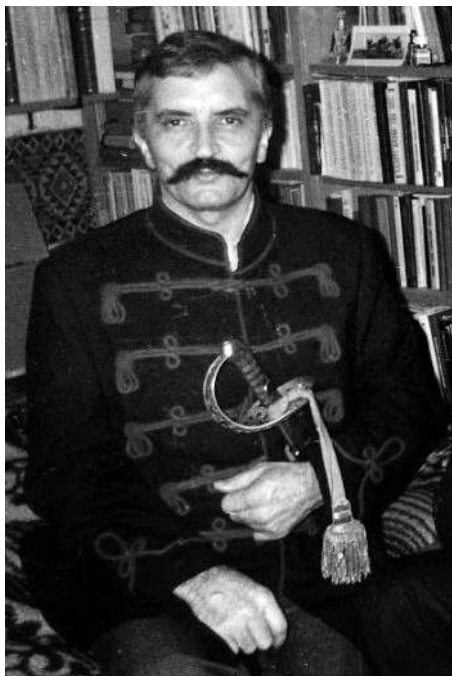
Benák Katalin
fotó: V. Nagy Nándor

V. NAGY NÁNDOR: RÍTUS. 2013.

V. NAGY NÁNDOR: PRIMAVERA, 2008.

MÁNDOKY KONGUR ISTVÁN
TURKOLÓGUS
HUSZÁRÖLTŐZETBEN
 (KARCAG, 1944. FEBRUÁR 10. —
 MAHACSKALA, 1992. AUGUSZTUS 22.)

A magyar és a kazah tudományos élet jelentős turkológusa a kun származású dr. Mándoky Kongur István látó emberként érzékelte és kutatta az őt körülölelő világot. Felbecsülhetetlen értékűek a kazahsztáni, kirgizisztáni, üzbejisztáni és türkménisztáni komplex nyelvi, történeti, népköltészeti és néprajzi gyűjtései. A mintegy harminc nyelvet beszélő tudós rövid életében hosszú utat járt be. Ezen útnak visszatérő állomása és pihenőhelye Hódmezővásárhely volt. Ezt a várost gyakran második otthonaként emlegette, sűrűn látogatta, itt élő rokonaihoz nagyon ragaszkodott. Mit is lehet minderről a kötődésről érdemben elmondani?

Családunk a Rákosi-rendszer időszakában, még a kuláküldözések idején, 1955-ben költözött Hódmezővásárhelyre. Édesapám, dr. Mándoki András tősgyökeres nagykun eredetű család sarjaként, ebben a városban keresett és talált boldogulást családjának. Mint jó nevű orvos, nyugdíjazása előtt intézetvezető főorvosként, élete végéig Vásárhelyen dolgozott. Édesanyám Boytha Anna fogorvosi asszisztensként, majd később a Hódmezővásárhelyi Tüdőgondozó Intézet röntgen szakasszisztensként szintén a város egészségügyi életében tevékenykedett a nyugdíjaztatásáig. Hárman voltak fiúgyermek, akik családjainkkal együtt a mai napig Hódmezővásárhelyen élünk.

Dr. Mándoky Kongur István városunkhoz és családunkhoz való kötődésének gyökerei azonban apai ágon időben a meszsi múltba, helyileg pedig a Nagykunság fővárosáig, Karcagig nyúlnak vissza, ahol a Mándokiak 1945-ig a legelölkelőbb kun származású családok közé tartoztak.

MÁNDOKY KONGUR CSILLAGA

Vallomások

Dr. Mándoky Kongur István Vásárhelyen gyakori családi látogatásai alkalmából többször fölkeresett, és baráti kapcsolatba kerültünk. A hód-mezei csata¹ alapján kromoszóma-vizsgálatot szerettünk volna szervezni. A helyi népességünkben bizonyosan maradtak a csatában súlyosan sérült kunok, akiket nem lehetett szállítani. Közülük föltehetően többen itt is telepedtek le. István kazah özvegye és a Mándoki család tagjai a hód-mezei csata helyéhez közel eső Kertvárosunkban művészi emlékoszlopot szeretnének neki állítani, ezzel utalva a vásárhelyi családi kötődésére és az itteni tudományos vizsgálataira. 1992-ben Mahacskalában (Dagesztán) bekövetkezett tragikusan korai halála — sok más elképzelése mellett — ezt a tervét is meghiúsította. A fotókat Mándoky Ongajsa Makszymkyzy archívumából, engedélyével válogattuk és közöljük.

Szenti Tibor

Itt találjuk meg a közvetlen rokon kapcsolat szálait dr. Mándoky Kongur Istvánnal, aki Édesapám első unokaöccse volt. Édesapám és egyben dr. Mándoky Kongur István nagyapja az a Mándoki András volt, aki jelentős birtokokkal rendelkezett. Mint földet és lovakat szerető gazdálkodó, az 1900-as években Karcag „Városgazdája” címet viselte. Édesapám és István nagybátyám között jelentős a korkülönbség, ami nem kevesebb, mint 25 esztendő volt. Talán ez is szerepet játszott abban, hogy Mándoki Sándor (dr. Mándoky Kongur István édesapja) halálát követően, a turkológusnak készülő István nagybátyám az én Édesapámat, a Hódmezővásárhelyen élő főorvost tekintette apjának. „András bácsihoz” nagyon ragaszkodott, »tanácsait«, kritikáját egyaránt elfogadta. István nagybátyám az „osztályidegen” kulák édesapja miatt gimnáziumba nem járhatott, ezért az adódó lehetőséget kihasználva, a Karcagi Mezőgazdasági Technikumban folytatta tanulmányait.

Ebben az időszakban, 1958-ban kezd rendszeresen Hódmezővásárhelyre látogatni. Családunk akkor még a Genersich Antal volt kórházigazgatóról elnevezett, a városközpontban álló ház egyik emeleti lakásában lakott. Mi gyermekek tehát csak 1958-ban ismertük meg Pistát, akivel korábban nem találkoztunk, csupán hallottunk róla. 1961-ben költöztünk át a Zrínyi utcai otthonunkba, ahová nyelvtudósunk készülő nagybátyám már gyakrabban járt, sűrűn emlegetve, hogy itt van a családja és a második otthona. A Karcagi Mezőgazdasági Technikumot 1962-ben végezte el, majd egy év kihagyással az ELTE Bölcsészettudományi Karán, török-orosz szakon 1963—68 években folytatta tanulmányait. Mind egyetemre kerülésében, mind későbbi munkájában földije, Németh Gyula professor, a neves turkológus kitartóan támogatta. Egyetemi évei alatt, főleg a nyári időszakban fordult elő Hódmezővásárhelyen, így például emlékezetes számomra az 1964-es nyárvégi leutazása, amikor elkísért a hetedikes új tankönyveim iskolai átvételére. Az új tankönyvek közül a történelemkönyv tanulmányozásában merültünk el, áttekintve az abban írt fontosabb eseményeket.

Az egyetem elvégzése után már egyre elmélyültebben foglalkozott a kunok eredetével, a magyarországi kun szórványemlékekkel, és a magyar nyelv kun eredetű jövevényszavaival. 1971-ben summa cum laude minősítéssel védte meg egyetemi doktori értekezését, amely eseményt követően egyre felszabadultabban és szárnyaló tervekkel látogatott Hódmezővásárhelyre. Ilyenkor rendszeresen felkereste a Kossuth teret, ahol Kallós Ede szobrászművész Kossuth szobra is áll. „Igazi református város” mondta, csodálattal szemlélve Kallós Ede nagyszerű alkotását, mely azon a helyen ékeskedik, ahol 1848-ban Kossuth Lajos a híres toborzó beszédét elmondta. Ezekben a hódmezővásárhelyi sétákon gyakran csatlakoztam hozzá. Úgy érzem, hogy a rokon kapcsolatból, a hetvenes évek második felétől barátság vált. Sokat dolgozott, törökországi útjai pedig egyre sűrűbbé váltak!

1972-ben Isztambulból visszatérve egy csodálatos török vízpipát hozott Édesapámnak, miközben tudományos pontossággal beszélt a *kun miatyánk* eredetének legutóbbi kutatásairól. Ehhez kapcsolódóan mondta el, hogy a *kun miatyánk* a magyarországi kunok nyelvének hiteles emléke, de egy olyan fordításról van szó, mely a magyar nyelvű *miatyánk* szövege alapján történt, és bizony ezt a kun szövegben lévő több hungarizmus és egy magyar szóból képzett igei alak is bizonyítja. Az elemzések alapján kijelenthető, hogy csakis a reformáció korában, vagy a reformáció után készülhetett. Tehát nem egy ősi eredetű kun emlékről van szó, hanem elmagyarosodott kunok által papírra vetett írással van dolgunk. Joggal feltételezhető, hogy lejegyzője már nem tudott kunul, mégis munkájáért megkülönböztetett köszönet illeti meg. 1976 egyik esős őszi délutánján István Szegedről érkezett, ahol legutóbbi kazah útjáról tartott előadást.

Indítványoztam, hogy a rossz idő miatt látogassunk el a Hordó borozóba.

Örömmel fogadta ötletemet, s lelkesen kezdett beszélni az elmúlt évi kazah-földi útjáról.

Jelezte, hogy a Magyar Tudományos Akadémia részére a közelmúltban küldte meg beszámoló jelentését, amelyben kitért a kazakok magyarság iránti rokonszerű vonzódására. Szívporkázó stílusban magyarázta, hogy ennek komoly okai lehetnek, és a kutatások eddig nem, vagy csak érintőlegesen foglalkoztak ezzel a kérdéssel. Ugyanis, létezik egy magyar, vagy madzsar, illetőleg madjar elnevezésű törzs, amely a kazakság törzsrendszerén belül közel 100 000 lelket számlálva, Kazahsztán északi—észak-nyugati területein él. Így már akkor felvetődött dr. Mándoky Kongur kazahföldi kutatásai során, a magyar—kazah rokoni kapcsolat, amelyre 1981-ben kandidátusi disszertációjában is utalt, de talán kijelenthető, hogy ez még nem jelentette számára a madjar-magyar azonosság elfogadását.

Hódmezővásárhelyi látogatásai során, a hetvenes évek végétől mind gyakrabban beszélgettünk a hód-mezei ütközetről, mely nevezetes eseményt, azaz Oldamir kun fejedelem és IV. László magyar király 1282-évi összecsapását elsősorban a Rácz út, és a mártélyi Korhány bejárásával próbáltuk felidézni. A hód-mezei csatáról és annak pontos helyéről, helyeiről több esetben pontatlanul írnak a forrásmunkák. Mindenesetre, dr. Mándoky Kongur az akkor rendelkezésre álló irodalom ismeretében leginkább a Szeremlei Samu monográfiáját fogadta el, azaz a HÓD-MEZŐ-VÁSÁRHELY TÖRTÉNETE című ötkötetes kiadvány második kötetében leírtakat találta igazán hitelesnek. E forrásmunka szerint az ütközet a Hód mezején kezdődött, majd a Szigetben folytatódott. Ezekben a helyeken azonban nem található harci temető, a feltáró munka csak nyílhegyeket talált. A küzdelem ezt követően mehetett át a Tarján-végbe, ahol Szeremlei Samu 1893-ban Farkas S. ásató régésszel egy kisebb halom alatt, „...töméntelen koponyát és emberi csontrészeket talált, amelyek arról tesznek bizonyosságot, hogy a kunok a Tarján-végen, a királyi sereg jobb szárnyával véres küzdelemben bocsátkoztak.”

A csata végül is a mártélyi síkon dőlt el, ugyanis itt van a Kurgan, a harci temető vagy sírhalom, amely elnevezés maguktól a kunoktól ered, amelyet Korhány alakban a magyar nép száradokon át megőrzött.

Ez idő tájt mind gyakrabban kereste fel Hódmezővásárhelyen Szentí Tibor író és néprajzkutatót, akivel baráti kapcsolatba kerültek. Szentivel közösen tervezték az 1282-es hód-mezei csata eseményeihez kötődően, a térség genetikai vizsgálatát. Az 1282-es események kapcsán ugyanis fontos megjegyezni, hogy Oldamir kun fejedelem és IV. László magyar király seregeinek véres összecsapását követően a térségben maradt, súlyosan sebesült, szállíthatatlan sebesültek felgyógyulásuk után; vagy a fogságba került kun harcosok jelentős része a régióban telepedhetett le. Így joggal feltételezhető, hogy mindez genetikailag helyi társadalmunkban tetten érhető, a kun vér jelenléte humán-biológiailag bizonyítható lenne.²

Dr. Mándoky Kongur István sokat utazott, de kijelenthető, hogy szinte minden hosszabb útja előtt Hódmezővásárhelyen töltődött fel. Gyakran Hódmezővásárhelyről indult ismeretlen tájakra, a bizonytalanságba, de mindig a leghatározottabb céllal, hiszen hajtotta a megismerés kényszere, ami e nehéz hivatás nélkülözhetetlen része. Utazásai során ismerte meg Almatiban későbbi feleségét, a kazak Ongajsa asszonyt, akivel 1980-ban kötöttek házasságot. A nyolcvanas években több közös utunk is volt. Ezek részben a Magyarországon tartott előadásaihoz kapcsolódtak – például Túrkeve –, de 1987-ben együtt vágunk neki egy hosszabb törökországi programnak is, amely Eskisehirben a III. Nemzetközi Turkológiai Kongresszushoz kapcsolódott. Ezen a szemináriumon dr. Mándoky Kongur István előadást is tartott, s ugyanezen az úton, Isztambulban további gazdag programokon vettünk részt. Felkerestük a helyi tatár kolóniát és a török tudós barátokat. Feltétlenül meg kell említenem, hogy az 1987-es emlékezetes törökországi utazáson István nagybátyám oldalán ott volt Ongajsa asszony is, aki szintén kiválóan beszéli a török nyelvet. 1989-ben együtt utaztunk Erdélybe, ahol főleg Sepsiszentgyörgyön és Köröspatakon meglátogattuk a székely barátainkat.

Istvánnal 1992 júliusában találkoztunk utoljára Hódmezővásárhelyen, amikor az Oroszországba és Kazahsztánba tervezett útja előtt ismét a Zrínyi utcai házban jött össze a család. Augusztus 28-án kellett volna átvennie a Kirgiz Egyetem díszdoktori oklevelét, de előtte még Mahacskalában, ottani költő barátjával Magomedov Badrutinnal tervezett terepmunkát és gyűjtést.

MÁNDOKY KONGUR ISTVÁNT ALMATIBAN HOSSZÚ SORBAN KÍSÉRIK TEMETNI — FELESÉGE ÉS CSALÁDTAGJAI ISTVÁN SÍRJÁNÁL — EMLÉKTÁBLA ALMATIBAN A MÁNDOKY ÁLTALÁNOS ISKOLA FALÁN.

FOTÓ: KAZAH TV, TASKARA ABAI AMANKOSULU, MÁNDOKY ONGAJSA MAKSZYMKYZY

A hódmezővásárhelyi utolsó találkozást követően a Kossuth téri autóbusz megállónál szállt fel az akkor még működő HÓD-MEZŐ szegedi járatára. Valami megmagyarázhatatlan borongós érzéssel bámultam a távolodó sárga jármű után, melynek homályos ablakában még megcsillant a szemüvege, s mélyen emlékezetembe vésődött búcsút intó ismerős alakja. Dr. Mándoky Kongur István már soha nem tér vissza.

Mándoki András

1. 1282-ben zajlott, a várost közvetlenül dél-kelet felől határoló Hód-tó partján, azaz a Hód-mezején. Téves a „hód-tavi csata” megjelölés, hiszen nem a Hód-tó vizén, Búvár Kundként (az 1051-ben történt esemény Zotmund néven jegyzett magyar hőse), nem harci dereglyékben viaskodtak, hanem a mezőn. A kunok könnyű, lovas fűlszerelésben, visszacsapó ijakkal, szablyákkal és lándzsákkal, míg IV. vagy Kun László serege a korbelt nyugati vértés, páncélos fűlszerelésben.

2. Magyarországon akkor még megfizethetetlen volt egy átfogó genetikai vizsgálat. Ma már elérhető és alapvető bizonyosságul szolgálhatna.

DR. MIKLÓS PÉTER PHD
TÖRTÉNÉSZ-MUZEOLÓGUS,
AZ EMLÉKPONT INTÉZMÉNYVEZETŐJE

A Szegedi Hittudományi Főiskolán 2002-ben hittanár, a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 2004-ben okleveles történelem szakos bölcész és tanár, a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudomány Karán 2014-ben emberi erőforrás tanácsadó (MA) diplomát szerzett. Politikatörténeti tárgyú értekezését 2012 decemberében védte meg a Szegedi Tudományegyetem történet-tudományi doktori iskolájában a „*Magyarország 16–20. századi eszmetörténete*” alprogramban, amellyel „*summa cum laude*” minősítésű doktori (PhD) fokozatot szerzett.

2004 óta a szegedi egyetem oktatója. Történelem-muzeológusként a szegedi Móra Ferenc Múzeum tudományos munkatársa volt 2007-től 2012-ig. Jelenleg a hódmezővásárhelyi Emlékpont vezetője.

Alapító tagja a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottság Modern Kori Egyháztörténeti Munkabizottságának. Szerkesztője a *Belvedere Meridionale. Történelem és társadalomtudományok* és a *Közép-európai Közlemények* című folyóiratnak, szerkesztőbizottsági tagja az *Egyháztörténeti Szemlének*.

Kutatásait 2006–2007-ben a Magyar Tudományos Akadémia és a japán Sasakawa Young Leaders Fellowship Foundation támogatta. 2006-tól három egymást követő éven keresztül elnyerte a Faludi Ferenc Akadémia kutatói ösztöndíját. A Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Dunatáji Népek Kutatása Szakalapítványa többször támogatta, s 2009-ben alkotói támogatásban részesült Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatától.

Kutatási területei:

A koalíciós évek párttörténete és politikai élete (1944–1949)

A magyarországi felekezetek 19–20. századi története

Szeged és a dél-alföldi települések helytörténete, valamint művelődés- és társadalomtörténete

A SZEMLELETFORMÁLÁS IGÉNYE

Dr. Miklós Péter, az Emlékpont intézményvezetője

2015. január 1-jétől Dr. Miklós Péter PhD történész-muzeológus a vásárhelyi Emlékpont intézményvezetője. Számos könyv, publikáció szerzője, szerkesztője, tudományos konferenciák előadója, a Szegedi Tudományegyetem oktatója, a Kodolányi János Főiskola címzetes docense.

Megbízatása egy évre szól, mely felgyorsítja az idővonal eseményeit. Az aktív közösségi és kutatási színteret is biztosító intézményről az "Emlékpont-fotókat" Gaál Györgyi és Barta Soma készítette.

Legfontosabb céljának az Emlékpont országos tudományos diskurzusba történő beemelését tartja.

Hogyan tervezi megvalósítani?

– Az Emlékpontnak alapítói és létrehozói három funkciót szántak. Az egyik az ismeretterjesztés és kultúráközvetítés. Ez a kiállításokon és az ismeretbővítő előadásokon, valamint az évfordulókhoz és emléknaphoz kötődő rendezvényeken keresztül valósul meg. A másik ilyen szerep az oktatási szinten való jelenlét. Szerencsés módon intézményünk az elmúlt nyolc évben jó kapcsolatrendszert épített ki a helyi közoktatási élet szereplőivel, ennek köszönhetően az itteni diákok gyakran látogatják kiállításainkat és programjainkat, s rendszeres résztvevőik rendhagyó történelemóráinknak is. A harmadik funkció pedig – amire a kérdés is irányul – a tudományos tevékenység. Ez is többretegű, hiszen egyrészt bizonyos – Hódmezővásárhely történetének alaposabb megismerése érdekében nélkülözhetetlen – alapkutatásokat kell végeznie tudományos munkatársainknak, másrészt az egyetlen olyan vidéki intézményként, amely az államszocializmus korának történetét dolgozza föl és tárja a szélesebb nyilvánosság elé, be kell kapcsolódnunk a huszadik századi magyar történelem problémáit vizsgáló szakmai diskurzusba is. Éppen ez utóbbinak a jegyében vettem föl a kapcsolatot két nemrégiben alakult tudományos műhellyel: a Szakály Sándor professzor vezette Veritas Történetkutató Intézettel, valamint a Bíró Zoltán professzor irányította Rendszerváltás Történetét Kutató Intézettel. Bízom benne, hogy kezdődő együttműködésünk hamarosan közös konferenciákban, kiadványokban, kutatásokban is megnyilvánul.

Fotó: Barta Soma

Fotó: Barta Soma

– Az intézmény szervezileg két helyszínnel működik. Az *Emlékpont* és a *Magyar Tragédia 1944* kiállítóhely milyen lehetőségeket nyújt a látogatóknak?

– Az elmúlt hetekben sokakkal beszélgettem kiállítóhelyeinkről: kollégákkal és érdeklődőkkel, szakmabeliekkel és látogatókkal egyaránt. Többen megfogalmazták a gondolatot, hogy egy idő után nem lehet újat mondani például a zsidóság 1944–45. évi tragédiájáról, vagy éppen a kommunizmus szörnyű évtizedeiről. Ez persze nem így van, s az Emlékpontnak éppen az a feladata, hogy nevéhez híven valóban az emlékezésnek és a múlttal való szembenézésnek a terepe legyen és ebből adódóan bizonyos alkalmakkor olyan történelmi eseményeket tárjon a látogatók elé, amelyek ismerete nélkül tudásunk gyatra és egyoldalú lenne, valamint olyan új kutatási eredményeket népszerűsítsen, amelyek hozzájárulnak eddigi ismereteink árnyaltabb megértéséhez. Intézményünknek és kiállítóhelyeinek tehát az a feladata, hogy az ide betérők olyan élményekkel gazdagodjanak, amelyek eredményeként tudatosan és vállaltan lesznek ellenzői minden diktatúrának és minden szélsőséges eszmének.

– Jelentős tudományos kutatómunka és ismeretterjesztő tevékenység áll Ön mögött. Mit gondol, hogyan lehetne napjaink sokszor szélsőséges gondolkodását valamivel elfogadóbbá és megértőbbé tenni? Milyen lehetőségeket nyújthat ebben a folyamatban az Emlékpont?

– Kutatásaimban, publikációim elkészítésekor és oktatói munkám során is mindig szem előtt tartottam, hogy az adatok és a tudás strukturált átadása önmagában nem ér semmit, ha nem párosul mellé a szemléletformálás igénye és feladata is.

Nyitott, toleráns, másokat megértő és elfogadó emberré válni csak nagyon sok ismeret, élmény és tapasztalat megszerzése után válhatunk. Ehhez igyekszik – elsősorban az élmény- és ismeretátadó tevékenységén keresztül – a maga szerény eszközeivel hozzájárulni az Emlékpont. Ennek szellemében például idén januárban, a holokauszt áldozatainak nemzetközi emléknapján egy kiváló kolléganő tartott interaktív tanórát végzős középiskolásoknak a *Magyar Tragédia 1944* emlékhelyen „*Ne légy áldozat, ne légy elkövető, ne légy be nem avatkozó!*” címmel, amelynek során egy tizenhét évesen a deportálásból megszökött fiú valós története alapján sajátíthattak el olyan ismereteket, amelyek révén öntudatos és a demokrácia mellett elkötelezett polgárokká válhatnak.

– A tavalyi év igen termékeny volt az Ön számára. A szerkesztésében jelent meg *A szegedi nagytájtól az egységesülő Európáig* és a *Sík Sándor eszmekörei* című tanulmánykötet, valamint napvilágot látott az „*A nemzet érdekeit tartva szem előtt*” *Mindszenty József koalíciós évekbeli tevékenységéről* című könyve is. Az idei esztendő milyen új publikációkat, köteteket hoz?

– Idén a korábbi írásaimból, az elmúlt tíz évben közzétett tanulmányaimból szeretnék kiadni egy válogatást *Az emlékezés világi* címmel, de már több a közeljövőben megjelenő kötet szerkesztésére is fölkeretek. Mindezek mellett sorozatot tervezünk indítani *Emlékpont Könyvek* címmel, amelyek darabjai városunk 1945 utáni történetét és mindennapjait mutatják be.

Kívánjuk, hogy intézményi és személyes tevékenysége során megvalósíthassa mindazokat a célokat, melyeket kitűzött maga elé!

Benák Katalin

Fotó: Gaál Györgyi

A betelepítéssel kapcsolatban újságcikkek is jelentek meg a szegedi napilapokban. A vármegyei földbirtokrendező tanács mindenesetre megvan a lehetősége arra, hogy a jogos panaszokat kivizsgálja és csak azoknak juttasson ingatlant, akik arra érdemesek.⁶

Az alispáni jelentésekből kitűnik, hogy a németek kitelepítése a mezőgazdasági termelés fontos időszakában – a nyári betakarítás előtt – történt, s problémát jelentett, hogy a betelepülők kellő létszámban megérkeznek-e, illetve megfelelő módon el tudják-e végezni az ilyenkor elvégzendő munkákat. Az időjárás sem kedvezett azokban a napokban az újszentiváni gazdálkodóknak, hiszen 1946 júniusában – mint a megyei gazdasági hivatal vezetőjének jelentésében olvasható – nagy mennyiségű eső, illetve jégeső pusztította a termést. Újszentiván határában kétszáz katasztrális holdon tíz-tizenöt százalékos kár keletkezett a kukoricában és a dohányban.⁷

Említést érdemel, hogy a Csanád vármegyei rendőr-főkapitányság vezetője, Lénárt István alezredes 1946. június 12-i, május hónapra vonatkozó jelentésében nem írt arról, hogy a németek kitelepítésével kapcsolatban bármilyen politikai vagy biztonsági probléma lett volna.

Páll Endre csanádi alispán 1947. szeptember 30-i, a vármegye közigazgatási bizottságának benyújtott jelentésében olvashatjuk, hogy a kitelepülés és a betelepítés 1947 őszén is folyt a három döntően szlovákok által lakott, a mai Csongrád megyei területén lévő, egykor Csanád vármegyei településen (Pitvaroson, Ambrózfalván és Csanádalbertin). „Szeptember hónap folytatódott az áttelepülésre jelentkezett szlovák anyanyelvű lakosság kiköltöztetése. Csanádalberti községből a kitelepítés megtörtént, míg Ambrózfalva községben október hónapban történik meg a kitelepítés. Az áttelepülésre jelentkezett lakosság 21-én ünnepélyes keretek között búcsúzott eddigi hazájától, amelyhez hűtlenné lett. Csanádalbertibe szeptember hónapban mindössze egy vonattal érkeztek szlovákiai magyarok, a nagyobb szabású betelepítés a közeljövőben fog lebonnyolódni.”⁸

Egy hónappal későbbi beszámolójában a következőkről írt Páll Endre: a kitelepülni szándékozó szlovákság távozott a megyéből, és ezzel párhuzamosan megkezdődött a felvidéki magyarok beköltöztetése a szlovákok egykori épületeibe. Részletesen írt az alispán az áttelepített magyarok nehézségeiről is. „Október hónap befejeződött a Szlovákiába áttelepülni óhajtó szlovák lakosság kiköltöztetése. Néhány család kivételével az áttelepülésre jelentkezett szlovákság elhagyta eddigi lakóhelyét. A szlovákok kiköltöztetésével egyidejűleg megkezdődött a csallóközi magyarság betelepítése is. Ambrózfalva és Csanádalbertibe a betelepítés még folyamatban van.”⁹

Páll Endre 1947. december 4-én kelt jelentésében részletezte az idetelepített felvidéki magyarok nehéz és nyomorúságos helyzetét. Rámutatott arra, hogy a földek és a házak kiosztása nehézkesen halad, sőt még bírálta is az áttelepítési kormánybiztosság munkáját. „Nem hagyhatom megemlítés nélkül azt sem, hogy a betelepítés technikai része sem megy minden zökkenő nélkül. Emiatt is állandó panaszokkal ostromolnak a betelepítettek. Több betelepített még ma sem jutott lakáshoz. Lassan megy a földek juttatása is, a betelepítetteknek nincs elég vetőmagjuk sem. Mindezekről az áttelepítési kormánybiztosságnak kellene gondoskodnia. A panaszok kivizsgálása végett főispán úr személyesen szállott ki Pitvarosra és Csanádalbertire és vizsgálatának eredményéről illetékes helyre jelentését megtette.”¹⁰

Beszámolójának főntebb idézett mondataiban Páll Endre alispán a Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság helyi megbízottja, Platthy Gyula tevékenységére és az azt övező elégedetlenségre utalt. A makói kommunista lapban 1947 végén hevesen támadták Platthyt, arra hivatkozva, hogy szlovákkellenes és megengedhetetlen – „szolgabírói” – göggel és hangnemben beszél a hozzá fordulókkal.¹¹ Ezen vádak miatt aztán Kiss János, Csanád vármegye főispánja vizsgálatot indított, sőt személyesen fogadta a pitvarosi és csanádalberti „öslakos”, azaz helyi szlovák nemzetiségű panaszosokat.¹²

1947. december első napjaiban valóságos tömegmozgalom szerveződött az áttelepítési megbízott ellen, tüntetéseket szerveztek ellene, s szabályosan elüldözték hivatalából, ahogy a korabeli sajtó megfogalmazta: „Pitvaros és Csanádalberti népe eltávolította hivatalából Platthy Gyulát”.¹³ Sőt a budapesti gazdasági rendőrség nyomozást indított Platthy Gyula ellen, amelynek eredménye szerint hat vagon kenyérgabonával nem tudott elszámolni. „Elpanamázta a betelepült magyarok gabonáját – írta a *Makói Népiújság* –, nagyobb mennyiséget saját céljaira használt fel. Sok betelepült családnak miatta nem volt kenyere, vetőmagja.”¹⁴ Végül Platthyt letartóztatták és büntetőeljárást indított ellene. 1948 augusztusában pedig kétévi fegyházra ítélték, mivel „önmagának és tisztviselőinek osztotta ki az újjazdák vetőmagját”.¹⁵

Nyomárkay István, a Csanád vármegyei gazdasági főfelügyelő 1947. december 5-én írt beszámolójában ugyanezt hangsúlyozta. „A pitvarosi, csanádalberti, ambrózfalvai és nagybányhegyesi betelepítettek – írta a gazdasági főfelügyelő – panasz tárgyává tették, hogy a részükre kiosztandó föld, kiosztási munkái vontatottan haladnak és többen a földjüket még nem kapták meg.”¹⁶

1948. október 1-jén Szathmáry Károly helyettes alispán a következőket írta jelentésében Csanád vármegye közigazgatási bizottságának. „A központi járáshoz tartozó, s a Csehszlovák magyar Lakosságcsere egyezmény végrehajtásával legteljesebb mértékben érintett Pitvaros, Ambrózfalva és Csanádalberti községekbe telepített magyar lakosság és a visszamaradt szlovák lakosság közötti ellentétek megszűntek, az egyetértés közöttük mindinkább javul.”¹⁷

Miklós Péter

AZ ÚJ ÉLET FELÉ...

Forrás:

Kovács Imre — www.sulinet.hu

Források:

1. Vö. Miklós Péter: A Csanád vármegyei németek kitelepítéséről. Délvidéki Szemle, 2014. 2. sz. 86–95.
2. Lásd bővebben: Miklós Péter: A csehszlovák–magyar lakosságcsere Csanád vármegyei történetéhez. In: Múzeumi kutatások Csongrád megyében 2007. Szerk. Tóth István. Szeged, 2008. 93–100.
3. Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára. Csanád Vármegye Közigazgatási Bizottságának iratai. XXI. 9. a. (a továbbiakban: MNL CSML CSKBI) 4. doboz 57/1947. 17.
4. MNL CSML CSKBI 4. doboz 57/1947. 21.
5. A kübekházi németek történetének legutóbbi földolgozása: Molnár Róbert – Miklós Péter: Kübekháza első 170 éve. Kübekháza, 2014.
6. MNL CSML CSKBI 4. doboz 57/1947. 23.
7. MNL CSML CSKBI 4. doboz 62/1947. 16.
8. MNL CSML CSKBI 9. doboz 22/1948.
9. MNL CSML CSKBI 9. doboz 22/1948.
10. MNL CSML CSKBI 9. doboz 22/1948.
11. Makói Népiújság, 1947. november 29.
12. Makói Népiújság, 1947. november 30.
13. Makói Népiújság, 1947. december 3.
14. Makói Népiújság, 1947. december 9.
15. Délmagyarország, 1948. augusztus 25.
16. MNL CSML CSKBI 9. doboz 39/1948.
17. MNL CSML CSKBI 12. doboz 10/1949.

EGY KIÁLLÍTÁS MARGÓJÁRA: MEGFIGYELT MŰVÉSZET

Fotó: Barta Soma

„Sehogy sem akarják elhinni az államvédelmisek,
sehogy sem akarnak belenyugodni,
hogy a festők nem szervezkednek Vásárhelyen.
Hogy nem akarnak valamiféle ellenforradalmat csinálni.
Mert ez a rögeszméjük”

(Fejér Csaba, festőművész, 1967)

Hódmezővásárhely különösen inspiráló hely. Az itt megszerzett élmények sokakat készítettek fejlődésre, önazonosság-keresésre, önkifejezésre és alkotásra. Az 1960-as években a forradalmat eltipró, a hatalmat zsarnoki módon megtartó diktatúrával szemben a hazugságtól mentes, valódi értékeket kereső fiatal vásárhelyi művészek és írók komoly szellemi életet folyattak. Közülük sokan olyan maradandó értékeket hoztak létre, amellyel nem csupán a város, hanem az ország is gazdagabb lett. Legyünk büszkék rájuk, és adózzunk elismeréssel teljesítményüknek! Noha az elismerés nem kerül semmibe, mégis csodákra képes. Ezért arra kérem a cikk olvasóit, amennyiben módjukban áll, köszönik meg e nagy generáció még élő tagjainak a munkásságát, a már eltávozottak emlékét pedig tiszteletteljesen igyekezzünk ápolni. A nagy generáció jelző egyáltalán nem túlzó, hiszen a maguk területén országos elismertséget elérő képzőművészek és írók mind tökéletesebbre csiszolták magukat és egymást munkájuk során, baráti támogatással. A naggyá válás alapját véleményem szerint az önálló hang keresése adta. Hitelesen és egyedi módon ugyanis csak ennek révén lehetséges valódi értéket teremteni. Ennek sikerességét jelzi például a Vásárhelyi festőiskola tagjainak termékeny és gazdag életpályája. Ők azzal foglalkoztak, amivel a hatalom nem. Többek között a pusztulásra ítélt paraszti létformát örökítették meg, ki-ki a maga területén, a maga egyéni látásmódja szerint. Az új látásmód és az új utak keresése természetesen nem nyerte el mindenki tetszését. Kiváltotta a rendszer gyanakvását, amelynek eredményeként mozgásba lendült az állambiztonság.

Az állambiztonság új struktúrája 1956 és 1962 között alakult ki. A Kádár-féle új pártvezetés – okulva a Rákosi-diktatúra hibájából, amikor az ÁVH kicsúszott a pártellenőrzés alól és egy szűk klikk irányítása alá került – a rendőrségen belül hozta létre az állambiztonsági intézményrendszert.

A „belső reakció elhárításával” 1962 előtt a BM II/5. osztály foglalkozott. 1962-ben nagyarányú átszervezésre került sor. Az átszervezés célja részben az volt, hogy a korábbi „totális elhárítás” szervezeti maradványait felszámolják. A „belső reakció”-val ezentúl a BM III/III. csoportfőnöksége, ezen belül a „kulturális elhárítással” a III/III-4. osztály foglalkozott.

Hódmezővásárhely kulturális élete vonatkozásában az 1960-as évekből számos III/III. alkalmazásában álló ügynök anyaga maradt fenn. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában folytatott kutatások azt bizonyítják, hogy ebben az időszakban a megrendelőket elsősorban az értelmiségiokről és a művészekről szóló információk érdekelték. A megismert jelentések alapján került bemutatásra 2012-ben a Megfigyelt Művészet című kiállítás. Magyarországon elsőként ezen a kiállításon keresztül nyerhetett betekintést a múzeumlátogató közönség a kommunista állambiztonság működésébe egy vidéki festőiskolához tartozó művészcsoporthoz megfigyelési anyagain keresztül. A kiállítás az alapkutatástól a koncepciótól, valamint a finanszírozás megoldásán keresztül a megvalósításig alapvetően az én munkám. A kiállítás az országos sajtó figyelmét sikeresen felkelte, hirdette Hódmezővásárhely nevét, valamint az Év kiállítása pályázaton is szerepelt.

Fotó: Gaál Györgyi

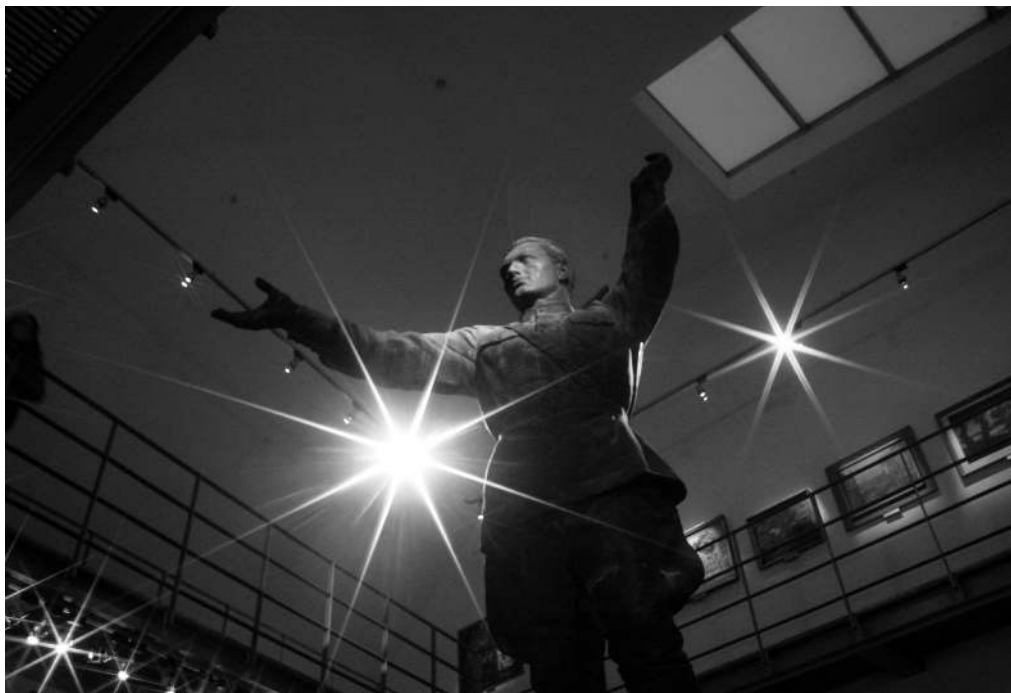
A hódmezővásárhelyi festőművészek és írók két idős mester: Bibó Lajos író és Galyasi Miklós volt múzeumigazgató körül csoportosultak. A politikai rendőrség a mestereket és az őket rendszeren felkereső személyeket beazonosította és folyamatos ellenőrzés alatt tartotta, ehhez a kialakult baráti körök több tagját ügynököknek szervezték be.

Galyasi Miklós 1903-ban Reisinger Miklósként néven látta meg a napvilágot. 1926-ban egyetemi diplomát szerzett. (Ugyanebben az évben jelent meg első verseskötete is – később még kettő látott napvilágot.) 1927–28-as franciaországi útjáról hazatérve hamarosan egy kulturális szalon jött létre a Kinizsi utcai házukban. A „Műverőm”-nek nevezett nagyszobában igen gyakran jött össze a helyi fiatal értelmiségiek egy csoportja. 1934-ben megalapították a Tornyai Társaságot, amely egy egész intézményrendszert pótol, hiszen tudományos és ismeretterjesztő előadásokat, kiállításokat, koncerteket rendezett. A Társaságnak mindvégig ő volt a szellemi vezetője.

1946 februárjában nevezték ki – az akkor még egy szervezetben működő – múzeum, könyvtár és képtár igazgatójává. Vezetése alatt társadalmi-kulturális centrummá vált az intézmény, és meghatározó szerepe volt abban, hogy a későbbiekben jelentős alkotók telepedtek le a városban. Ő volt a felelős szerkesztője az 1946 és 1948 között megjelent *Puszták Népe* című folyóiratnak is.

Az 1956-os forradalom alatt játszott szerepe miatt 1957-ben eltávolították a múzeum éléről, és másfél év börtönre ítélték, amelyből egy évet kellett letöltenie. Szabadulását követően élete csendesen telt. Mivel mindig szerette az emberek, különösen a fiatalok társaságát, a hatvanas évek elejétől ismét kialakult körülötte egy értelmiségi kör. 1954-ben egyik kezdeményezője volt az azóta is évente megrendezésre kerülő Őszi Tárlatnak. Fenti érdemei miatt véleményem szerint bronzplakettjét a megbecsülés jelként méltó lenne elhelyezni a Tornyai János Múzeum épületén, valamint utcát elnevezni róla.

Galyasi Miklós tevékenységét börtönbüntetését követően a politikai rendőrség több ügynök bevonásával kísérte nyomon. A legtöbb és legértékesebb információt szállítók közös jellemzője, hogy bejáratosak voltak Galyasi Miklóshoz. Tehát rendszeresen megfordultak a lakásán, élvezték vendégszeretetét és barátságát. Az 1960-as évekből többek között a következő vásárhelyi kötődésű művészekről maradt fenn állambiztonsági anyag: Almási Gyula Béla, Erdős Péter, Fejér Csaba, Fodor József, Füstös Zoltán, Hézső Ferenc, Kurucz D. István, Lelkes István, Németh József, Szalay Ferenc. Az írók közül pedig: Vincze Ferenc, Kárász József, Moldvay Győző, Szentí Tibor. A „Szabó Gáspár” fedőnevű ügynök bejáratos volt mindkét mesterhez, élvezte azok bizalmát, így hasznos információkkal látta el a politikai rendőrséget.

Fotó: Gaál Györgyi

Főként a Galyasi Miklós volt múzeumigazgató és Bibó Lajos korábban országosan elismert drámaíró mellett kialakult baráti körökről, az oda tartozó személyekről és azok külföldi kapcsolatairól jelentett. „Szabó Gáspár” ügynöki munkáját a fennmaradt Csongrád megyei munkadossziéja alapján lehet értékelni. A dosszié anyaga 1966.04.18.- 1968.08.29 között képződött. Ebben kiforrott ügynöki munka jellemzi, hiszen már közel tíz éve hálózati személy. „Szabó Gáspár” jelentéseiben rendszeresen előforduló kiemelt célszemély Galyasi Miklós, volt múzeumigazgató, a hatalom által különösen veszélyes elemnek minősített személy. Hiteles impulzusra vágyó fiatal értelmiségiek, művészek keresik a társaságát, és emiatt különösen nagy figyelemmel kísérik az idős embert.

Az állambiztonsági szervek élete végéig megfigyelés alatt tartják, több ügynök bevonásával. Személyére vonatkozóan úgynevezett „F” figyelődossziét nyitottak, amelyben gyűjtötték a rá vonatkozó jelentéseket, ez azonban nem maradt fenn, létezésére a tartótisztek által, az ügynökök munkadossziéiban fellelt jelentésekből derült fény. Galyasi Miklósról jelentéseket lehet többek közt találni „Kútvolgyi” fedőnevű ügynök ÁBTL 3.1.2. M-35891/1 jelű dossziéjában. Ugyancsak találhatóak rá vonatkozó jelentések „Joó János” fedőnevű ügynök ÁBTL 3.1.2. M-38863 és M-23477/1. jelű munkadossziéiban. Valamint „Csongrádi” fedőnevű ügynök ÁBTL 3.1.2. M-29276 jelű dossziéjában és „Szabó Gáspár” fedő nevű ügynök ÁBTL 3.1.2. M-29097 jelű dossziéjában is számos Galyasira vonatkozó jelentés olvasható. „Bartók Béla” fedőnevű ügynök ugyancsak rendszeresen jelent Galyasiról, az ő jelentéseit a hódmezővásárhelyi Vincze Ferencre nyitott objektumdossziéből úgynevezett „O” dossziéből ismerhetjük meg.

Valószínűleg sokkal több ügynök írt jelentéseket Galyasiról, azonban azok munkadossziéi valószínűleg megsemmisültek vagy nem érhetőek el jelenleg. Egyes becslések szerint az államszocializmus évtizedeiben keletkezett állambiztonsági iratanyagoknak hozzávetőlegesen 10%-a található meg az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában. Amennyiben helyes a becslés, akkor Galyasi megfigyelésében is részt vehetett még több, meg nem ismert ügynök is. Sőt, ebben biztosak is lehetünk, ugyanis a fentebb felsorolt dossziékban a tartótisztek hivatkozásaiból előkerül még más ügynökök neve is, mint például „Tornyai” fedőnevű ügynök. Az állambiztonsági múlt és ezen belül Galyasi Miklós megfigyelésének teljes rekonstruálhatóságának lehetetlenségét jól mutatja, hogy Galyasiról az egyik legtöbb jelentést író „Szabó Gáspár” fedőnevű ügynök hat munkadossziét kitevő (valószínűleg 2000 oldalt elérő) munkásságából mindössze egy Csongrád megyei vonatkozású maradt fent, illetve kutatható.

Összességében elmondható, hogy az elnyomó hatalom a vásárhelyi művészvilág és kulturális élet eredeti személyiségeivel szembeni kicsinyes bizalmatlanságát, paranoiás félelmét fejezik ki a róluk fennmaradt állambiztonsági dokumentumok. Fél évszázad távlatából az egykori megfigyeltek akár önálló gondolataik kreativitásának és erejének elismerése gyanánt is vehetik ezt a ténytet.

Azok számára, akik az egyes művészekre, írókra vonatkozó legérdekesebb jelentésekre kíváncsiak, ajánlom az Emlékpont online folyóiratának, az *Emlékeztetőnek* a 2013/1-es számát, amelyben 60 oldalnyi vásárhelyi művészvilágra vonatkozó válogatást tettünk közzé: http://www.emlekpont.hu/emlekezteto/2013_1/2013_1.pdf

Mészáros Tamás

„MEGGYŐZŐDÉSE SZERINT MAGYAR”

– de miért Galyasi, ha anyakönyvébe Reisingert írtak?

Az Aquincum területén 1778-ban megkezdett ásatások már Pannónia korától bizonyították a zsidóság Kárpát-medencei jelenlétét. Irodalmi emlékeik a XV. századból héberül, jiddisül a XVII. századtól maradtak fenn. Az országban először Márkfi Hermann mondott imát magyarul a szegedi zsinagógában 1840. április 19-én V. Ferdinándért (1848. december 2-án mondatta le az udvari kamarilla Ferenc József főherceg javára), Pesten pedig Schwab Lőb főrabbi buzdított magyarosodásra, a magyar nyelv anyanyelvnek tekintésére, gyermekeik magyarnak nevelésére. Ekkor jelentette meg akadémiai ígéssel Bloch Móricz (Ballagi Mórként ismerjük), az itt született, magyar nyelven író nemzedék tagja „a Magyar Királyi Egyetem be-tüível” Budán, egy kötetben két nyelven (héberül és magyarul) Móses öt könyvét, a „jegyzetekkel felvilágosított” Tórá-t. Tíz év teltevel pedig már „a magyar példabeszédek és közmondások összeszedetésében fáradozik” – írta róla a *Csokonai Lapok*.¹

A kiegyezés, és főleg az 1867. évi XVII. törvénycikk a polgári és politikai jogok tekintetében az izraeliták egyenjogúságáról szólt. Első paragrafusa ennek gyakorlásához való jogukat, a második pedig minden ezzel ellenkező törvény, szokás, rendelet megszűnését mondta ki. Ez a politikai emancipáció és a polgárosodó társadalom érelt igényt a név alaki változására, ami a társadalmi beilleszkedést segítette, tudván: nem mindegy, hogy beolvadnak vagy polgárosodva jogegyenlőségben élnek. Nem csupán hazafias, de „hangzatos” divat is lett a névmagyarítás, amiről általában elmondható: szükségszerű „taktikai lépés, alkalmazkodási stratégia” volt, és nemcsak a zsidóság, de más nemzeti kisebbségeknél is. Az ekkor megindult névmagyarosítási hullám tette szükségessé 1893-ban megjelentetni azt a jegyzéket, amelyben több Reisinger található, közülük a debreceni MÁV-tiszt magyarosított Galyasira.²

Báró Eötvös József kultuszminiszter kezdeményezésére 1868. december 10-től 1869. február 23-ig a pesti vármegyeházán tanácskozott az első országos izraelita kongresszus, az Egyetemes Gyűlés, hogy egyházzá szervezzék a magyarországi és erdélyi izraelita hitközségeket. Hitelvi kérdéseket nem tárgyaltak, ellenben elismerték, hogy valamennyi hitközség a zsidó vallási törvények alapján áll. Ekkor, közelebről hánukká (חגגה, december 22-29) alatt, 27-én szentesítette az 1866. május 15-i császári rendeletet I. Ferenc József, ezzel mintegy megerősítve Szemere Bertalan 1849. évi IX. törvénycikkét az izraeliták jogairól.³

A vásárhelyi dinasztiaalapító Reisinger Móric 1832-ben Szegeden született. Még nem igazolt (nem kutatott), hogy a debreceni vasúti főtiszt e szegedi család tagja-e, de ezt igazolni látszik, hogy Miklós apai nagybátyja is e névre magyarosított, csak a jegyzék adatgyűjtésének lezárása után, így abban nem szerepel. Móricról annyit tudni, hogy a '48-as szabadságharcban tábori pékként vett részt. Ezért büntetésül besorozták a császári hadseregbe. Szolgálatának kitöltése után kötött házasságot Deutsch Izrael szegedi gabonakereskedő és Basch Flóra leányával, Katalinnal. Mivel a pékek számát településenként céhszabályzat maximálta, és Szegeden 14-17 sütőmester lehetett, Hódmezővásárhelyre jöttek, ahol 1882-ben is csak öt péket említ az éves polgármesteri jelentés. Szeremlei Sámuel vizsgálatai szerint itt a zsidóság 1740-től van jelen növekvő számban. 1834-ben 34 családot tartottak nyilván a különböző lajstromok, akik sajátos közösségi formában, úgynevezett *Communitas Judeorum*-ban éltek, mint bárhol az országban, élén a választott „zsidóbíróval”, aki közigazgatási és jogi képviselőket látta el a földesúr felé. A helyi hitközséget 1841-ben alapították, ám itt sem volt olyan szerv, mely regionális vagy országos szinten ellátta volna képviselőket az állam, a közigazgatás, vagy a többi egyház felé. Galyasi Miklós nagyapja, apja iparosok, pékek voltak, társadalmi státuszuk nem kívánta meg a névváltoztatást, hát a' nélkül nevelték gyermekeiket magyarnak. Móric váratlan halála miatt legidősebb fia, Gyula, átvette a pékség vezetését, édesanyja támasza lett testvérei tanításában, felnevelésében. Öccse, Zsigmond, a helyi Bethlen Gábor Gimnáziumban maturált. Ő 1895-ben magyarosította nevét Galyasira, miután Pécsen lett MÁV főtiszt. (Ott is hunyt el 70 évesen, 1939-ben).⁴ Galyasi Miklós 1935-ben jussolt nevének használatára kért és kapott engedélyt, amit egyébként szépirodalmi munkáinál már használt.⁵ (Játékosságot sejtet az elődök tulajdonnév választása, gondoljunk csak a hozzánk időben közelebbi, két nagyszzerű költőre: Ágh István anyakönyve szerint Nagy István, Nagy László testvére, tehát ága.) Galyasi egyik visszaemlékezéséből tudjuk, hogy a magyarosított név mellé Tornyai Jánost is örökölt kaptá nagybátyjától, de ez egy másik történet. Most csupán annyit kell kijelenteni, hogy az 1930-as évek közepén felerősödő irredenta mozgalom Névmagyarosítási Bizottságának tüsténkedése szerepet nem játszott, és származását sem kívánta takargatni, igaz, ettől tiltották is: 1939. május 5-én jelent meg az 1939: IV. törvénycikk, ami erélyesen korlátozta a zsidóság közéleti szerepvállalást. Ennek 4 §. (4) bekezdése értelmében igazolnia kellett, hogy ősei már a kiegyezés előtt állandó jellel Magyarországon területén laktak. Jegyzőkönyvbe foglalták azt is, utólag beszűrt minősítő szócskával, hogy őt „kénytelen-ségből zsidónak kell tekinteni.” Az egész három szavas végjegyzettel egészítette ki a jegyzőkönyvvezető: „Meggyőződése szerint magyar.” Ezek után az 1939. évi névjegyzék II. szavazókör 522. száma alá bejegyezték.⁶

Béres Dezső

GALYASI MIKLÓS

HIDEG HAJNAL

Hideg a hajnal, a föld szinte nyög,
mint frissen fejt tej, hömpölyög a köd.
A nap, ím, bágyadt, laposan delel,
egy felhőzugból eső szemetel.

A lenge nádat hűvös szél rázza,
béka a nótát egyre cifrázza.
A tarló szürke, akár a bánat,
hullik a lombja az akácfának.

Közelebb az ég, a színek mélyek,
egyre tompábbak az alkonyi fények.
Fiai szállnak a fecskepárnak,
ugye, kedvesem, vége a nyárnak?

(Sem nyomtatásban, sem kéziratban eddig fel nem lelt verse. Saját elmondásában, adatok nélkül készült archív hangfelvételtől lejegyezte: Béres Dezső)

Források:

1. Magyarország a XX. században / K. Tarsoly István (főszerk.) = Babits K. Szekszárd 1996. – II. k. VI. fejezet. Egyházak és felekezetek. Az izraelita felekezetek. Csokonai Lapok 1850/16. sz. 124. p.

2. Századunk névváltoztatásai. Helyhatósági és miniszteri engedéllyel megváltoztatott nevek gyűjteménye 1800-1893 / [Szentiványi Zoltán] = Hornyánszky Viktor Bp., 1895. (253. p.)

3. Zsidó lexikon 1928. – Egyetemes Gyűlés címszó alatt. Corpus Juris Hungarici – 1000 év törvényei Sófár – Zsidótörvények 1790-1946

4. Hódmezővásárhely története V. k. / Szeremlei Sámuel = HMV 1913. (694-695. p.)
Hódmezővásárhely története családok tükrében / Fejérváry József = Hódmezővásárhely 1929. 736. p.
Vásárhely és Vidéke 1883. április 19. 4. p.
Népújság 1939. január 21. 3. p.

5. Vásárhelyi Reggeli Újság; Vásárhelyi Újság 1935. november 13.

6. HMV Városi Központi Választásának iratai 70/1940 (MNL CSMLHL)

Galyasi Miklós fotója — Emlékpont Múzeum

VISSZA A GYÖKEREKHEZ

A Weigler család találkozója

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

(Tamási Áron)

A *Szent Bibliában*, Károli Gáspár fordításában (1942. évi kiadás) az Ó-Testamentum könyveivel körül *Mózes I. könyvében* a világ teremtéséről (vagy teremődéséről) így olvashatunk:

26. „És monda Isten: Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra és uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, a barmokon, mind az egész földön, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon.

27. Teremté tehát Isten az embert az ő képére, Isten képére teremté őt: férfivá és asszonnyá teremté őket.

28. És megáldá Isten őket, és monda nekik Isten: Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek be a földet és hajtsátok birodalmatok alá, és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon.

24. Annakokáért elhagyja a férfiú az ő atyját és az ő anyját, és ragaszkodik feleségéhez: és lesznek egy testté.”

Korunk élővilágában a legfejlettebb lények egy bizonyos kor után – a férfi és nő – egy emberpárt alkotva, arra hivatott, hogy utódokat nemzzen, biztosítva ezáltal az emberi faj fennmaradását. József Attila a magyar költő géniusz így fogalmazza meg *Óda* című versében:

„Vérköreid, miként a rózsabokrok, reszketnek szüntelen.
Viszik az örök áramot,
hogy orcádon nyíljon ki a szerelem
s méhednek áldott gyümölcsé legyen.”

A Dunánál című versében a fogantatás csodáját, tömör két sorban vetíti elénk:

„s apám, anyám maga is ketté oszlik
s én lelkes Egygyé így szaporodom!”

A teremtés, a születés titkáról könnytárnyi irodalmi műben olvashatunk, melyet máig megfejthetetlen rejtélyesség és titokzatosság övez. Mik azok a szemünkkel láthatatlan erők, öntudatlan és tudatos változások, választások, ami két fiatal egymás mellé sodor és szerencsés esetben családot alkot, melyből generációk, nemzedékek nővekednek fel évszázadokon át, továbbadva – felelve, negyedelve, nyolcadolva, stb. – génjeiket?.

1742-ben a Fekete erdő és a Duna eredetének területéről ezen belül a Hohenzollernhercegségből elindult egy emberpár Kelet felé. Megközelítőleg száz év múlva, Weigler Fülöp aki még bajor nemzetiségűnek vallotta magát, feleségül vette a magyar Szép Annát. Ekkor már a Kárpát-medencében a Dunántúlon a Mezőföld – a Hegyhát – és a Somogyi dombtság találkozásánál a Sió völgyében élnek és juhászodással foglalkoztak. Itt váltak magyarrá, jó magyar emberré. Fiuk Weigler István (ő a dédapám) Simontornyan született, 1843-ban. Innen ismét Kelebre az Alföldre, Gróf Károlyi-család legdélebbi birtokrészére,

Békéssámszon határába költöztek, ahol továbbra is juhászokdtak. Nagy anyagi fellendülést hozott a családnak, mikor felesége (dédanyám), Krúiz Erzsébet a Bécsben élő gyermektelen nagybátyjától, aki kocsi gyáros volt (állítólag a császári udvar rendelésére, Ferenc József császárnak, az ő műhelyében is készült luxushintó) jelentős örökséget kapott. Ebből az összegből egy 40 katasztrális holdas birtokot tudtak vásárolni az Orosháza melletti Szentetornya határában, a Justh Zsigmond és a Montágh majorság közelében. (Erre mondta dédapám, hogy: - nő-sülni, tudni kell!) A juhászatról áttértek a gazdálkodásra, növénytermesztésre és egyéb állattartásra. Juhokat azonban továbbra is tartottak, hiszen az ősi mesterségtől nem tudtak egészen elszakadni.

Ekkorra már elvesztették bajor eredetüket, magyarnak vallották magukat, gyermekeiket is magyar szóra tanították, csupán nevük árulkodott eredeti származásukról.

István dédapám 92 évet élt. Unokái, szám szerint 29, dédunokái, több mint 50 fő, sőt szép-unokái, szétszóródtak az ország területén. Ma Nyíregyházától Nagykanizsáig – Budapesten, Szegeden, Egerben, Székesfehérváron, Mórán, Dunaföldváron, stb, sőt Észak-Amerikában Texasban is élnek rokonaink. A Szegei Tudományegyetem Történettudományi Tanszéke által 2000-ban, a Millennium évében meghirdetett *Családtörténet pályázatra* elkészített – jelenleg 12 méter hosszú – családfa rajzolatban több mint 700 leszármazott szerepel a házas-társakkal együtt, mellyel II. díjat nyertem a *Családtörténet, helytörténet* pályázat 375 pályázója közül.

A múlt évszázad elején született utódok, akik még szorosan tartották a rokoni kapcsolatot, folyamatosan elhalnak, így a fiataloknak lassan homályba vész az elődök ismerete. Résemeről fontosnak tartom a múlt megbecsülését, a szép emberi érzéseket, az elődök tisztelét, mely ma – úgy érzem – kissé hátrébe szorult. Szüleim is éberben ápolták István dédapám emlékét, nyughelyét gyakran meglátogatták. Haláluk után kötelességemnek érzem emlékének további ápolását, sírjának gondozását.

Ez adta az ötletet, hogy rendezzünk egy rokoni találkozót ott, ahol a gyökereink vannak.

2011 februárjában 80 meghívót küldtünk szét, melyben május 21-re hívtuk a leszármazottakat. A találkozót igen pozitívan fogadták a családok, több mint 90 fő jelentkezett. A szentetornyai Laposi temetőben imádkoztunk dédapánk ránk hagyományozott, több mint 100 éves imádságos könyvéből, a Lovasberényből érkezett ükunoka – Weigler Bettina pedig Demjén Ferenc *Gyertyák* című dalszövegét olvasta fel, majd mécseseket gyújtottunk és virágokat helyeztünk el a síron. Ezután a gyopárosi Aranypatkó Csárdában folytattuk találkozóunkat. Ifj. Vojácsik Mihály mendei lakos, a 23 éves ükunoka, *Pál apostol Korinthusiakhoz intézett levelének* részletét olvasta fel, mely a szeretet dicsőítéséről szól.

Meghatottan köszöntöttük a familia két korelnökét, a Szentetornyan élő, 87 éves Kárai Imrét és a Fejér megyéből Pátkáról érkezett 83 éves Weigler Imrét, aki kitüntetett nyugalmazott bányász. A Mendéről érkezett Vojácsik család bemutatta azt a videofilmet, amit Németországban, a ma is gyönyörű, Hohenzollern várról készítették, ahonnan egykor őseink elindultak. A családok rövid bemutatás után díszes Emléklapot kaptak, hogy még emlékezetesebb maradjon a rokoni találkozó. A csárda falán kifeszített 12 méter hosszú családfát sokan áttanulmányozták, melyen felmenőiket, rokoni kapcsolataikat megtalálták, értelmezhetők. Befelezőként, *Család* című saját versét, Weigler Bettina mondta el. Találkozóunkat megtisztelte az Orosházi Városi Televízió is.

Az ősi mesterséget, a pásztorkodást ma már senki sem gyakorolja, de van aki hű maradt a föld, az állatok szeretetéhez és ma is gazdálkodik. A leszármazottak között több pedagógus, mérnök, fodrász, pénzügyi szakember, orvosok, világot járt idegenvezető, sőt asztrológus és a legkülönbözőbb mesterségek tudói egyaránt megtalálhatók. A családokban sikeres életpályák, de tragikus sorsok is előfordulnak. A New Yorki World Trade Center ellen 2001. szeptember 11-én elkövetett terrortámadás egyetlen magyar áldozata a Weigler család leszármazottja volt. Gábor, New Yorkban élt, de a közeli hazatelepülés gondolatával foglalkozott, mikor gyilkos golyó érte. Hamva másfél év múlva került haza Szegedre. Csak 37 évet élt.

Egy ilyen szerteágazó rokonság egybetereleése nem könnyű feladat, de úgy érzem megérte a fáradságot. Azt hiszem – remélem – a finom ebéd után mindenki elégedetten távozott és lélekben gazdagabbá vált. Számomra csodálatos érzés volt együtt látni a szép családokat (volt aki 16 fővel vett részt), akik elhozták gyermekeiket, a jövő nemzedékét, még az öthónapos Szabó Csepkét is, aki a legfiatalabb leszármazott ez ideig.

Befejezőként neves költőnk, Radnóti Miklós csodálatos sorai jutnak eszembe. Nekem nem „térkép e táj”... „nékem szöcskét, ökröt, tornyot, szelíd tanyát” jelent a gyopárosi-szentetornyai határ. Ez „messzeringó gyerekkorom világa.”

Büszke vagyok rá, hogy a Weigler család leszármazottja lehetek, érzem, hogy:

„az összejtig vagyok minden ő.”

Bálint Jánosné Ágoston Ilona

CSENDES FŐHAJTÁS

Németh Ágnes emlékezik édesapjára, Németh László íróra

NÉMETH LÁSZLÓ CSALÁDJA KÖRÉBEN

Reménytelen vállalkozás néhány oldalon megidézni nagy írókat. Pályaképet rajzolni róla, méltatni finom szövésű regényeit, esszéit, sikeres színdarabjait. Fordulatos életén nyomot hagytak a 20. század háborúi, történelmi viharai, miközben kivételes életműve a világirodalom szép szintézisévé vált.

A tudományos értekezés helyett, leányát, Ágneszt kerestem föl könyvekkel, festményekkel teli otthonában, hogy együtt emlékezzünk a negyven éve elhunyt íróra.

– Örömhírel kezdem. Két hónapja megnyílt a Németh László emléklakás – mondja, mosolyos arccal. Szeretném megmutatni a beszélgetés után; itt van a közelben. Kis helyiség, kevés pénzem volt, ennyiből hoztuk létre. Úgy gondoltam, csinállok egy összeállítást édesapám életéből. Elég sokan megnézték, meghallgatták az általam készített dokumentumfilmet.

– Hányan voltak a Németh László családban?

– Szüleim nagyon fiatalon összeházasodtak. Született egy kislányuk, de ő meghalt. Utána jött Magda, Judit, én, Csilla előtt még egy kislány; hat gyerek, de csak négy él közülük. Édesapám magánemberként nem volt szigorú, de velünk szemben igen. Sokat kívánt tőlünk, de tőlem kevesebbet, hiszen én már negyediknek születtem, maradék gyerekeknek. Nem voltunk olyan feszesen tartva, nem akart annyit tanítani bennünket... Édesanyám a legsodálatosabb asszony volt a földön. Furcsán hangzik, de nekem mindig az volt az érzésem, ha nem ő a felesége, akkor apám nem jutott volna olyan magasra az életében. Mindent ő intézett, mindenben segített. Apám mondta néha, talán nem kellett volna ez a sok gyerek, de igazából tudta, hogy ez gazdagította, színesebbé tette a napjait.

– Veszekedtek a lányok?

– A szülői szigor sokat segített. Idősebb korunkban elváltunk kicsit. Magda nővérem Amerikában él, az egy más világ, más ember; Judittal nagyon jóban vagyok, igazi testvérnek tekinthetem. Csilla betegkedik, egy otthonban van, tegnap beszéltem az igazgatóval, engedje el, hogy közösen megnézzük az emlékszobát.

– Németh László hogyan dolgozott?

– Emeletes házban laktunk, ő a földszinten viszonylagos csendben dolgozott, a többiek fönt. Reggel elmentünk iskolába, és ő is, mert kellett a pénz, írásból nem lehetett megélni. Hazajött, megebédelt, utána kis torna következett, majd lefeküdt 2-3 órára, azután nekikezdett az írásnak, sokszor vacsora után is folytatta. Nagyon kemény munkás volt, talán ezért bírt olyan hatalmas életművet teremteni. Ezt négy gyerek mellett, hogyan tudta megcsinálni, azt nem tudom.

– Régi fotókon jeles írókkal vannak együtt. Kikre emlékezik szívesen?

– Móricz Zsigmondra feltétlenül. A gyerek megérzi, hogy milyen rangja van a vendégnek, és nálunk Zsiga bácsi volt az Isten.

Mindenki imádtá, szerény emberként viselkedett, nem játszott a nagy férfit. Sokat viccelt velünk, a mosoly soha nem fogyott el az arcáról. Egyszer apu nyáron Pestre utazott, hogy találkozzon vele, ő pedig eljött hozzánk, így elkerülték egymást. Nem olyan ember volt, aki elkeseredik, azonnal hazamegy. Kiment a konyhába, pucolta a krumplit ebédre. Szeretettel emlékezem Illyés Gyulára. Tisztelték egymást, sokat jártak együtt; hozzájuk sorolom még Szabó Lőrincet is. Elválaszthatatlan barátok maradtak mindvégig. Persze azt tudni kell, hogy a nagy alkotók közt is vannak viták, öszszeszördülések. Közöttük is előfordult, de egymás megbecsülése a legfontosabb volt.

– A vásárhelyi évekből mit emeljük ki?

– Nem beszélt róla, annak ellenére, hogy a nagy alföldi várost a boldogság szigetének nevezte. 1945 őszén óraadó-tanár, majd tanított a lánykollégiumban. Nagyon jól érezte magát, da akárhogyan is vesszük, ott volt az a „kislány”, az ő ideálja. Szüleink között is rossz lett a hangulat, s amíg attól a „múzsától” el nem vált, addig megmaradt ez a feszültség. Mi lányok, mind anyámmal tartottunk. Esküszöm, nem volt három puszinál több, de ez sok szerencsétlenséget hozott ennek a három embernek. Én laktam Hódmezővásárhelyen is; a negyedik és ötödik gimnáziumi évben. Ott éreztem magam először teljes jogúnak, otthon a két nővérem mellett nevelésges, megtúrt személy voltam. És a nimbuszom is gyorsan kialakult, apám tanár volt, mindenki kedves volt hozzám. Nekem még most is vannak ott barátaim, akiket sűrűn meglátogatok.

– Mikor járt a messzi városban?

– Három hete voltunk az unokámmal. Azt szeretném, ha átvenné az én feladataimat; bemutattam, és kértem az ottaniakat, hogy folytassák a kapcsolatot. Ha lesznek érdeklődő diákok, akkor jöjjenek föl Pestre, nézelődjenek az emlékszobában. Külön öröm, hogy a fiam jól érezte magát, érzi, hogy olyan hely, ahol jó lenni, figyelni és megpihenni... Mondhatom, egész életemben olvastam. Szeretem az Égető Esztert; mindig mást fedezek föl, és akkor azt tartom a legkedvesebbnek. Különben óvakodok egyet megnevezni, mert én is változom. A színdarabokat is szeretem, természetesen, hogy mindent megnéztünk. Apám nem mindig jelent meg a bemutatásokon, bizonyára volt benne apró félelem, jól mondják a színészek, mit szól a közönség? Később váltak rendszeressé a darabjai, akkor meg azért nem volt ott, mert a 70-es évektől már betegeskedett. Nagy művészek formálták meg a főszerepeket: Bessenyei Ferenc, Sinkovits Imre, Timár József... Ezekből a közös találkozásokból később mély, őszinte barátságok lettek.

– Németh László hite?

– Keveset beszélünk róla. Apám szavait kölcsönözve, „egész művemmel lehetne pontosan felelnem”. Európai távlatokat nyitott, a szó nemes értelmében, „nemzetnevelő” akart lenni. A minőségre akart tanítani. Sokat vallott önmagáról és hitéről. Milyen volt kapcsolata az Istennel lelke mélyén, lelkiismeretében miként követte a belső Hangot, ennek csak az irtalmas Bíró lehet a megmondhatója...

– Tudom fájó, befejezésül a halálévfordulóról kérdezem.

– Nehéz az utolsó évekről beszélni. Édesapám addig foglalkozott a hipertóniával, amíg beteljesedett. A 70-es évek elején kezdődött, sok küzdelemmel, drámai fordulattal. 1975 januárjában súlyos beteg újra kórházba került. Március 5-én, Budapesten hunyt el. Félelmetes rá gondolni, hogy a nagy író nem tudott írni, újra kellett tanulnia az ábécét. Én most ugyanezeket élem meg, betegeskedem, de teszem a dolgomat, ahogyan tudom. Ami legjobban fáj, a mostani megítélése. Nem mondhatom, hogy ma a régi híres ember. Az élet ilyen, de úgy gondolom, változni fog: visszatér egy igazabb értékrend. Én tudom, mik a feladataim, mit kell tennem. Látom biztató arcát, hallom gyönyörű magyar nyelven írt üzenetét!

Fenyvesi Félix Lajos
Fotó: Németh Ágnes

KUBAI EMLÉKEK

Szakmai és nemzeti büszkeséggel tölt el bennünket, ha népünk tagjai elismerést szereznek határainkon belül és azon kívül, bizonyítva munkára és alkotásra való készségüket. Nem kis elégedettséggel idézzük oly gyakran a földtani kutatás jeles képviselőjét a kőolajkutató Böckh Hugót és Bandat Horstot, de említhetnénk Szent-Györgyi Albertet, Semmelweis Ignácot is és még a sok magyar Nobel-díjast, zeneszerzők közül Liszt Ferencet, Bartók Bélát, Kodály Zoltánt. Ők mind maradandó és megalapozó munkájukkal bevették nevüket nemcsak a magyar, hanem sok ország tudománytörténetébe is.

Az 1960-as évek elején a műszaki-tudományos kapcsolatok lassan kibontakoztak hazánkban, és ennek eredményeként számos szakember tudott már nem csak tőlünk keletre, hanem nyugatra is kapcsolatot teremteni a hasonló kutatókkal, sőt mint szakértők munkát is végeztek. A magyar-kubai kapcsolatot Che Guevara (olv. csegevara) ipari miniszter 1960. évi magyarországi látogatása indította el, amely igen hatékonynak bizonyult, hiszen több mint 20 évig tekintélyes létszámú szakember-gárda a földtani tudományok képviselésében geológus, geofizikus, bányamérnök működött Kubában. A látogatás hatására 1966-ban megjelent Antonio Núñez Jimenez *Kuba földrajza* című művének magyar fordítása, Csoóri Sándor *Kubai napló* című lírai beszámolója (1965), melyek az ismeretlen ország felfedezésére indítottak. Ilyen jellegű kapcsolat alakult ki 1962-ben az Országos Földtani Főigazgatóság és a kubai Instituto Cubano Recursos Minerales (ICRM) között, és ennek eredményeképpen már ebben az évben az első szakértő, dr. Szebényi Lajos geológus elindult Havannába, hogy ott a földtani kutatás egy részét megszervezze. Eredményes munkája 4 évig tartott, és hogy némi átfedés is legyen, 1966. augusztusban engem és geológusmérnök férjemet, Molnár Józsefet javasolt kiküldeni már az új nevén a Központi Földtani Hivatal elnöke. Akkor osztályvezetői munkaköröm ugyan hidrogeológia volt és a Vízkutató és Fűró Vállalatnál dolgoztam, míg a férjem a Nehézipari Minisztériumban az Igazgatási Főosztályon a szénkutatás és feltárás felügyeletét és irányítását végezte, de a végzettség és a korábbi gyakorlat alapján a szilárd ásványi nyersanyagok kutatásában mindenképpen gyakorlattal rendelkezünk.

A szerződést munkahelyemmel, az OV F Vízkutató és Fűró Vállalattal és velem kötötte meg a TESCO (Nemzetközi Műszaki-Tudományos Együttműködési Iroda), így ezzel az ő állományába kerültem. A központon kívül a kapcsolattal rendelkező országokban kirendeltségeik működtek, így Kubában is.

NARANCSÁRUS GYEREKEK KUBÁBAN

Természetes volt, hogy örömmel elvállaltuk a kiküldetést, hiszen addig nagyon kevés lehetőség adódott külföldre utazni, az országhatárt nem igen lehetett átlépni, különösen több ezer kilométeres távolságban hosszabb ideig munkát is végezni. Nem úgy, mint a negyvenes évek előtt, amikor a geológusok néhány éven keresztül általában külföldön folytatták további tanulmányukat, gyarapítva egy-egy nevezetes egyetemen mint ösztöndíjasok és tudásukat azután itthon tudták gyümölcsöztetni.

Az mindenesetre igaz, hogy a külföldi munkák lebonyolítását a jó szervezethez jellemezte, nem volt fennakadás sem a mi, sem az itthon maradt családtag ellátásában, amennyiben arra szükség volt, mint az én esetemben is. A szerződésben a havi fizetés két részből állt, dollárból és pesoból. Feltételezve, hogy mivel én csak vállalatnál, nem minisztériumban vagy egyetemen dolgoztam, és még ráadásul nő is voltam, így természetesen valamivel kevesebb dollárt és pesot kaptam, mint bármelyik másik férfi szakértő. A dollár árfolyama akkor stabil volt, egy dollár 30.- Ft és ugyanennyi a peso is. A dollárt két kivételtől eltekintve mindig hazautaltuk a Magyar Kereskedelmi Banknál vezetett folyószámlára. A peso nagy részét elköltöttük, de a maradék ugyancsak ebbe a bankba került. A vasárnapi utazás 1966. augusztus 15-én nem volt könnyű, mert éppen péntek este elkapott a nyári influenza, amely végigkísért az egész úton, sőt még azután is jó ideig kitartott.

Első benyomások a csodaszép országban Ismerkedés a fővárossal

NEMZETI PARK — cabãna

LANGUSTA (RÁK) HAL TÁRSASÁGÁBAN

TENGERI CSILLAGOK, CSIGÁK

MODERN TEMPLOM VIDÉKEN

1966. augusztus 15-én, vasárnap a Feriegyi repülőtérrel MALÉV géppel indultunk és igen hamar Prágába érkeztünk, ahol a repülőtérrel a Hotel Internationalba mentünk, ott volt a szállásunk, mert másnap este 10 órakor indultunk tovább ČSA géppel és először Santa Maria-szigeten, majd Shanonban és reggel Ganderben (Kanadában) szálltunk le, ahol kitűnő reggelit kaptunk. Innen azután az USA és a Bahama-szigetek felett átrepülve egyenesen Havannába érkeztünk, az ottani idő szerint délután 3 óra körül, összesen mintegy 15-16 órai repülés után. Megérkezésünket követően a Kereskedelmi Kirendeltséget kerestük fel, majd a 9 emeletes Hotel Sierra Maestraba mentünk, ahol a hetedik emeleten a 718. sz. apartmant kaptuk meg. Eredetileg ezt a szállodát Rosita nevű színésznőnek ajándékozta imádója, de a forradalom (1959) után természetesen államosították, és akkor az Oriente tartomány nagy hegyéről új nevet kapott. Ezt a szállodát az építető elsősorban a Kanadából a téli hónapokban pihenni szándékozók részére alakította ki és a különböző nagyságú családok részére egy-egy apartmant foglaltak le, akik a jobb idő beálltával a hazájukba visszautaztak. Nagyon jó beosztásúak voltak ezek a mosható falakkal rendelkező apartmanok, mert a kétszemélyes egy hálószobából, egy nappaliból, fürdőszobából és egy kis félig zárt erkélyből állt, ahol étkezni lehetett. A teakonyha nem volt más, mint a folyosóról belépve kb. 50-60 cm mélység a falban, egy hűtőszekrény és egy villanytűzhely beépítésére elegendő helyet alakítottak ki, melyet le lehetett zárni a fal síkjával megegyező ajtóval. A fürdőszoba felszerelése is nagyon jó és szép, meleg víz ugyan nem állt rendelkezésünkre, mert hiszen az állandó nagy hőmérséklet miatt nem is volt rá szükség. A fürdőkád előtt természetesen műanyag függöny és a nálunk akkor még szokatlan bidé is be volt építve.

Minden kubai a legjobban annak örült, ha nem pénzt, hanem rizst és egyéb konzervet kapott ajándékba. Minden héten jöttek a kamarerák (szobalányok), akik tiszta ágyneműt húztak. Elég gyakran fertőtlenítettek a lakásban, hiszen sok élelmiszer volt felhalmozva a nagyon magas szállodában, ahol különböző igényű és szokású szakértők laktak.

Ez egy csodálatos ország és nem véletlen, hogy a forradalom előtt nemcsak az USA-ból a nagytőkések, hanem még a kanadai kispolgárok is tömegével keresték fel Havannát és a nagy luxussal kiépített tengerparti szállodáit. Egyedülálló hely volt többek között Varadero, ahol a hóféhér tengerparti homok nagyon csábított. Jól kiegészítette a napfürdőzést a tengerben az úszkálás, bár az nem volt teljesen veszélytelen.

Amikor Kubába érkeztünk a szokatlan hőmérséklet, páratartalom, a fényesen sütő Nap melege szembeötlő újdonságként hatott ránk. Sok gépkocsit láttunk az utakon, de a legtöbb erősen leromlott állapotban, mert újat nem igen lehetett venni, a javítás sem volt egyszerű. Annnyira lazán kezelték a közlekedési szabályokat, hogy némelyik személyautó jóval több utast szállított, de úgy, hogy ha éppen már hiányzott az egyik hátsó ajtó, akkor ott állva, a tetőt fogva még negyedik vagy ötödik utas is utazott. Nyugodtan közlekedtek az olyan gépkocsik is, amelyeknek akár az egyik lámpája, a visszapillantó tükrök, de akár a szélvédője hiányzott vagy sérült volt. Mindenesetre hamar rájöttünk, hogy kocsik nélkül nem lehet nemcsak országot látni, de még a városban sem közlekedni, A legerősebb indok az volt, hogy Kuba egy hosszan elnyúló, de nem túl széles sziget, amelyen csak egy vasútvonalat építettek ki, tehát komoly korlátai voltak a települések megközelítésének. Szerencsére hamar sikerült kanadai kapcsolat révén egy kis használt Volkswagent rendelni Kanadából összesen 600 dollárért, amely igen jó szolgálatot tett 2 évig. Egyetlen hibája volt, hogy az egyik első kerékben a csapágy elég hamar tönkrement és azt pótlólag mindig meg kellett rendelni hol Kanadában, vagy ha valaki jött haza, akkor itthonról hozták. Hogy milyen szívélyesek voltak, igazi kereskedő szellem uralkodott még akkor abban az országban is, azt az is bizonyította, hogy – mivel nagyon hamar szerettük volna megkapni a csapágyat – nem közvetlenül Kubába, hanem Spanyolországon keresztül küldték, s talán 3 nap múlva már kézbe is vehettük. Amíg nem volt kocsink, addig tulajdonképpen lehetett autóbusszal közlekedni azért is, mert a munkahely gondoskodott egy járatról úgy, hogy nem csak elvitt, hanem haza is szállított bennünket. Egyszer új „ruhát” is kapott a kis kocsik, amit szépen meg is csináltak a szerelők. Amikor elmentünk a kész kocsiórt, akkor mindenki abbahagyta a munkát, és ahányan voltak, egy magasabb padon ülve vártak bennünket. A pénzen kívül felpakoltunk sokféle konzervet, rizst, sőt még több nadrágot is és egyéb ruhaneműt, hogy örömet szerezzünk nekik. Ami a közlekedéssel kapcsolatban még feltűnt, hogy Új-Havannában minden második utca azonos irányú, és rendkívül szépek és rendezettek, főként villaszerű házakkal, ápolt szép kertekkel, gyönyörű, jóformán állandóan virágzó növényekkel házon belül és kívül. Az utcák majdnem mindig csak számot kaptak, nem úgy mint nálunk, amikor valakiről vagy valamiről nevet is. A fő utak, az avenidák már kaphattak egyéb nevet is. Jelölésük az utca sarkán, a kockakő egyik oldalán pl. Calle 5, a másikon Calle 10.

A lakosság nagyobbik része világos bőrű volt, kisebb hányada afro-amerikai, és a tiszta indián jóformán teljesen hiányzott. Vidám, szívélyes, zenét, mulatságot kedvelő, segítőkész emberek lakják a szigetet, olyanok, mint általában a meleg éghajlaton élők. Nem véletlen, hogy ünnepek előtt, különösen karácsony és újév előtt színes papírokból, szalagokból

varázsolnak elő díszítéseket és így az egész város, főként Ó-Havanna utcái, épületei színes öltözékben hirdetik az ott élők ünnepi hangulatát, a szürke hétköznapi alóli felszabadulást. Ugyancsak kedvelik a karneválokat is, amikor jóformán mindenki részt vesz a tömeges felvonulásban, éneklésben, táncban. Ilyen nagy ünneplést Havannában és Santiago de Cubában a másik nagyvárosban gyakran rendeznek.

A város másik része, Ó-Havanna, az már kevésbé volt ilyen szép, inkább elhanyagolt, itt lehet megtalálni a több száz éves házakat, a XVI. századi műemlék-épületeket. Az utcák legtöbbször gyerekek játszóterek, mivel játszótér nem igen volt. A férfiak nem a vékony, inkább a telt nőket kedvelték. A nők nagyon szerették a szűk ruhát, mert az védelmet jelentett az állandó szél ellen, és minden ruhához leginkább fekete magas sarkú cipőt viseltek. Mi igen gyakran, néha naponta kétszer-háromszor is váltottunk ruhát, ezért azután elég sokat kellett mosni, esetleg még vasalni is. A lakosság egy része igénybe is vette a mosodákat, s ezek legtöbbször kínaiak üzemeltették. A szakértők részére, ahogy az élelmiszer vásárlásra volt kijelölt hely, úgy a textíliára is volt egy ugyanolyan jellegű üzlet, de kizárólag egyszerű holmit lehetett vásárolni. A házi fodrászolás nem volt probléma, mert az ehhez szükséges felszerelést is magunkkal vittük. Fodrász ugyan volt a szállodában, de kizárólag csak haját vágattam, amely szintén csak 1 pesoba került. Általában szépen és jól dolgoztak.

Bár volt lehetőség teniszezésre is, és magammal is vittem a felszerelést, de a nagy melegben bizony inkább a szállodához tartozó medencében az úszást választottam, ahová igen könnyűszerrel fürdőruhába felöltözve és lifttel le lehetett menni. Itt történt az a kedves kis intermezzo az egyik kisfiúval, aki véletlenül megsértette a lábát egy hibás csempében és úgy nyilatkozott, hogy „bezzeg ez a Rosita úr idejében nem történhetett volna meg”. Nem tudta, hogy a Rosita, az egy női név, de azt már hallotta, hogy korábban ilyen nevű volt a szálloda és a tulajdonosa. A magyar intézmények általában nagy hangsúlyt helyeztek olyan szakértők kiküldésére, akik családostól tudtak menni. Ez nagyon lényeges volt, mert egy ilyen helyen az egyedüllet kikészítette az idegrendszert és súlyos, néha visszafordíthatatlan károkat is okozott a szakértőknél annak ellenére, hogy az egészségügyi ellátás nagyon dicséretes szinten működött. El kellett egyszer mennem az egyik fogam betömteni. Az orvos végignézte az egész fogsoromat és egy ültő helyemben kilencet javított ki. Jó, hogy nem egyedül mentem a fogászatra, mert csak tántorogva tudtam a rendelőt otthagyni. Egy másik alkalommal a gyomromban éreztem némi rendellenességet, s akkor ugyan semmi különös nem találtak, de nagyon meglepődtem, amikor vizsgálat előtt egy lepedővel letakartak és úgy tapogatta ki az orvos a gyomromat. Később megtudtam, hogy ez még korábbi szokás, az orvosnál nem volt szabad a beteget levetkőztetve vizsgálni.

Az átlagosan 30, néha a 40 °C hőmérsékleten kívül a 80-90%-os páratartalom mellett a legveszedelmesebb az ősszel bekövetkezett ciklon (hurrikán) ismét nagy próbatétel volt. A 6 hónapos esős évszakot 6 hónapos meleg, száraz váltotta. Sokszor az egész ország víz alatt állt, akárcsak Havanna is, május és november között szinte minden nap. A hőmérséklet ekkor meglehetősen lehűlt, majdnem fűteni kellett, pulóvert és kisebb kabátot is felvettünk.

Az élelmezés korlátai

A munkahelyen bizony nagyon nehéz volt a 8 órát – különösen az első időben – végigdolgozni, rendkívül fárasztó és főként álmosítónak tűnt. Egy rövid ideig rendszeresítve volt egy kávé hölgy, aki sok kis papír pohárral felszerelve délelőtt végigjárta a szobákat, és néhány centavosért tudott kávé adni. Elég hamar megszűnt ez a gyakorlat, és akkor magunknak kellett gondoskodni kávéról. Termoszunk nem volt, ezért ilyen házilag kellett gyártani úgy, hogy több rétegű papírral kibéleltünk egy kisebb dobozt, és abba tettünk egy kis kávé üveget, amely legalább néhány óráig inkább csak langyosan tartotta a kávé. Ezt mindig elvittük magunkkal, és abból kortyolgattunk, hogy ébren tartsuk magunkat.

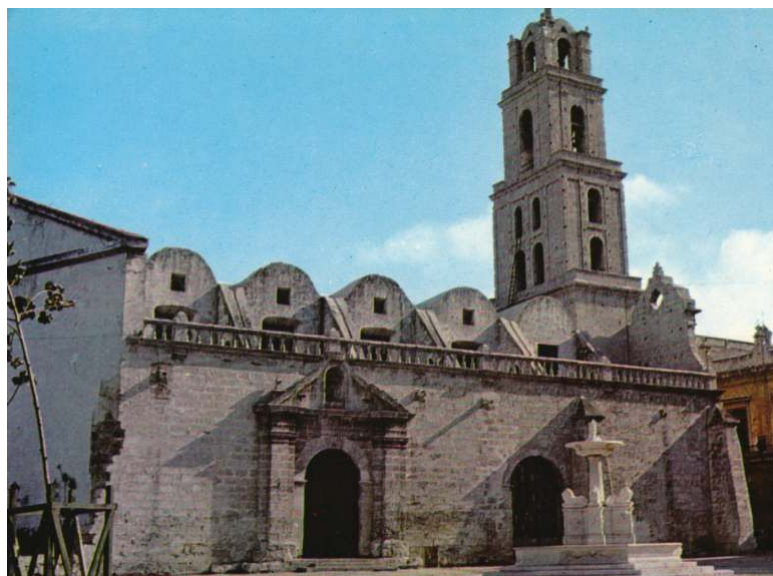
Az első hetekben délben nem is mentünk vissza a szállodába, hanem kisebb éttermekben egytál ételt fogyasztottunk. Sajnos nagyon egyhangú volt a választék, jóformán mindig csak rántott hal.

"AZ ÖREG HALÁSZ ÉS A TENGER"

A NOBEL-DÍJAS ÍRÓ, HEMINGWAY HÁZA A SAN FRANCISCO DE PAULA FALU MELLETTI FINCA VÍGIÁBAN — A VILLÁT 1961-BEN FIDEL CASTRO MÚZEUMNAK NYILVÁNÍTTATTA

A SZENT FERENC TEMPLOM HAVANNÁBAN

**NÉGYSÁVOS ÚT AZ ALAGÚTTAL,
AHOL NAPONTA KÖZLEKEDTÜNK**

UTCAI ZENÉSZEK

**HAVANNAI HÁZTETŐK
A VÍZTARTÁLYOKKAL**

Ó-HAVANNÁBAN LABDAJÁTÉK AZ UTCÁN

Éppen ezért rátértünk az otthoni főzésre úgy, hogy este elkészítettük a másnapi ebédet. Ehhez kellett természetesen a gyakori bevásárlás. Sertéshúst jóformán nem lehetett kapni, inkább csirke- vagy marhahúst. Élelmezésünket egy diplomatából biztositottuk, ahol – igaz meghatározott mennyiséget – általában egy hónapra vásároltunk. Miután elég messze volt a szállodától, nagyon kellett a kocsis, hogy azzal el tudjuk szállítani különösen a súlyos gyümölcs- és zöldségfélét. A kenyérféléből egyszerre nem adtak sokat, de azért abból nem volt különösebb hiány. A nálunk is ismert francia-veknit nagyon szép fehér lisztből készítették, de a legtöbbször sorba is kellett állni, hogy kapjunk. Döbbenetes volt, hogy mennyire hiányoztak az élelmiszerek és az iparcikkek. Tulajdonképpen jegyrendszer működött, nem lehetett csak meghatározott mennyiséget fogyasztani, illetve vásárolni. Ez ugyan nekünk nem volt szokatlan, hiszen az 1950-es évek első felében hasonló körülmények között éltünk. Az igazán különlegesség a nagyméretű gombaszzerű formában 1966-ban felépített Copelia nevű fagyaltoló volt, ahol megszámlálhatatlan féle fagyaltot készítettek és keskeny tálcaszerű edényen lehetett elfogyasztani a rendelt fagyaltot természetesen elérhető áron éppen ezért igen nagy forgalmat is bonyolított le ez a létesítmény. A másik hasonló luxus hely – nem egészen a szocialista államba illő – inkább a korábbiából itt maradt – Tropicana bár volt, ahol zene, tánc mellett némi helyi jellegű itallal baráti körben néhány órát eltöltöttünk. Érdekessége, hogy mindig teljes üveggel hozták az italt és fizetéskor lemérték a pincérek a hiányzó mennyiséget és azt kellett fizetni. Ezt úgy ítéltük meg, hogy ez a módszer nagyon korrekt megoldás és véletlenül sem lehetett arra gondolni, hogy egy ilyen luxus helyen becsapják az embert.

Nagyon kedvelték a különböző gyümölcselel ízesített palackozott italokat, hűsítőket. Igen jó minőségű volt a saját gyártmányú sörük, nem is beszélve a rumról. Az alkoholt általában nem kívánta az ember abban a nagy melegben, a csehek viszont igen sok sört kaptak otthonról. Évente többször lehetett nekünk is nagyobb tétel élelmiszert rendelni itthonról, és azt mindig hiánytalanul meg is kaptuk. Ezért tudtunk különböző konzervet, téli szalámit, kolbászt beépíteni étrendünkbe és ezekből azután szolgáltatásokért ajándékozni is. A nagyon szimpatikus cseh és szlovák barátainkkal igen gyakran cseréltünk, ők adtak Pilseni sört, mi pedig a nagyon kedvelt téli szalámit. Bár ekkor még csak 7 év telt el a forradalom után, mégis nagyon sok minden, főleg élelmiszer hiányzott. Az exporton keresztül hozzá tudott az ország jutni dollárhoz, mert exportra termeltek nikkelt, cukrot, rumot és szivart. Az aratás után a feldolgozó helyre szekerbe befogott állatokkal szállították a cukornádat a feldolgozó helyre. Narancsban, citromban nem volt hiány, abból bőségesen kaphattunk, vidéken, ahol termelték, helyben is értékesíthették. Olyan kisebb méretű banánt termeltek, amelyet sütve fogyasztottak.

A spanyol nyelv elsajátítása

Jóformán teljesen ismeretlen nyelvtudás nélkül léptünk be az ország területére és természetesen e nélkül nem lehetett boldogulni és előírták, hogy be kell iratkozni a kizárólag a külföldiek részére létesített John Reed nyelviskolába. Annyit tudtunk az iskola névadójáról, hogy újságíró volt, de most, hogy az első világháborúra emlékeztünk, akkor derült ki, hogy itt a balkáni háborúban is részt vett. Belgrádot akkor szétlőtte és kétszer szállta meg az ellenség. John Reed amerikai illetőségű zurnaliszta, a *Metropolitan Magazine* kiküldött tudósítója két megszállás között, 1915 elején látogatott ide. A háború nyomait látta és találkozott a hadifoglyokkal, romokat takarítottak, municiónak ládákat pakoltak, vagy éppen lövészárkokat ástak a Duna mentén. Mások lisztes zsákokat dobáltak ókrös szekerekre, megcsodálhatott boszniai szerbet, vidám horvátot, trieszti olaszt és egy mogorva magyart.

Így azután minden nap munkaidő után még egy órát az iskolában töltöttünk. Kitűnően tanítottak a tanárok, olyan módszerrel, hogy valóban igen hamar tudtuk a nyelvet használni, hiszen kellett is egyrészt megérteni a szöveget, amit olvastunk és értékeltünk, másrészt pedig a jelentésekhez a bírálatról a bizottság előtt be kellett számolni. Nem elégedtek meg a gépelt szöveg átadásával. Az osztályozás lényegesen eltért a miénktől: 90 pontos volt a legjobb és ezt kaptuk, ha mindenben jól megfeleltünk. Már a második szemeszterre jártunk, amikor a tanárnőnek valamiért meg kellett szakítania az órát és akkor nagy megtiszteltetés ért, mert engem kért fel, hogy vigyem tovább a tananyagot és akkor beültem a helyére és kérdeztem a bolgár, cseh, szovjet „tanulókat” mindaddig, amíg vissza nem jött. Tulajdonképpen nem különösebben nehéz a spanyol nyelv és amellet még szép is. Talán a nehézség csak abban van, hogy igen gyorsan beszélnek, ez nekünk szokatlan, és éppen ezért nagyon kell figyelni, hogy mit mondanak, ha válaszolni akarunk rá. Általában minden néhány évet Kubában töltő magyar szakértő és családja igen jól megtanulta a nyelvet és még hazatérve hosszú ideig alkalma volt használni. Ahogy az angolban is különbség mutatkozik néhány kifejezésben, úgy a spanyol nyelvtérletek között is előfordul. Ezt akkor tapasztaltam, amikor nyelvvizsgát tettem a Rigó utcában, akkor vitám támadt a vizsgáztatóval, mert én a kubai kifejezést, ő pedig az Argentinában használatos tartotta megfelelőnek. Nem csak itthon, de úgy tűnt, hogy bárhová mentem, mindenütt valamilyen formában a pedagógiai hajlamomat észrevették. vagy talán egyáltalán valahogyan megnyilvánult, és ezt ki is használták. Nemcsak a nyelviskolában, hanem amikor jött egy új magyar szakértő, aki velünk együtt dolgozott, majd ő lett a Fondo Geológiconak a vezetője, azt természetesnek vette, hogy én adjam meg neki az alapokat a nyelvtudásához. Hogy ez csak azért lehetett, hogy az én tudásom ellenőrizze vagy valóban tanulni akart tőlem, ez nem derült ki.

Az biztos, hogy szívesen oktattam bárkiről is volt szó, hiszen még az 1950-es években, amikor Tokodon főgeológus voltam, ott is két kiváló technikust tanítottam meg gépelni, hiszen akkor az nagyon fontos kelléke volt a munkának, akárcsak ma a számítógép ismerete és használata. Annak idején ugyan titkárnő vagy gépíró nő egészítette ki a szakmunkát, ma már viszont mindenki maga végzi az összes írnivalót és az adminisztrációt.

Amikor már a nyelvtudásban jól előre haladtunk, akkor színházba és hangversenyre is mehettünk. Mindkettő nagy élményt jelentett, de a sok program miatt sokszor nem tudtuk megismételni.

Az ivó- és a használati víz

A szigetország egy hosszan elnyúló krokodilhoz hasonlít, amely a földtörténet folyamán többszöri süllyedés és emelkedés után alakult ki, de még ma is mozgásban van, mert az északi oldalon emelkedés, a déli oldalon pedig a tenger mind nagyobb mérvű előretörése figyelhető meg. Ezek a korábbi és a mai mozgások a vízföldtani viszonyokat nagymértékben befolyásolják. Ennek következtében az idősebb képződmények tömörödnek, az oligocén és a miocén rétegek pedig inkább fellazulnak, így jobb víztárolók, az egészen fiatal negyedidőszaki képződmény, a homok és a kavics ugyancsak alkalmas vízbeszerzésre.

Az ország jelentős vízföldtani munkáját 1959 után, amely a mérnökgeológiával is párosult az egész ország területén számos bolgár és szovjet szakértő bevonásával az Instituto Nacional de Recursos Hidráulicos (INRH) irányította. Ez az intézet gyűjtötte és rendszerezte a vízföldtani adatokat a víztermelő kutakról, ellátta a vízellátást és az öntözési feladatokat, továbbá tervezte és építette a csatornákat, a vízerőműveket és a tározókat.

Az édesvíz beszerzése igen nagy gondot okoz és ennek pótlását a sósvízű tavak kiédesítésével igyekeznek pótolni, és úgy tűnik, hogy a 4 km² felületű Laguna Redonda-nál a tenger felől gát és zsilip építéssel a tervet jól meg tudják oldani. Ehhez a csapadékokat és a felszíni víz hozzáfolyását használják fel eredményesen. Egy másik, igen jelentős nagy kiterjedésű, a Paso Malo tározót kezdték építeni Oriente tartományban az 1960-as évek elején, amely 86 millió m³ víz tárolására alkalmas.

Havanna és néhány közeli nagyobb település vízellátásához az Almandaresi-medence számos kútjából évente 221 millió m³ vízmenyiséget termelnek ki, amely valamivel több, mint amennyit a dinamikus készlet (175 millió m³/év) biztosít, ezt a kutak nyugalmi szintjének csökkenése is mutatja.

A földtani szelvény szerint a kutakat a miocén rétegekre telepítettek és a nagyobb vízmennyiséget (150-200 l/min) feltehetően vetőket harántolt kutakból kapták, egyébként csak 50-60 l/min a kisebb teljesítményű kutak vízhozama.

Az édesvízben meglehetősen szegény országban Havanna vízellátását ketté választották. Elkülönítették a használati- és az ivóvizet azért is, mert a vízvezeték-rendszer kiépítése nem volt tökéletes. A fővárosba vezetéken érkezett víz – a kellő kezelés hiánya miatt – ivóvízként nem volt használható.

Az elégtelen nyomásviszonyok miatt az épületekbe a központi szivattyúk nem tudták felnyomni a vizet, ezért a fővezetékek vizét házi szivattyúk továbbítják, ezek segítségével megtöltik a tetőn elhelyezett tartályokat és innen már gravitációs úton kerülnek a lakásokba. A tetőtartályokat az esetek többségében gondatlanul kezelik, s ez még további szennyeződési lehetőségek forrása. Főzésre, ivásra az ivóvíz minőségű vizet kb. 20 l-es üvegballonokban hetenként egyszer tehergépkocsin szállítják a fogyasztó helyekre (egy ballon víz ára 40 centavos, amely 12 forintnak felelt meg). A város egyes részein, különösen Ó-Havannában az ivóvízszállítás még tartálykocsikkal egészült ki és ezekből a lakosság szükségletének megfelelően közvetlenül tölthette meg saját edényeit ivóvízzel.

A felszín alatt, nagyobb mélységből feltárt víz egy része a kémiai összetétel alapján gyógyászati célokra is alkalmas. Néha igen értékes alkotót is tartalmaznak, így jódot, bórt, stronciumot. Számuk ugyan nem nagy, de a lehetőségek még korántsem sincsenek kimerítve. A 13 helyen megismert 20 °C-nál nagyobb hőmérsékletű víz között a legtöbb a 20-30 °C közötti és a legnagyobbat 42 °C-t az El Tigre nevű hévíznél találták. Talphőmérsékletet alig mértek,

HAVANNAI ÉPÜLETEK

ÓRIÁSKAKTUSZOKKAL*

A DÉLI TENGERPART KORALLSZIRTEKKEL
ELŐTÉRBE DR. DOBOS IRMA*

A LEARATOTT CUKORNÁD SZÁLLÍTÁSA FELDOLGOZÁSRA

KONZULTÁCIÓ A CUKORNÁD- ÉS BANÁNÜLTETVÉNYEN

FELHAGYOTT OLAJFŰRÁSNÁL MARIELBEN, ENRIQUE ALVAREZ OSZTÁLYVEZETŐVEL*

CUKORNÁDÜLTETVÉNY

Az egyik nagy mélységű fúrásban, 2344 m-ben 2,9, míg a 4500 m-ben csak 2,2 °C/100 m-t mértek. Az ismert kémiai elemzések alapján a gyógyvizek 4 csoportját tudják megkülönböztetni szemben a hazai 11 félével. Ezek: 1. alkalikus, 2. kalcium-hidrogén-karbonátos, 3. kalcium-magnézium, 4. kloridos és szulfátos vizek¹.

A sokoldalú szakértői munka

A hazai ásványvagyon bizottság munkáját kívánták a kubai Instituto Cubano de Recursos Minerales vállalatnál megvalósítani dr. Szebényi Lajos Fondo Geológico szervezetén belül. Ez azért is volt igen egyszerű, mert számos cseh, szovjet, bolgár, szlovák szakértő első sorban a kutatási terveket hajtotta végre, és arról a nálunk is meghonosodott módszer szerint készítették el a jelentésüket.

Ezeket a jelentéseket azután átvettük és felülvizsgáltuk, hogy vajon jók-e a végrehajtott különböző kutatási módszerek és a kapott eredmények alapján tovább kell-e folytatni a kutatást, vagy már elkezdhető a termelés. Ez nem csak az ásványi nyersanyagokra, hanem a geofizikai kutatásokra is vonatkozott. Ezen kívül még tervbírálatot is végeztünk. A munka során kiderült, hogy szén előfordulás nincs, csak nagy kiterjedésű vízzel borított tőzegtelepek ismeretese. A többszöri hasadóanyag kutatás a koncentrációt csekélynek minősítette. A vas és mangán ércvagyon figyelemre méltó, a mangánból exportáltak is. A legjelentősebb a nikkel, amelyből tekintélyes mennyiséget exportálnak. A króm, a wolfram nem jelentős. Több rézérc előfordulás van. A kémiai ipar dolgozza fel a piritet. Ólom-cink, arany és ezüst sok, de nem jelentős előfordulás, termelése gazdaságtalan. Kősót a tengervízből szárítással nyernek, építőanyagok bőséggel fedezik a szükségletet. A legnagyobb hiány a szénhidrogénben jelentkezett, mert az ipar olajra volt állítva, és ezért minden másnap olajszállító tankhajó érkezett a Szovjetunióból, különben megállt volna az élet az országban. Munkám során magnetit, arany, szeizmikus felvétel alapján 5 olajkutatás előkészítésére, gipszkutatásra, az ország középső részének réz előfordulásairól tervbírálatot készítettem. A Habana-i mező Penas Altas területén a tervezők az erősen viszkózus olaj mennyiségének növelésére és kinyerésének megkönnyítésére vízgőz-injektálást terveztek 2 új fúrásban. A terv külföldi példákra hivatkozott. A 2 fúrás közül a kisebb mélységűt javasoltam. Néhol a telepek felszíni kibúvásában láthatok, mint Marielben is. A nikkel kutatással kapcsolatban a kémiai összetétel és a szemcsenagyság közötti összefüggést vizsgálta az egyik jelentés, ezt 12 db 30 m-es fúrás létesítésével egészítettem ki.

Isla de Pinoson 4 jelentés a vasérc előfordulással foglalkozott, a Cristales-i területen olajmezőkre torziós ingaméréseket végeztek, a vetők kutatására javaslatot adtunk, Las Villas és Camagüey provinciák területén bauxit és hasadó-anyag kutatását bíráltam. A javasolt kutatás hozta meg az ország egyik legnagyobb hozamú olajkútjának eredményét.

A másik nagy munkát az éves nyersanyag-nyilvántartás, a mérleg elkészítése jelentette. Az 1967. évi ásványvagyon mérleghez a magnetit, mangán, pirit, arany és ezüst, ólom és cink, a dolomit, 1968-ban pedig jóval több, 24 ásványi nyersanyag mérlegét készítettem el. Az ásványi nyersanyagokról a katasztert térképmelléklettel kiegészítve állítottuk össze.

1966. szeptember 15-én javaslatot készítettem az Archivo Nacional új rendszerű anyagának feldolgozására. Ez a munka 10-12 év múlva fejeződött be újabb szakértők munkájaként.² Az első tartomány feldolgozásakor (Pinar del Río) bizonyos mértékig bekapcsolódtam a jelentések feldolgozásába. Eközben nagy örömmel talákoztam a nemzetközi hírű magyar olajkutató geológus, a fotogeológia létrehozója Bandat Horst (1895-1982) 1938-1940 közötti kéziratos jelentéseivel. Mivel hiányzott az ország földtani térkép magyarázója, ezért részt vettem annak összeállításában is.

Nem szakmai munka

A követségi előírás szerint vasárnaponként, - munkaszüneti napon - két férfi szakértő 12 órás szolgálatban mintegy őrző szerepet töltött be vigyázva arra, hogy semmi külső sérelem ne érje a követséget. Erre tudomásom szerint sem az ott töltött két év alatt sem előtte, sem utána soha nem került sor. Ezek nem voltak elég kellemes napok, mert a pihenésre nagyon nagy szükség volt, hiszen akkor még szombaton is fél napot kellett dolgozni.

Részt vettek a szakértők még egy alkalommal kávépalánták ültetésében is, igaz csak az előre ültetéshez előkészített kis palántákat kézzel-kézzel több órán keresztül adtuk azoknak, akik az ültetést végezték. Szükséges volt a nikkel, mint fontos ipari nyersanyag gazdaságosabb feldolgozásához a külföldön már alkalmazott elméleti és gyakorlati megoldások ismerete. A kubai feladatok között szerepelt a nikkel és a kobalt elválasztásának szükségessége. E szakterületen dolgozók külföldi irodalomkutatáskor találtak egy német folyóiratban szabadalmi leírást és ezt mindenképpen fel kívánták használni munkájukhoz. Ekkor engem kértek fel a német szöveg spanyol fordítására, amely mintegy 12 oldal A/4-es formátumú anyag a kémiai tárgya miatt ugyancsak távol esett szakértői feladataimtól. Hogy hogyan tudták felhasználni, az már bizonyára csak később derült ki.

Az elvégzett munkáról minden negyedévben jelentést kellett küldeni az itthoni korábbi munkahelyre, a főhatósághoz és a TESCO-hoz. Ezek a jelentések rövid utalást is tartalmaztak az egyes nyersanyagokról.

A két év letöltése értékelő megbeszéléssel fejeződött be, és egy összefoglaló jelentést adtam át a megjelent kubai vezetőségnek. Az elévzett munkát mindenképpen szeretnék volna elismerni, és azt egy rövid köszönő levélben foglalták össze, s ugyanakkor reményüket fejezték ki, hogy a jövőben is számítanak segítségemre. Erre azonban nem került sor. Csak annyiban segítettem, hogy amikor 1978-ban két kubai geofizikus érkezett hozzánk vízügyi tanulmányútra, akkor a mi kutatási módszerünket és eredményeinket mutattam be nekik.

Országjárás

A két év között, 1967-ben az egy hónap szabadság alatt lehetőség volt az ország néhány nevezetes, főként távolabbi helyét felkeresni, mert a közeliakat egy-egy szabad hétvégén könnyen megismerhettük.

Nem lehetett úgy elmenni Kubából, hogy ne tisztelgünk Ernest Hemingway, a nagy amerikai író egykori villájában, a Havannától 25 km-re San Francisco de Paula melletti Finca Vigía-ban, amely már múzeumként működik eredeti berendezéssel.

Egy másik különleges út a több szakértő szervezésében és részvételében zajlott le, amikor az üvegfenekű kis hajóval végignézhettük a tenger csodálatos élő növény- és állatvilágát, amely jóval nagyobb élményt nyújtott, mint amit kiállításokon vagy múzeumokban lehet látni. Ezek közé tartozott még Varadero is, Isla de Pinos sziget, és Pinar del Río-ban a formákban és színekben gazdag karsztvidék Viñales, ahol az ottani cafeteriában az össze nem téveszthető karsztvízzel öblítettük le torkunkat. Ezt a területet később hazánk egyik jeles tudósa, Jakucs László professzor kiemelkedő eredménnyel kutatta. Eljutottunk még Trinidadba is, amelynek számtalan természeti és ember alkotta értékét a világörökség részeként ismerték el.

Amikor Kanadából a kis Bogarat (Volkswagent) megvettük, akkor már lehetőségünk volt kicsit felfedezni Kuba előttünk még rejtett csodálatos értékeit. Elfelejtjük most a varadero-i tengerpart hófehér homokját, a nikkelen gazdag moai vörös földdel borított, szúnyogokkal telített trópusi táját és csak egy helyre, a cipő formájú és cipőt jelentő Zapata-félszigetre megyünk. Ennek a mocsaras félszigetnek utak és láttnivalók hiányában alig volt forgalma a forradalom előtt. A halatlantul gazdag növény- és állatvilága szinte csak a botanikusokat és a zoológusokat vonzotta. A forradalom után azonban az ország egyik legszebben kiépített Nemzeti Parkja, üdülője és turistaközpontja, komoly versenytársa lett a legdivatosabb tengerparti üdülőknek. Az idevezető út Guamáig visz, ahol a gépkocsik leparkolnak, mert tovább már csak vízi úton lehet haladni. Itt a kikötőt és a cafeteriát (büfét) találjuk, amely már némi tájékoztatást is ad a valamivel távolabbi üdülő épületeinek stílusáról. Itt hajóra szállnak a turisták, hogy a mocsárban vágott mesterséges csatornán egy óras utazással eljussanak a Tesero-tóra épített romantikus üdülőbe és indián faluba.

A hajóra szállás előtt rövid kitérővel megtekintjük a kikötő melletti krokodil-tenyészetet. Igaz, hogy a cafeteria mellett egy kör alakú medencében már láttunk két tátott szájú, becsukott szemű, napfürdőző krokodilt, de a tenyészetbe fogottak több izgalmat ígértek. Az állatok betonfallal körülkerített zárt részben vannak elhelyezve. A kerítésen belül víz, vízi növényzet és parti „napozó” szolgálja kényelmüket. A krokodilok egy része mozdulatlanul merevedve fekszik a parton, a többieknek csak a vízből kidugott feje látszik. Az állatok hidegvérét semmi és senki nem tudja zavarni, sem a hangos beszéd, de még az sem, ha egyik vagy másik turista egy-egy odadobott kődarabbal próbálja őket a jobb fényképezés céljából mozgásra kényszeríteni. Nem lehet tudni, hogy a részükre biztosított összközpont meg szokott öröme, vagy a rabság bánata okozza-e ezt a hallatlan közönyt. Az itt nevelt krokodilok bizonyos hosszúság után vágóhídra kerülnek, bőrüket pedig kidolgozva exportálják. A legszebb példány lefényképezése után hajóra szállunk. Nemsokára feltűnnek az indiánfalu, majd az üdülőtelep kontúrjai. Az indiánfalu mellett keressük a tollas fejdíszű indiánokat, de ni csak, a kunyhó előtt játszadozó indiángyerek, a felnőttek egyike tüzet csíhol, az aszszony hozza a vizet, mert társa éppen megőrölte a gabonamagvakat és úgy látszik, valami kenyérfélét készít. Egy indián legényke egy nagy hallal közeledik, barátja térdig vízben állva pedig egy krokodillal harcol. A falu mögött egy-két felnőtt a földeken tevékenykedik, magvakat ültetnek.

SZÁLLODAI PISCINA (MEDENCE) ISLA DE PINOSON

A NEMZETI PARK FŐÉPÜLETE A ZAPATA-FÉLSZIGETEN

PIHENŐ KROKODILOK A NEMZETI PARKBAN

Sajnos a szereplők élettelen szobrok, mert ma már csak ilyen módon lehet az indiánok egykori életét bemutatni. Az üdülőtelep igazgatósági irodája - ahol megkapjuk a részünkre kijelölt cabánát (vikendházat) - külsőleg az ősi indián építkezést mutatja, belül viszont nagy eleganciával van berendezve, a kubai építészeti és lakberendezők kifinomult ízlését dicséri. A tervezők a felépített indiánfaluval és a cölöpökre épített üdülővel motiválni kívánták a kubai őslakos indiánok életét és kultúráját. Az épületek fala pálmadeszka, tetőzetük pedig pálmalevél. Gyors, de nagyon egyszerű formalítások után a csónakunkba szállunk és evezünk szállásunk, a cölöpökön álló épület felé. Kikötjük a csónakot a „saját kikötőnkben” és elfoglaljuk a lakosztályt. Egy barátságos faburkolatú előtérből a társalgóba lépünk, onnan balra fürdőszoba, hálószoba, jobbra étkezőkonyha apró kis gáztűzhellyel, mosogatóval és óriási hűtőszekrényel. Mindez alig 30 m²-nyi területen. A berendezés néhány modern bútor és mindenütt hangulatvilágítási lehetőség. A padló- és az asztali vázákat virággal díszítették fel.

Kimenne az erkélyre, úgy érezzük, mintha Velencében lennénk, minduntalan keressük a karcsú gondolákat és várjuk, hogy mikor csendül fel a dallamos olasz ének. Nem sokáig kell várni, gondolák ugyan nincsenek, de helyettük evezős csónokok siklanak a vízen az újonnan érkezett turistákkal, akik most foglalják el a cabánájukat. Az előbbi velencei hasonlat még kontrasztosabb lesz, mert közben énekelnek, az éneket pedig szinte mindig a kiránduló kubaítól elmaradhatatlan hangszer, a gitár kíséri.

Források

1. Dobos I. 1969: Kuba vízföldtani adottságai. Hidrológiai Tájékoztató, jún. 131-134.
 2. Dobos I. 1986: Csilling László szerk.: Veinte años de colaboración geológica cubano-hungara (A kubai-magyar geológiai együttműködés húsz éve. MÁFI 1986.) – Könyvismertetés. -- Földtani Közöny, 118. 1., 81.8
 3. Dobos I. 2014: Zapata-félszigeti utazás Kubában. Kézirat. 1-4.
- A fotókat dr. Dobos Irma és férje, Molnár József készítették (*) 1966 és 1968 között.

Esteledik, nehezen bukik le a napkorong a horizontról. Még egyszer visszavetíti lilás-pirosas fényét a felhőkre. Akkor eszembe jutott, hogy ezt a lebukó nap fényét egy kiállításon láttam Havannában, és azt hittem, ez csak a festő fantáziája, de kiderült: ez valóság. Az erkélyről élvezzük a színpompájában tobzó trópusi naplementét. A cabánakban, az étteremben, a bárban és a „velencei utcákat” átívelő hidakon kigyúlnak a sokszínű fények. Az egész falu tótágast áll a sima víz tükrében. A látogatók lassan felengednek a lenyűgöző szépségű naplemente látomásszerű jelenségétől, megélelnkül a tó, csónakjaikkal esti sétára indulnak öregek, fiatalok. Halk ritmussal rázendít egy gitár, majd kettő vagy ki tudja hány. A vízszagú levegő már zenével telített, összefonódnak a fények, az emberi és a zenei hangok a sötéttel. Megkezdődött a kubaiak esti élete, amely nemcsak itt, hanem a városokban is igen későre nyúlik az éjszakába³.

Egy életre szóló élménnyel és tapasztalattal gazdagodva a kubai 2 év 1968. július 21-én befejeződött és akkor fájó szívvel, de mégis örömmel elindultunk haza, hogy az itthoni geológiai-hidrogeológiai munkánkban tovább hasznosítsuk minden erőnket és tudásunkat.

Dr. Dobos Irma
Euro- és gyémántdiplomás geológus,
hidrogeológus

A '89-ES TEMESVÁRI KÜLDETÉS

1989. december 22-én Temesvárott győzött a romániai forradalom. Ceausescut elfogták. Úgy nézett ki, hogy Romániában is megtörtént a rendszerváltás.

Aznap itt, Hódmezővásárhelyen a Kossuth téren egy nagygyűlés szerveződött. Az MDF felhívására spontán jöttek az emberek a Kossuth térre. Én ekkora tömeget nem láttam abban az időben, pedig a rendszerváltás kapcsán sok rendezvény volt. Úgy éreztem, az emberek azért jöttek, azért ünnepezték a romániai forradalom győzelmét, mert a magyar rendszerváltásnak nem volt egy ilyen különleges alkalma valójában, mely a rendszerváltás katarziszát megadhatta volna az embereknek. Úgy gondolták, hogy tulajdonképpen a mi rendszerváltásunkat is ünneplik. Több beszéd is elhangzott. Grezsa Ferenc volt a főszónok, aki valóban egy nagyhatású beszédet mondott. Nagy sikere volt. Az emberek úgy érezték, hogy meg kell segíteni a romániai magyarokat, de nemcsak a magyarokat, hanem egyáltalán Romániát. Adakoztak. Volt ott egy doboz, melybe bárki bedobhatta a pénzt. Hoztak ruhát, élelmiszert. Elég sok adomány összegyűlt. A kérdés: mindezt hogyan juttassuk el Temesvárra?

A Pesti Csemege 20 órakor bezárt volna, de az összegyűlt pénzen élelmiszert szeretnénk volna vásárolni. Így az üzlet tovább tartott nyitva, hogy levásárolhassuk az összeadott pénzt. Az adományozást az MDF szervezte, ez a párt tudta, hogy ebben a pillanatban mi a helyes út, később ők nyerték meg Magyarországon a választást. Dr. Kószó Péter volt a vásárhelyi szervezet elnöke. Én elnökségi tagként vettem részt akkor az MDF-ben, melynek az irodája a Kossuth tér mellett állt. Az események felgyorsultak. Minél előbb meg kellett szervezni az adomány eljuttatását. Nem kellett külön felhívást közzétenni, mert legalább hat magánfuvarozó jelentkezett, hogy ők hajlandók kijuttatni ezt az adományt a teherautójukkal. Rám bízta, hogy ezt szervezzem meg. A jelentkezők közül Tóth Sándorra esett a választás, ő a Kossuth tér másik oldalán lakott. Először úgy terveztük, hogy dr. Kószó Péter kíséri ezt a szállítmányt, de végül úgy döntött az elnökség, hogy rám bízzák ezt a feladatot. Azért, mert volt ilyen irányú, korábbi tapasztalatom. Akkor úgy nézett ki, hogy nincs különösebb veszélye e szállítmány eljuttatásának, de mégis úgy gondoltuk, dr. Kószó Péter az elnök, jobb, ha nem ő kíséri ezt a szállítmányt, reá itthon van szükség. Tóth Sándor teljesen új autójára fölpakoltuk az adományokat és elindultunk Románia irányába. Legnagyobb meglepetésünkre hosszú teherautósorok indultak Romániába nemcsak Hódmezővásárhelyről, hanem nagyon sokan az országból, igyekeztek különböző adományokkal, hogy eljuttassák Temesvárra. Néhányan nem önkéntesként, hanem hivatásosként, az adott szállítócég utasítására végezték a szállítást. A határon teljes bizonytalanság uralkodott. A magyar és romániai határőrök is csak álltak és nézték, amint ez az áradat elindul Románia irányába. Az útleveleket nem ellenőrizték, s egyéb formaságra sem került sor. Elindultunk teljes békességben. Semmi jele nem mutatott arra, hogy harci cselekményre is sor kerülhet. Elhagytuk Aradot, Temesvárra vettük az utunkat. Egy levelet is vittünk, mely Hódmezővásárhely népe nevében egy kis dokumentum a testvérvárosi kapcsolat felajánlásáról, a rendszerváltás üdvözlése, melyet ott kellett volna átadni az új városvezetésnek.

Nem messze Temesvártól elkezdődött a lövöldözés. Temesvár felől láttuk az ágyúk torkolattüzét és elhallatszott hozzánk a hangjuk. Félúton megállítottak bennünket, s közölték, hogy most Temesvárra nem lehet eljutni, mert ott harc folyik. Visszafordultunk Aradra. Ott a forgalmi irányítók az aradi kórház felé küldték a konvojt, melyben több magyarországi autó is haladt. Az aradi kórházzal szemben egy utcán álltak meg a teherautók a segélyszállítmánnyal. Aradon ekkor még csönd honolt. A főtéren óriási tömeg, beszédek, de teljesen békés volt a hangulat. Beállítunk a kórház elé. Úgy gondoltuk, hogy amint lehetséges, tovább megyünk Temesvárra. Ez volt az eredeti terv. Éjjel körül – a kórház körül lakótelep van, tízemeletes épületek – és a tetejéről elkezdtek lövöldözni. Nem tudtuk, hogy kik, csak föltételeztük, hogy a szekusok. A kórház körül van egy fás, parkos rész és nem messzire az aradi repülőtér. Helikopterek hangját lehetett hallani. Az terjedt el, hogy (nem sokkal előtte járt Ceausescu Iránban, ha jól emlékszem) arab harcosok segítik a forradalom leverését, s ők szálltak le helikopterekkel. Később bebizonyosodott, hogy nem igaz. Az tény, hogy jöttek a helikopterek, és szekusok ültek benne, amikor elkezdődött a lövöldözés. Teljes káosz alakult ki. Akkor igazából senki nem tudta, hogy kik lőnek. Kire lőnek. Aztán viszonzták is a tüzet a felkelők, a forradalmárok, egy részük katonára, akik átálltak a forradalmárok oldalára. Teljesen anarchikus tűzparba alakult ki. A fák között lehetett hallani a golyók süvítését.

Már hagyománynak számít, hogy az adventi időszakban, a '89-es forradalom aradi megemlékezéseinek utolsó mozzanataként megkoszorúzzák a Maros-parton álló Tóth Sándor-kopjafát. [...] Annak az embernek az emléke előtt, aki 25 évvel ezelőtt segélyszállítmányt hozott Aradra. A hódmezővásárhelyi férfit a várhídnál érte a halálos találat, emlékére minden évben találkozunk...

Sólya R. Emília
Fotó: Kurucz Matei

Ágoston Lajost, az MDF vásárhelyi szervezetének egykori elnökségi tagját arra kérte a Vásárhelyi Látóhatár, hogy az 1989. decemberi, temesvári küldetést idézze föl, mely a huszonöt évvel ezelőtti megrázó aradi útjának emlékezte...

Küldetésekor társát, Tóth Sándort vesztette el, aki az 1989-es romániai forradalom áldozata lett.

Ő maga pedig egyedül hozta haza azt az autót, melyben életét vesztette Tóth Sándor, akivel a romániai rászorultaknak adományt vittek.

Ágoston Lajos az évek múlásával is megrendülten beszél az átélt eseményről...

A mentők folyamatosan hozták be a kórházba a sérülteket, a halottakat is. Mi segélyszállítványozók; sofőrök és kísérők, a portán teljesen tanácstalanul álltunk, hogy mi is lesz. A többség úgy döntött, nem sok az esély arra, hogy Temesvárra eljussunk, inkább itt Aradon, a kórházban rakjuk le a szállítmányt, mely igen nagy mennyiség. Egyes húsipari cégek, fél sertéseket, fagyasztott marhákat vittek. A kórházba próbálták betenni, de nem volt annyi hely. A fák közé halomba rakták a fél sertéseket, dobozokat, zsákokkal teli adományt. Mindenki próbált minél előbb megszabadulni a rakományától, hogy minél előbb hazajuthasson. A sofőrök egy része egyszerű munkaként kapta a megbízatást. December 22-e, karácsony hete, szeretett volna mindenki hazajutni. Némiképpen belezavart a képbe, hogy azt mondták, nem lehet elindulni Magyarország irányába, mert az út szélén a szekusok lövik azokat, akik Magyarországra felé tartanak.

Hogy valójában lőtték-e vagy sem, azt nem tudom, de senki nem mert elindulni hazafelé.

Tóth Sándor a személyi portával szemben állt az új autójával.

Mondtam neki: - Gyere be, igyál egy kis teát.

Erre azt mondta: Nem hagyja ő az autót.

Ott maradt az autóban. Vittem neki egy kávét.

TÓTH SÁNDOR ÉS AUTÓJA
Forrás: Emlékpont

Nem mentem be az autóba, csak felléptem a lépcsőre, s odaadtam neki. Benéztem a fülkébe, egyedül ült. A karszalagos szervezők azt mondták, hogy el kellene jutni a várba a Maros-híd irányába. Többek között Tóth Sándort is megkérték, hogy forduljon meg, és vigye el a rakományt a várba, mert nagyobb szükség van ott rá, meg ott nagyobb a hely, s tudják tárolni is. Először morfondíroztunk, mi Temesvárra tartottunk, hogy lerakjuk-e a rakományt. Mivel a helyzet teljesen anarchikus és bizonytalannak tűnt, hogy egyáltalán eljutunk-e Temesvárra, ezért az ottani szervezők győzködésének hatására úgy döntöttünk, hogy elindulunk a várba. Közben jött egy másik utasítás, hogy mégse menjünk a várba, hanem várjuk meg, hogyan alakul a helyzet, s akkor talán hajnal felé tovább haladhatunk, s eljuthatunk Temesvárra. A kórházban egy sebész főorvos dolgozott, akit ilyen szempontból főszervezőnek lehetett tekinteni. Kapcsolatban állt a magyarországi MDF-fel az ő neve ott szerepelt nálunk, bármi gond esetén fordulhatunk hozzá. Úgy döntöttünk, akkor nem pakolunk le, s nem megyünk sehova, hanem beállunk a kórház udvarába. Akkor ez az orvos, Perneckzi dr. keresett nekünk egy viszonylag védettebb helyet, hogy oda álljunk be az autónkkal. (Egyébként ez a Perneckzy dr. később Szegeden a klinikán dolgozott, mert ott találkoztunk is.) Odamentem Tóth Sándorhoz, hogy forduljon meg, a személyi portától a főtér felé kb. 150 méterre volt az a teherportai bejárat, ahol be tudott volna jönni az autójával és a megbeszélte helyre, ahol viszonylag biztonságosan ott maradhatott volna, míg kiderül, hogy hajnal tájban hogyan alakul a helyzet.

Odamentem hozzá: - Sándor, forduljon meg, én majd megyek előre a járdán. A teherportán kanyarodjon be, majd mutatom, hogy hol álljon meg az autójával. Meg is fordult és jött mellettem egy darabig. Közvetlenül 2 m-re volt tőlem. Amikor én odaértem a teherportához, integettem neki, hogy kanyarodjon be. Mára is tisztázatlan ok miatt nem kanyarodott be. Elindult a főtér irányába. Hogy miért, azóta sem derült ki. Többféle elmélet alakult ki, többek között, hogy valaki beszállt mellé és kényszerítette. Hangsúlyozom, hogy látnom kellett volna, de nem láttam senkit. Szaladtam egy darabig utána, de egyre gyorsuló tempóban haladt a főtér felé. Álltak ott autók, de senki nem vállalkozott, hogy elinduljon utána. Kértem, hogy menjünk, de hiába. Akkor végleg eltűnt.

Visszamentem a kórházba, s ott, ahol a mentősök hozták be a sérülteket, ott álldogáltam, amikor olyan hajnali 2-3 óra körül a mentő behozott egy katonát, akinek fejlődése volt. Borzasztó látvány fogadott. Fejlődéses sérülés, ami borzasztó. Az agyveleje kilógott félig, de még élt. Persze esélye sem volt a túlélésre.

Hoztak egy civilt is. Egy farmeringeset is. Nagyon úgy nézett ki, mint Tóth Sándor, villant át az agyamon. De nem láttam, mert a farmer a fejére volt terítve. Jó fél óra múlva jött oda egy karszalagos, s mondja, hogy behozták a sofőröket. Ott van, de már halott.

Az ember sokat hall ilyen történeteket, de azt el sem hiszi, hogy vele is megtörténhet egyszer. Felkavart a hír. Először egy mosókonyhának néztem a helyiséget, ahol akkor 11 kiterített halott feküdt. Sándor a 12. Addigra már kicsit letörölgették. Senki nem tudott semmit, mi, hogyan történt. A mentőn is látszott golyósérülés. Közben folyamatos géppisztolylövések hallatszottak. Egy idő után kezdett elcsöndesedni a harci zaj.

5 óra körül bejött egy terepjáró jármű, egy ottani cégnek a főnöke, vezetői ültek benne. Mondták, hogy a teherautókat a Maros-híd följárójában áll. Jellegzetes kék színű, sárga ponyvás autó... Ott van, ha gondolom, kivisznek oda. Már csak szórványos lövöldözés folyt. Mondtam rendben van, vigyenek oda.

Egyrészt kíváncsi voltam, hogy mi történt, másrészt az útlevelem is az autóban maradt. Ennek azért van jelentősége, mert akkor már el lehetett indulni hazafelé, de mondták, hogy a határon nem engednek ki senkit, mert a szekusok, akik akkor már vesztésre álltak, azok átszökdősnek Magyarországra. Ezért senkit nem engednek Magyarországra, vagy csak szigorú vizsgálat alapján.

Kivitték az autóhoz. A hídföljáróig. Tudni kell, hogy a Maros-híd egy emelkedő, a bal oldalán áll a Park Szálló, a szekusok innen tartották a tűz alatt a hidat. Ezért a volánosok is mondták, hogy az utca védelméig elvisznek, de nem akarnak a nyílt terepre az autóval kihajtani. Ha gondolom, akkor, gyalog menjek föl az autóig. A hídföljáró oldalának védelmében fölmentem – hangsúlyozom, akkor már nem hallatszott lövés – melyet egy nagy öntvény korlát szegélyez, s gondoltam itt fel tudok menni az autóig. Mondhatná egy kívülálló, hogy felelőtlenység, de akkor ott, abban a helyzetben nem számított. A korlát védelmében fölmentem az autóhoz. Az autó teljesen szabályosan állt le, behúzva a kézifék, tehát nem menet közben lőtték ki. Beszálltam az autóba. Ott borzasztó élmény történt, az ülésparna átítatva Tóth

Sándor vérével. Beszálltam az autóba. Több jogosítványom is van, tudok jobb oldalon is vezetni. Beültem, kiengedtem a keziféket, s hagytam szépen viszsza gurulni az autót az utca védelmébe. Ott körbenéztük. A rakományból semmi nem hiányzott. Akkor látszott, nem oldalról, hanem szemből kapott egy géppisztoly-sorozat az autót, mert az irányítókáriján és szélvédőn látszott a golyónyom. A szélvédőn áthatoló golyó találta el Tóth Sándor nyaki ütőerét. Ott vérzett el az autóban. Állítólag egy pap, a híd mellett lakó hívta ki a mentőt, amely későn érkezett.

Ott álltak a forradalmárok is - egész fiatal 15-16 éves gyerekek, nyakukban géppisztolyokkal -, amikor néztük, hogy a rakomány érintetlen. Hátul narancssal teli ládák sorakoztak. A gyerekek - én gyerekeknek mondanám -, akkor láttak először narancsot. Ez megmaradt bennem. Kérdezték, hogy ez a narancs? Mondtam nekik, igen, az a narancs. Kínáltam őket, de nem voltak hajlandók venni.

Azóta is sokat gondolkodom, hogy miért akart továbbmenni Tóth Sándor, ami azóta sem derült ki. Szerintem a híd közepéről, még akár ezek a forradalmárok is lehettek, de ők nem tudhatták, milyen autót, s ők állíthatták meg géppisztolysorozattal. Azóta sem derült ki. De valószínű, hogy felszólították Tóth Sándort, vagy látta, hogy meg kell állnia, mert szabályosan megállt. Kezifék behúzva, üresben volt az autót. Mire találat érte, ő megállt.

Ezután tehát beszálltam az autóba, s visszamentem a kórházhoz. Teljesen tanácstalanok voltunk, hogy most mi a teendő. A kórházban azt mondták, ha akarom, akkor Tóth Sándor holttestét hazahozhatom.

Számomra nagyon morbidnak és méltatlannak tűnt, hogy föltegyem a platóra és úgy szállítsam. Sikerült kapcsolatba lépnem Hódmezővásárhellyel rádióon, és végül is olyan döntés született, hogy ünnepélyes keretek között és hivatalosan hozzák haza Tóth Sándor holttestét.

Én meg hoztam az autót. Lepakoltuk az adományt és 8-9 óra körül elindultam haza, Tóth Sándor vérében...

Amire nem számítottam, a határon óriási tömeg fogadott. A TV-társaságok - köztük a CNN - megrohanták az autót, mert elterjedt a hír, hogy mi történt.

Az az igazság, hogy Tóth Sándor vérében ülve szinte semmit nem tudtam mondani. Nem tudtak érdemi riportot kicsikarni belőlem.

TÓTH SÁNDOR UTCA — RÉSZLET

Fotó: Fuchsz Máté

Most utólag ezt akárhogy is lehet értelmezni, de lehet, hogy ott, akkor, abban a helyzetben más sem tudott volna megfelelő szavakat találni.

Dél körül értem haza Hódmezővásárhelyre, a Kossuth térre. Itt is nagy tömeg várt. Leállítottam az autót és fölmentem az irodába...

Igazából sem akkor, sem azóta nem sikerült tisztázni a körülményt. A romániai újságban később jelentek meg hírek. Onnan tudom, hogy ők gondolták, hogy valaki kényszerítette fegyverrel, hogy elhagyja a kórház biztos védelmét. Én ezt sem megerősíteni, sem megcáfolni nem tudom. Bár inkább cáfolnám, mert én nem láttam, hogy bárki kényszerítette volna, de ez nem zárható ki, bár ha lehúzódott volna az ülés és motortér közé, akkor nem láttam volna.

A történet utóirata: minden évben megemlékeznek a város Tóth Sándor haláláról. Végül ennek nem lett politikai jelentősége.

Nyilván az akkor még hatalmon lévők úgy gondolták, hogy felelőtlen dolog volt elindulni, nem gondolták át eléggé, de hangsúlyozom, hogy akkor az egész országot el lehetett volna marasztalni, hisz mindenfelől mentek teherautók segélyszállítmányt víve a forradalmároknak, egyáltalán a romániaiaknak.

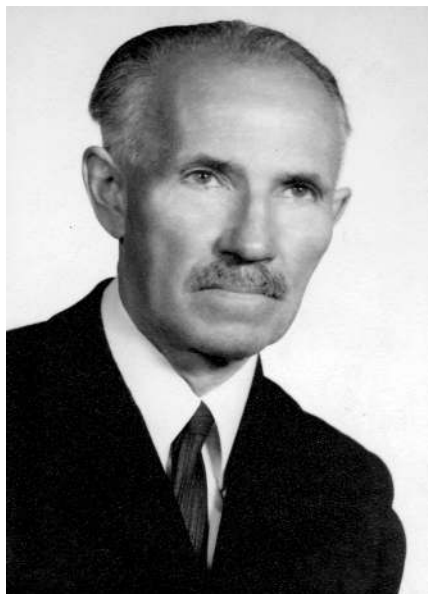
Temesváron található a Temesvári Emlékhelyek Múzeuma. Ott Tóth Sándor emlékfala is látható. Hódmezővásárhelyen utcát neveztek el róla.

Ágoston Lajos

Mészáros Tamás történész feldolgozta a forradalom időszakát, mely a www.emlekpont.hu oldalon is olvasható.

„Románia népei értetek égjen a láng, a demokráciáért, a szabadságért!”

A romániai „forradalom” hódmezővásárhelyi visszhangja, Tóth Sándor segélyszállító aradi vértanúsága. In. Belvedere Meridionale, 2009. 5–6. sz. 83–95.

EGY KRISZTUSKÖVETŐ ÉLETÚT

Emlékezés Édesapánkra, Farkas Sándor református lelkészre
születésének 100. évfordulója alkalmából

„...A citadella legmagasabb tornyának csúcsáról így fedeztem fel,
hogy nem kell siránkoznunk sem a szenvedésen, sem Isten kebelébe való
megtérésünkön, sem szeretteink távozásán.
Mert, ha tiszteljük emlékét, az eltávozott jobban jelen van, és hatalmasabb az élőlél...”

(Antoine de Saint-Exupéry: Citadella)

E megemlékezésben Szüleink áldozatos életének néhány mozzanatát idézzük fel, nagyobb figyelmet fordítva Édesapánkra, aki 2015. január 18-án lett volna 100 esztendő. Évtizedek teltek el nélkülük, de a Tőlük kapott példamutató szeretet, lelki kötelék – útravaló - a mai napig összeköti családunkat. A földrajzi távolságok ellenére a „szerepetben együtt lenni - a Gondviselés által” életforma meghatározza mindennapjainkat.

Abban az évszázadban éltek, amikor emberek millióit küldték háborúba meghalni hazug célokért; országokat vasfüggőnyel zártak el a másiktól; a becsületes embernek a megaláztatás minden formáját el kellett viselnie azoktól, akik az emberi élet értékeit porba tiporták.

Az 1945 utáni kommunista Magyarországon az istenhít megbocskáthatatlan bűnnek számított. Őket viszont e töretlen hitük tartotta meg elviselve a testi-lelki szenvedéseket.

Édesapánk 1915. január 18-án egy erdélyi kisvárosban, Désen született többgyermekes iparos családban. Román nyelvű gimnáziumban érettségizett.

Egy súlyos gyermekkori szívbetegségből való hosszas felépülés során fogalmazódott meg benne, hogy a lelkési hivatást választja. A Református Teológiát Kolozsvárott végezte el, majd Szilágyosmlyóra került segédlelkésznek. 1939 nyarán a balatonszárközi Soli Deo Glória (SDG) református konferencián ismerkedett meg Édesanyánkkal, aki Orosházán született 1919. június 13-án szülei első életben maradt gyermekeként. A 30-as évektől Szegeden élt, tanult, majd dolgozott mint tisztviselő. Aktívan vett részt a református ifjúság hitoktatásában és az SDG mozgalomban.

A házasságkötést követően (1942. szeptember 12.) Szilágyosmlyón kezdtek el közös életüket. A következő év tavaszán az érhatvani szórvány gyülekezet parókus lelkészé választotta Édesapánkat. Az esztendő végén megszületett fiúgyermekük (Zoltán).

1944 nyarán a bombázások miatt a szegedi családtagokkal (anyai nagyszülők és Édesanyánk húga) együtt vagonban elszállásolva elindultak az ismeretlen felé. A bizonytalanság, összezsúrltság, állandó életveszély; ugyanakkor a hit és imádság erőt adott nekik.

Komáromban egy ideig menedéket találtak - egy közeli rokon jóvoltából -, de 1944 karácsonyán (a híd felrobbantása okozta vészhelyzet miatt) mindent otthagya, tovább kellett menekülniük Ausztria felé. Linz, majd Salzkammergut különböző gyűjtőtáborában éltek. Édesapánk itt németül is hirdette az igét.

A sok nélkülözés, bizonytalanság felőrölte szervezetét, hosszabb időre kórházba került. Az éhség Édesanyánkat is megviselte, tifuszt kapott, holott már várandós volt második gyermekével. A szükség sok menekültet rávitt arra, hogy a betakarításból a földeken maradt terményből „megmentsenek” valamit családjuk számára. Mesélték, hogy egy ilyen esetben a tulajdonos-gazda kérdőre vonta Édesapánkat, vajon ki adott erre engedélyt. Ő az ég felé mutatott, mire a gazda megadóan bólintott.

A napi megélhetési gondok azonban felgyógyulásuk után sem szűntek meg. A kínzó honvágy mindennél erősebben élt bennük, így a hattagú család visszatért Szegedre, az anyagi értelemben vett „semmibe”, hiszen a nagyszülők egykori házát elfoglalták. Itt született meg a második gyermek (Zsuzsanna Mária).

Lelkési szolgálatot és átmeneti szükségajlékot Bakó László esperes úr biztosított Édesapánknak, illetve a családnak. Szüleink nagy szeretettel őrizték emlékét.

1948. január elején Márton Árpád elnöklelkész hívta maga mellé Hódmezővásárhelyre, ótemplomi beosztott lelkésznek. Emellett a városban levő református gyülekezetek (Újváros, Újtemplom, Susán, Tabán, Csúcs) helyettesítő teendőit is ő látta el, minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Az 1948-49-es tanévben megválasztották a Bethlen Gábor (Református) Gimnázium hitoktatójának. Ez a megbízása 1953 júniusáig tartott.

Ekkor az ebben illetékes püspök Édesapánkat Székkutasra helyezte, ahol az ígért öt év helyett huszonöt év szolgálat következett. Az újabb gyermekkel bővült (Irén Ágnes) család létfenntartása az 1950-es években csupán a lelkési fizetésből lehetetlennek bizonyult, ezért Édesanyánk is rákényszerült a munkavállalásra. Ám a „pap feleségét” mindenütt elutasították. A három gyermek nevelése és a gyülekezeti kisegítő munka mellett újra érettségizett a vásárhelyi Közgazdasági Technikumban. Az intézmény akkori igazgatója felkarolta, és gazdaságvezetői munkával bízta meg.

Édesapánk az „apostolok lován”, vagyis gyalog és kerékpárral járta a poros-sáros dűlőutakat, hogy meglátogassa az egyházközség tagjait vagy a betegségben szenvedőket. A rendszer részéről gyanakvó figyelem kísérte, „vajon nem agitál-e a pap?”. Megvolt tehát az illetékes hatóság számára, hogy Édesapánk egy egész éjszakára szóló „vendégszeretetüket élvezze” a megalázó kukoricán térdepeltetéses vallatást is elszenvedve. Végül is kénytelenek voltak őt elengedni egy felmentő tanú vallomása alapján. Itt is csak a Gondviselés segített. A tévesítés vészterhes időszakában csak kevesen mertek templomba járni, de a parasztemberek sok mindenben kérték a lelkészüket segítségét (kérvény, hivatalos irat fogalmazása...).

A hosszú tanyai szolgálat, a fizikai megerőltetés és lelki megaláztatás Édesapánk fiatalkori szívbetegségének kiújulásához vezetett. A szívkorházi kezelés és az Úrban való töretlen hite átsegítette ezen a megpróbáltatáson is. A lelkészlak ajtaja – képletesen és a valóságban is – gyakorlatilag állandóan nyitva állt az oda betérni szándékozók számára.

Édesapánk 1978-tól a Vásárhely-Erzsébeti Egyházközség lelkipásztoraként folytatta szolgálatát nyugdíjazásáig. Közben állandóan képezte magát egyrészt szakmai téren, másrészt a nyelvtudásának tökéletesítésében (román, német, héber, görög). A szakmai megbecsülés révén lehetővé vált számára, hogy részt vegyen Debrecenben a teológiai doktorok tudományos tanácsának ülésein, ahol a bibliakorabeli héber nyelv témaköréből többször előadást is tartott. Román nyelvből tolmácsvizgát tett, továbbá elkészítette teológiai doktori disszertációját, amelynek hivatalos beadását váratlan halála akadályozta meg 1992. július 22-én.

Szüleink három diplomás gyermeket neveltek fel. Minden áldozatot meghoztak taníttatásunkért, mondván, hogy földi javakkal nem tudnak szolgálni, hisz azokat „a rozsda és a moly megemészti” (Máté 6. 19).

Életük, Istenbe vetett hitük, családszeretetük, megbocsátó képességük példakép számunkra, és ez a mi lelki-szellemi örökségünk. Hálaadasként fogalmazódtak meg bennünk az eddigi közös életrajzi sorok és az ezután következő rövid egyéni visszaemlékezések, bizonyosságtételek is.

Egy régi atyai útmutatás és annak példázata (Zoltán)

Egy ünnepi esemény kapcsán mondta Édesapám, hogy vallási-hitbéli gondolkodásunkat, az Istenhez kapcsolódó viszonyunkat nem szükséges mindig misztikus ünnepi köntösbe öltöztetni ahhoz, hogy az Istennek tetsző legyen. Legalább ennyire fontos, hogy megszentelt lélekkel, őszintén és szeretettel viszonyuljunk mindehhez a mindennapokban is. Ez a kijelentés első hallásra meglepőnek tűnt számomra, de az idő múlásával rádöbbentem, hogy benne mély gondolat, útmutatás van elrejtve. Ez röviden azt jelentheti, hogy nincs kétféle mérce az életben, a hitéletben sem! Egy kicsivel bővebben: az Istennel való személyes kapcsolatunk nemcsak az ünnepi szakralitáson alapuló, a hétköznapi élettel elkülönülő, hanem ahhoz szervesen kapcsolódó gyakorlat is legyen. Ebből persze az is következik, hogy a mindennapi tevékenységünket is kellő alázattal és megszentelt lélekkel kell elvégeznünk.

Szüleink életükkel példázták mindezt. Ebben a Bibliát tekintették zsinórmértéknek a kálvini református hitvallás alapján. Ez irányíthatta Édesapánkat az idézett atyai útmutatásban is. Számára etalon volt az „Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet.” (János 14, 6) bibliabeli jézusi kijelentés. Tudhatta, hogy életutunk igazságkövető bejárásához nem az „ÉN tudom, hogy ki és mi a JÓ vagy mi az IGAZSÁG” hangoztatásán, hanem az önző ÉN-EGO helyett a Pál apostoli „...élek pedig többé nem én, hanem él bennem a Krisztus” (Gal 2, 20) megvalósításán alapuló életmódra van szükségünk. Édesapánk ezt az utat igyekezett követni. Jól tudhatta azt, hogy a tettnek, a beszédnek, sőt még a gondolatnak is teremtő-befolyásoló ereje lehet, tehát a „vizet prédikál, bort iszik” cselekvés kizárásával kell a kiválasztott utat járni. Még akkor is, ha azt olykor a teljes meg nem értés, sőt ellenséges fogadtatás várja is.

Elhangzott néha róla, hogy ő nem e világra való. Ez részben igaz is lehetett, de – megítélésem szerint – ez nem az ő hibája volt, hanem az „e világé”. Soha sem hallottunk tőle dicsekvő „kinyilatkoztatást” vagy bárkire tett megítélő megjegyzést, a legyenyhébben durva szót, panaszkodást, elégedetlenkedést, de igazán fölösleges szavakat sem. Ehelyett viszont megtapasztaltuk türelmes szeretetét, és a legkisebb dolgok miatti örvendezés képességét is. Ez csak a kevesekre jellemző életminőség.

Egy ember, aki „nem fővényre épített” (Zsuzsanna Mária)

Évek óta készülök erre a bizonyoságtételre. Én abban a boldog tudatban nőttek fel, hogy a Szüleim kivételes emberek. Ezt mutatták a mindennapjaink is. Ha nem volt mit ennünk, és egy fillérünk sem maradt, Ők bizonyosak voltak abban, hogy „az Úristen holnapra kirendeli”. És mindig kirendelte. Földi életében Édesapám anyagiakban ugyan szűkölködött, de bőven kárpótolta az a hit, amit az Úristentől kért és kapott.

Sokat gondolkodtam ezen, de ma már biztosan tudom, hogy Édesapám egy, az Isten által kiválasztott és gyermekkori betegségek hitében megerősített ember volt. Mert e segítség nélkül nem tudott volna tiszta maradni abban a teljesen abszurd korban, amelyben még az Isten egyes szolgálóinak hite is összeroppant. De Ő „járta az utat, amelyet Isten Neki adott” (Református énekeskönyv 274. dicsérete).

Ennek az útnak végső példázata volt súlyos fájdalommal kísért halálos betegségének zokszó nélküli elviselése is. Tudom, mivel Vele lehettem földi élete utolsó napjaiban. Halálos ágyán azzal nyugtatta az őt féltő családot, hogy „ne aggodalmaskodjatok, mert az Isten akaratára mindenben a lehető legjobb”. Mindezeket alátámasztják az ott jelenlevő lelkész kollégája hozzá intézett szavai is: „Sándor, Téged már vár az Úristen!”. Hisszük és valljuk, hogy kedves szolgatársa nem tévedett ebben.

**Ki Istenének átad mindent,
Bizalmát csak belé veti,
Azt csodaképpen őrzi itt lent,
Ínség, baj közt is élteti.
Ki mindent szent kezébe tett,
Az nem fővényre épített.**

**Zengj hát az Úrnak s járd az utat,
Mit éppen néked ő adott.
A mennyből gazdag áldást juttat,
S majd Jézus ád szép, új napot.
Ki benne bízik és remél,
Az mindörökké véle él.**

(Református énekeskönyv, 274. zsoltár)

Negyvenegy év Édesapámmal (Iren Ágnes)

A három testvér közül én tölthettem a legtöbb időt Édesapámmal. A gyermekkori emlékek: a székkutasi parókia és környéke valóságos csodavilágnak tűnt; a vasárnapi és esküvői alkalmak, az orgona megszólaltatása, a torony rejtélyes világa, ahonnan látni lehetett a pusztá végtelen tengerét, mind-mind betölti szívemet. Édesapánknak határtalan türelme volt a gyermekekhez. A csínytevéseinket, apróbb botlásainkat jóságos tekintetével, de határozott intelmekkel illette. Úgy éreztem, soha nem haragudott. Megérthette unokái születését, és rövid ideig élvezhette szeretetüket. Énekszóval, mesével ringatta el őket, mindig várva a velük való találkozást. Édesapám életének voltak nagyon nehéz időszakai is. A szűkebb hazától (Erdeleytől) és ott élő testvéreitől, rokonaitól való elszakadása bizonyára mély lelki vívódást okoztak Neki. Mi ebből szinte semmit nem éreztünk. Amikor Édesanyánk itt hagyott bennünket (1987 anyák napján), még közelebbi lelki kapcsolatba kerültem Édesapámmal. Gyermekeimmel naponta meglátogattuk, így minden pillanat, amit együtt tölthettünk, megerősített a hitben és a szeretetben. Fájdalmas volt elválni Tőle, de biztató szavai „... mi csak jövevények vagyunk ... e földön” (1 Krón. 29, 15) megnyugtattak és további erőt adott.

Drága Szüleink minden gondolatunkban és tettünkben benne élnek. Ők talán csak annyit mondanának:

Soli Deo Glória — Egyedül Istené a Dicsőség!

Farkas Zoltán
Farkas Zsuzsanna Mária
Takátsyné Farkas Iren

SZÜLŐHELYEM KÖRÜL

Az épületet a Présházzal összekötő kőfalon helyezték el és avatták föl 2001-ben *Szent István szülei, Sarolt és Géza fejedelem* nagyméretű bronzplasztikáit, Lantos Györgyi és Szemerei Márta munkáit.

A hívek részéről régóta áhított második katolikus templom, a Szent István templom, 1935-ben kezdett épülni, 1937-ben készült el. Amikor az 1938-as Szent Év során a Szent Jobbot körbehordozták az országban, az erekye itt is megpihent. Az eseményre márványtábla emlékeztet a főbejárat mellett. Külön érdekessége a templom építésének, hogy Tornyai János ajánlkozott az oltárkép elkészítésére. Kérte régi barátja, pártfogója Szathmáry Tihamér nyugalmazott főispán közbenjárását, aki próbált is segíteni, de eredménytelenül. Így Vásárhely szegényebb lett egy Tornyai-oltárképpel. Gyerekkoromban, alighanem 1947-ben, István király napján szabadtéri előadást is rendeztek itt. A templom lépcsői fölött az oszlopos előtér volt a színpad, s lenn a téren, a lépcsők alján lévő széksorokból figyelhették a nézők Sík Sándor 1934-ben írott, *Szent István* című drámájának előadását. Ennek sokakkal együtt én is tanúja, nézője voltam. A templomban és a plébánián jezsuita atyák munkálkodtak 1948-ig, akik élénk kulturális és nevelő tevékenységet végeztek. Olvasókört, ifjúsági könyvtárat vezettek. A gyerekek számára szívgárdista, szívtestőr csapatot szerveztek.

Téres városunknak a Szent István tértől az Epreskertig húzódó szöglete („*messzeringő gyerekkorom világa*”) a templom, a két iskola s a piac jóvoltából fontos, kedves hely. Nyugodt, kisvárosias hangulatát, százéves épületeinek arculatát (különösen a Szent István téren) mindmáig megőrizte.

Jeles épületei a városközpontból kifelé haladva – a zsinagóga kivételével – mind a tér baloldalán helyezkednek el.

Legöregebb az 1790–92 közt épült egykori urasági Présház. A Károlyi grófoknak beszolgáltatott szőlő-dézsma begyűjtésére és feldolgozására készült épület 1873-ban lett a városé. Itt nyitották meg 1892-ben az ország első óvónőképző intézetét, ahol olyan jeles óvodapedagógusok dolgoztak, mint Fodor Lajos (1844–1906) vagy Exner Leó (1863–1935). 1930-tól itt leánygimnázium létesült. Az iskola azzal büszkélkedhetett, hogy a második világháború idején két tanévben Szabó Magda, 1945 és 1948 között pedig Németh László tanította itt az irodalmat. 1948-tól a tanítónőképző, 1957-től a Kossuth Zsuzsannáról elnevezett leánygimnázium tanulói jártak ide 1963-ig, amikor az intézményt szakközépiskolává alakították. 1981-től a nagy múltú épület a Liszt Ferenc Ének-Zenei Általános Iskola otthona.

A tér második legrégebb épülete az első formájában 1852 és 1857 között emelt zsinagóga. Ezt 1906 és 1908 között teljesen átformálva újjították föl.

Még a XIX. században épült, 1897-ben a polgári fiúiskola, ami változatlan formában ma is oktatási célt szolgál; általános iskola, ahová egykor én is jártam. („... *s az iskolába menvén, a járda peremén, / hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én.*”)

A Sarvas vendéglő, ami 1903–1904-ben épült, az első világháború idejéig volt vendéglátóhely. A két világháború között zeneiskola működött itt, majd anya- és csecsemővédő intézet. Mai szerepét 1939-től tölti be: tűzoltólaktanya, amit 1992–94 között ki is bővítettek.

A templom és a polgári fiúiskola előtti tér „ösidők óta” téglával burkolt. Ez jellemző volt Vásárhelyre, mivel a századfordulós, s a huszadik század elején az egyik legtekintélyesebb városatya, a függetlenségi párti Kovács József (1830–1927) történetesen téglagyáros volt.

A tér téglaburkolatát 1958-ban a város KISZ szervezetei társadalmi munkában fölszedték. A következő évben itt emlékpark létesült a Tanácsköztársaság 40. évfordulója tiszteletére, Kucs Béla szoborművével. A park fás, bokros, padokkal ellátott területe – ahogy mi neveztük – „a kavicsos”, kedves játszóhelye volt gyermekeinknek. („... *s ott a park, a régi szerelmek lábnyma...*”) A tanácsköztársasági emlékmű 1996-ig állt a téren. Méltóbb utóda, Szent István király bronz lovas szobra, Máté István munkája, amit ebben az évben avattak. A templomot vásárok idején tarka tömeg, zsidobongó népünnepegy vette körül. Vásárhelyen, a névhez illően, évente hatszor országos vásárt tartottak. Háromnapos vásáraink első napja, szombat az állatvásár ideje volt. A fajtánként elrekesztett jószágok adásvétele a Szabadság téren, akkori nevén a Vásárálláson, történt. A korlással elkerített jókora legelőn gémeskút és artézi kút is szolgálta a vásárt. A behajtani kívánó kocsikat az 1896-ban épült Mázsaházban mérlegelték. A piacrendőrség, s a járlatírás helye a tér szélén épült, négy kis úgynevezett cédulaházban volt. (Gyerekkoromban ezek a házikók már üresen álltak, bújóskaztunk, játszottunk bennük.)

Az egykori Vásárállás területét napjainkban sportstadion, vásárcsarnok tölti ki, a Szabadság tér többi része a terjedelmes piac otthona.

A tűzoltólaktanyától a templomig, meg tovább, a vásárállásig tarka sátrak sora húzódott a vasárnap és hétfőn tartott kirakodó vásárokat idején. Itt mindent lehetett kapni, ami felnőttek, gyerekek fontos, kedves, kívánatos volt: télire való ruhát, subát, csizmát, házi eszközöket, szerszámot. Az otthon maradt „házpásztor” „vásárfiát” mézeskalácsot, szentjánoskenyeret, bicskát, fűtyülőscukrot kapott. A lacikonyhában sült a kolbász, hurka, húzta a cigány.

A polgári iskola után sorakoztak a mutatványosok, a jövendőmondó papagáj, a nótaárusok, a céllövölde. Kikiáltók hívogatták az embereket a látványosságokhoz, a körhintánál („bolondmalom”) szolt a verkli.

Az én időmben már nem, de korábban, a krajcáros világban, ahogy Kiss Lajos is írja, a komédiák sorában olyan csodálatos látványosságokra hívogatták a bámulósok sokaságát, mint a „világ legerősebb embere”, a „szakállas nő”, „Mariska, a telepatikus felemén”, vagy „Lajcsika, a madárfejű gyermek”, „Elvira, az altest nélküli szűz”.

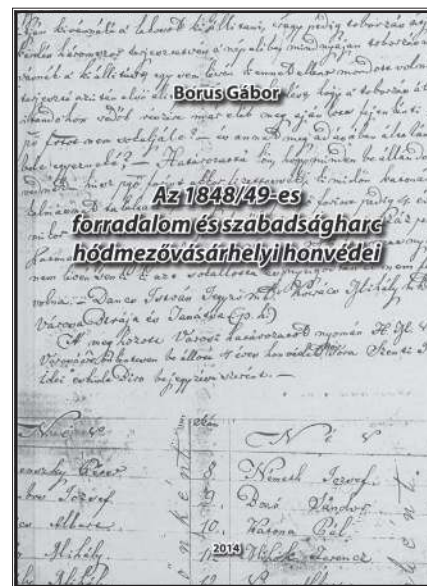
Én, gyermekként teljes szívvel átadva magam a csodálatos zsongásnak, élménynek; vizet árultam kantafödönként 10 fillérért. Más gyerekekkel arra is vállalkoztunk, hogy egymás után 10 menetben toljuk a körhinta rúdjaikat, hogy utána egy menetbe ingyen fölülhessünk.

A komédiák és a „bolondmalom” helyén később új lakótelep épült, ottan sétáltunk át a „kavicsosba”.

A Vásártér szélétől kezdődött a több, mint száz éve, 224 fával telepített, ma is teljes egészében meglévő Epreskert, ami egészen a város széléig terjedt. („S ha néha lábamhoz térdpel egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom”). A Kert változatlan arcával tekint rám ma is, ha olykor arra járok. A Vásártéren sárkányt eregettünk, az Epreskertben számháborúztunk, fociztunk, fára másztunk. Növekvő, falánk selyemhernyóink számára édesanyám sokszor kiküldött eperlevelet szedni.

Lehetne ez az egész mégoly csúf, szegényes –, de egyetlen, föl nem cserélhető, feledhetetlen –, úgy hívják: Szülőföld.

Kőszegfalvi Ferenc

BORUS GÁBOR: AZ 1848-49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI HONVÉDEI HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, NÉMETH LÁSZLÓ VÁROSI KÖNYVTÁR, 2014. 192 P.

A könyv Borus Gábor helytörténetés közel 4 éves kutatómunkájának eredménye. A városi könyvtár helyismereti gyűjteményének kezelője kiterjedt kutatást folytatott az Országos Széchenyi Könyvtár, a kolozsvári Állami Levéltár, a Csongrád Megyei Levéltár hódmezővásárhelyi és szentesi fiókleveltárainak, valamint könyvtárunk helytörténeti gyűjteményének anyagában.

A kiadvány gerincét az életrajzi lexikon adja, melyet egy bevezető tanulmány egészít ki, illetve egy dokumentumgyűjtemény, amely tartalmazza a város tanácsának korabeli jegyzőkönyveit, iratait, sajtóhíreket és galsai Kovács Ernő idevonatkozó naplórészleteit.

A tanulmány kitér a szabadságharc alatt történő toborzás körülményeire, menetére, a honvéd zászlóaljak felállítására, az általános népfelkelés megszervezésére és Vásárhelyi katonaiállítási, elszállásolási kötelezettségeire. A szerző foglalkozik az újoncok létszámának, társadalmi összetételének meghatározásával, bemutatja a szabadságharc bukása utáni történéseket: a megtorlás során bekövetkezett kényszerosorozásokat, a bujdosók törvényen kívül kerülését, a családi tragédiákat.

Majd a kiegyezés, az alkotmányos önállóság elnyerése után az országosan megalakuló szervezetek mintájára a Hódmezővásárhelyen létrejött Honvédségélyező Egylet működéséről nyújt részletes tájékoztatást.

Az életrajzi lexikon 897 szócikkből áll. Az anyakönyvek, korabeli sajtó híradások, egyéb levéltári források alapján összeállított életrajzok, az emberi sorsok éppen az adattárakra, lexikonokra jellemző tömörségű megjelenítése miatt hatnak drámai módon az olvasóra.

Soós Csilla

KILÁTÁS A TÉRRE, A SZENT ISTVÁN TEMPLOM ÁRKÁDJA ALÓL

EGYKORI PRÉSHÁZ, SZENT ISTVÁN SZÜLEI, SAROLT ÉS GÉZA FEJEDELEM BRONZPLASZTIKÁJÁVAL

SZENT ISTVÁN TEMPLOM A DOMONKOS-RENDI NŐVÉREK OTTHONÁVAL

EGYKORI SZARVAS VENDÉGLŐ, NAPJAINKBAN TŰZOLTÓLAKTANYA

LISZT FERENC ÉNEK-ZENEI ÁLTALÁNOS ISKOLA A SZENT ISTVÁN SZOBORRAL

A fotókat Gaál Györgyi készítette.

Versidézetek — Radnóti Miklós: Nem tudhatom

GÓRÉTÖRTÉNELEM

A kukoricagórék dél-alföldi történetének vázlata

Székkutas utcáit járva, az udvarokba betekintő kíváncsi szemek sűrűn felfigyelhetnek a különbözőképpen tájolt, de nagyrészt meg egyező küllemű kukoricagórékra. A falu házainak és külterületi tanyáinak döntő többségénél megtalálhatók vagy korábban megtalálhatók voltak ezek a gazdasági célú építmények. A legtöbb góré mára elvesztette eredeti funkcióját és ezzel együtt gyakran létjogosultságát is. A szocializmus évtizedei alatt kialakult háztáji gazdálkodás megszűnése, a falu elöregedése, a gazdálkodási és fogyasztási szokások átalakulása mind olyan tényezők, amelyek az utóbbi időben a górék fennmaradása ellen hatnak. Így nem véletlen, hogy az 1980 után épült házak közül egyre kevesebbnél található meg. A jelenleg még fellelhető kukoricagórék a telkek leginkább múltba tekintő (gazdasági) épületeinek tekinthetők, egy olyan környezetben őrzik egykori funkciójuknak megfelelő formájukat, amely funkció „gyakorlása” egyre kevésbé érhető tetten.

A kukorica elterjedése a Dél-Alföldön

A Magyar Néprajzi Lexikon meghatározása szerint a góré „csöves kukorica tárolására szolgáló, fonott vagy lécezett építmény.” A górék története elválaszthatatlan a kukorica természetének történetétől, ezért a következőkben a kukorica dél-alföldi elterjedésének fontosabb állomásait veszem sorra. Az Újvilágból származó kukorica Magyarországon a XVIII. század elején kezdett elterjedni. Balassa Iván szerint az Alföldön a XVII. század végén jelenhetett meg, Csongrád megye tekintetében 1719-ben számolnak be először a kukoricáról, Szegeden ekkor még elenyésző termésmennyiséget takarítottak be belőle, ami a kis vetésterületre utal (Balassa 1960, 47. Reizner J. 1900. 3:425 nyomán). 1731-ben a szegvári és csongrádi uradalmi gazdaságok földjein folyt a termesztése (Rákos 1984, 477.). Hódmezővásárhelyen a városi bírói és főbírói jegyzőkönyvekben (Protocollum Judicale) 1751-től van írásos nyoma (Rákos 1984, 389). 1788-ra vonatkozóan 60 véka kukoricavetést közöl Szeremlei Sámuel a jobbágyi szállásföldre, (Rákos 1984, 477. Szeremlei 1900-1913 IV. 276. nyomán). 1778. május 28-án kelt Hirdetőkönyv alapján a káposztásterkekben is „bevett rossz szokássá” vált a kukorica vetése (Rákos 1984, 47). A XIX. század közepétől a Pusztá tagosítása, majd feltörése lendületet adott a szántóföldi növénytermesztés számára.

Az elterjedő istállózó állattartás igényelte a folyamatos takarmányellátást, a rendelkezésre álló vetésterület megnövekedett.

Szenti Tibor szerint „határunkban már a 18. század utolsó harmadában jelentékeny kukoricaföldet műveltek” (szenti.com). Rákos István szerint „szélesebb körű elterjedéséről csak az 1840-es évektől beszélhetünk” (Rákos 1984, 477.). Nagy Gyula megállapítása, hogy „a Vásárhelyi-Pusztán a pusztá felosztása után eleinte csak kevés kukoricát termeltek” (Nagy 1963, 130.). A kukorica fokozatosan nyert teret a két- és háromnyomásos gazdálkodás, valamint a vetésforgó tavaszi periódusában a XVIII. század végén, „1856-ban az ugar nélküli háromfordulós rendszer teljesen kialakult Hódmezővásárhelyen” (Balassa 1960, 62-63.). A század végére gyorsan nőtt a kukorica vetésterülete, Hódmezővásárhelyen az 1881-i 11500 kat. holdról 1891-re 27386 kat. holdra növekedett (Herczeg 1993).

A górék megjelenése a Dél-Alföldön

A górék története – a kukoricához hasonlóan – Amerikából ered, és csak fokozatosan illeszkedtek be a hazai kultúrtáj képébe. Balassa megjegyzi, hogy „a górék a kiterjedt (kukorica – szerző megjegyzése) termelés jelei,” valamint, hogy „a léces oldalú górék először a nagygazdaságokban honosodtak meg, mivel építésük lényegesen költségesebb volt, mint a fonott kasoké. (...) Országosan a léces górék a nagyparaszti gazdaságban csak a múlt század második felében jelentek meg, míg a közép- és szegényparasztok (...) csak napraforgó kóróból vagy husángokból készítik a maguk számára kukoricaszárító építményt” (Balassa 1960, 51). Szent Tibor az alábbiak szerint vélekedik: „A góré, „kukoritza góré” elnevezés a becsűjegyzőkönyvekben 1838. május 30-án jelent meg először; (...) a forradalmat követő nagy tanyasodási hullám során gyorsan elszaporodtak, majd kiszorították az életházat, élethasast és granáriumot” (szenti.com). Nagy Gyula megállapítása szerint a górék terjedését nehezítette, hogy a kukorica termesztésének megindulásával egy időben a nagyobb gazdák közül is sokan nem építettek góré, hanem a városban található épületeik padlásán helyezték el a terményt (Nagy 1963, 130). Az egykori Pusztán meggyökeresedő és bővülő tanyai gazdálkodás kedvezett a górék építésének.

A góré építése

A legegyszerűbb, fából készült góré építésének lépései:

1. „Akácfaoszlopokat ástak le, egymással szemben („100-120 cm mélyre” (Balassa 1960, 292));
2. Alul-fölül összekötötték ezeket egy-egy vízszintes gerendával;
3. Az alsó gerendákra fektették az *alsövéndéscsákát*, ezzel elkészült a góré „feneké” (Nagy 1975, 249.), (földtől 50-60 cm-re (Nagy 1963, 132.));
4. „A két oldalát széldéscsákkal bedeszkázták;
5. Az egyik végén ajtó volt a másik végét legtöbbször belécezték;
6. A széldéscsák vízszintesen feküdtek, a lécek pedig függőlegesen álltak;
7. A tetejét behányták szárral. Ha a tetejére földfák kerültek, akkor becserepezték;
8. Sokszor a góré fenekét magasabbra tették (1 m), s ekkor a góré alatt disznók, tyúkok tanyáztak” (Nagy 1975, 249.).

A szárral fedett tetőt minden évben kicserélték, élettartama növelhető volt, ha dróttal lekötyözték. A fákat nélkülöző pusztai tájban a szelek nagy kárt tudtak tenni, könnyen megbontották a cseréptetőket, így a szárkévek használata minden szempontból kifizetődőbbnek bizonyult. A XIX. és XX. század fordulóján kezdtek elterjedni a napjainkban is látható górék elődei.

Ezek már fűrészelt fenyőfából készültek, felépítésüket szakember vagy ácsoláshoz értő parasztember végezte. „A górék tégladúcon vagy téglafalakon nyugodtak és kivétel nélkül cseréppel fedték.”

„Legtöbb górének a végén van a bejárata. A hosszabbaknak ezen kívül még a közepén is van.” Minél nagyobb volt a birtok (ti. kukoricaföld), annál nagyobb góréra volt szükség, ilyen helyeken építettek ikergórékat, amely téglaszlopokon állt, és folyosó osztotta két részre (Nagy 1963, 132.).

A górékat az istálló közelében helyezték el, a góré tetejének meghosszabbításával gyakran alakították ki féltetőket, színeket, ha túl széles volt a góré fennállt a veszélye, hogy megpenészedik a kukorica (S. I. közlése). Legideálisabb, ha a górékat minden oldalról szabadon tudja járni a szél, védelmük érdekében a tartó oszlopokat megfelelő mélységre kell leásni (Balassa 1960, 291.). Ha a termés nem fért sem a padlásra, sem az állandó góréban, szükségmegoldásként kukoricaszárból is készítettek ideiglenes górékat (Nagy 1963, 130.). A rögzítéshez inkább csavart használtak a keményfából készült részeknél (S. I. közlése). Jellegzetes összefogó elem az ácskapocs, amelyet kovácsműhelyekben készítettek. „A természetes széljárás szárító hatása csak akkor érvényesül, ha hossz tengelyük az uralkodó szélirányra merőleges,” (Györffy és mtsai 1965, 354) ez térségünkben északi, északkeleti irányt jelent.

Jómódú gazdák építettek olyan támfalakkal megerősített górékat, amelyeknek a talpazata felfelé keskenyedett, a támfalakat a góré négy sarkán alakították ki, de a góré oldalához is építhették, téglából, később betonból is készülhetett (Nagy 1975, 250.; Szent 1985, 39. kép).

A tárolást érintő változások a XX. század elejétől

A górék a XX. század folyamán jelentek meg a falvak, városok telkein is és ez a század tette a kukoricát a második legfontosabb gabonafélévé a búza után, Hódmezővásárhelyen 1914-re a vetésterület elérte a 32899 kat. holdat (Herczeg 1993). A XX. század első felében a kukorica betakarítása és tárolása a XIX. század végéhez viszonyítva nem sokat változott. „A kukoricát általában kézzel törték. (...) A század elejétől fokozatosan terjedtek az amerikai rendszerű és hazai gyártmányú kukoricamorzsolók, és ezzel arányban a kukorica cséplése teljesen visszaszorult. A kukorica raktározása csak annyit változik, hogy a vesezőből font kasokat felváltják a faléces kukoricagórék” (Györffy és mtsai 1965, 33.).

Az Alföldet is sújtó ún. „vizes évek” 1939-1942 között pusztító belvizes időszakot jelentik. Erről az időszakról számolt be Szent Tibornak A. F. vajhái tanyatulajdonos, amikor a góré kényserű lakófunkciót kapott: „Csak a tanyaépület és a góré maradt mög. Egész nyáron a góréban háltunk, amíg a tanya száradt. Csak akkor möntünk be a szobába, amikor az idő hidegre fordult” (Szent 1985, 10.). 7-8 holdas parasztok már építettek górékat az 1950-es évek előtt is (S. I. közlése). Az 1960-as évek elejéig megtöltésük és kiürítésük kizárólagosan kézi erővel történt (kassal való feltöltés) (Györffy és mtsai 1965, 354.). Erre szolgál példaként az orosházi Witt Márta visszaemlékezése, 1952 őszéről így ír: „Mint minden ősszel a kukoricafosztásban részt kellett venni, s a megfosztott csöveket kasba tettük, és apával begóréztuk. Néha bizony alig bírtam apa vállára feladni a kas kukoricát” (Witt 2011, 102.).

A rácsalók közül az 1950-es években a patkányok még nem voltak elterjedve, az egér viszont rendszeresen belemet a góréban tárolt kukoricába (S. I. közlése). 1950-es évektől a nagybirtok hosszú, nagy befogadóképességű ikergóréit az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek vették használatba. A góré alapjául szolgáló téglafalat, téglaszlopokat fokozatosan felváltotta a beton alapokra való építés (Balassa 1960, 299.).

Általában „10-40 m hosszú, viszonylag keskeny (kb. 1 m széles) górék épültek a legkülönbözőbb építőanyagok felhasználásával. Befogadóképességük (...) 5-10 vagon, illetve esetleg szélcsatornás kivitelben 15-20 vagon.” Az 1950-es évek végétől, a szocialista nagyüzemi mezőgazdálkodás bevezetésével és a természeti technológia fejlődésével a górék szerepe csökkenni kezdett. A hagyományos kukoricagóré hiányosságai között említették, hogy „kevésbé gépesíthető és egycélúsága miatt a benne való tárolás költségei viszonylag nagyok.”

A hatvanas évektől „a gumiszalagos szállítóberendezésekkel és univerzális felhordókkal megoldották a betárolás gépesítését” (Györffy és mtsai 1965, 354.). Ezek a korszerű eszközök először az állami gazdaságokban jelentek meg, így a tsz-ekben néhány évvel tovább maradhattak használatban a górék.

A csövázás kukoricagórék a hagyományos léces kukoricagórék modern változatainak tekinthetők. K. F. egy ehhez hasonló épületről számolt be, amelyet a székkutasi *Új Élet Tsz*-ben építettek 1967-ben kukorica tárolás céljából. Az épületet „górének” nevezték, szerkezete csövázás volt, beton alappal rendelkezett, oldala dróthálóval volt körbeburkolva. Középen folyosó került kialakításra, a szárítást ventilátorok végezték. A lemorzsolás ütemét a takarmányszükséglet határozta meg. Csövázás, betonlappal rendelkező, dróthálóval körbeburkolt górék napjainkban is épülnek kisebb alapterületű kivitelben. A családi gazdaságok által használt ilyen típusú góréknál nem alkalmaznak ventilátorokat vagy más mesterséges eljárást a szárítás gyorsítására. Csövesen és szemesen egyaránt tárolható bennük a termés. Szemes tárolás esetén a dróthálóra könnyű burkolóanyagot (pl. USB-lap) erősítenek. Tetejét palával fedik, amin nyílásokat alakítanak ki, ezen keresztül szállítószalagon (elevátor) juttatják a kukoricát a tárolóba.

Összefüggések Székkutas település kora és a górék előfordulása között

Székkutas legkorábban épült részei (mai Szabadság utca, Erkel Ferenc utca) és ún. *Tóth-falu* az 1920-as évek végén oltottak testet, valamint a múlt század negyvenes éveiben felépült ONCSA-telep. Az itt található házak, telkek esetében már több górégenerációval is számolhatunk, a legrégebbi górékkal a falu ezen részén találkozhatunk. A górék megújulását a kukoricatermesztésben való folyamatos érdekelttség biztosította. Az 1960-as évektől rohamosan nőtt a falu külterületéről a falu belterületére való beköltözés intenzitása. Az 1980-as évek elejéig tartó folyamatban döntően a mezőgazdasággal foglalkozó, gyakran tsz-tagok építettek házat a faluban. A lakóház megépítése után, a legtöbb helyen a melléképületek között kukoricagórékat is készítettek. Azonban az utóbbi három évtizedben épült utcák, házak (mai dr. Temesváry Imre utca, Németh László utca) többségénél már nem épültek górék. A mezőgazdasági tevékenységet folytató szülők leszármazottai közül egyre többen kerestek boldogulást más ágazatokban, az új utcák lakói részben belőlük tevődnek ki. A foglalkozási szerkezet fél évszázados átrendeződése minimálisra zsugorította a mezőgazdasági keresők arányát. A faluba beköltözők vagy családot alapítók egyre ritkábban foglalkoznak nagyobb tárolókapacitást igénylő gazdálkodással. Jó esetben megtartják a régi górékat, különböző tárgyak, lomok tárolására. Sok rossz állapotban lévő górékat lebontanak, szerencsésebbeket megvásárolják és a cserepet leszedve „egészen” elszállítják.

A bekezdés elején említett régi falurészekben található a legrosszabb állapotban lévő górék. Az itt élők jelentős része időskorú, már felhagyott a gazdálkodással, góréját nem újítja fel. Az itt épült lakóházak többsége is gyakran leromlott állapotú, az ide költözők többsége alacsony jövedelmű, így tőlük sem várható a még meglévő górék rendbetétele. A górék jövőbeli sorsa az azokat még használó egyéni leg gazdálkodók sorsával fonódik össze.

A dél-alföldi górék tipizálási lehetőségei Székkutas példáján

A górék csoportosítását többféle szempont mentén tehetjük meg:

I. A górék telken belüli elhelyezkedésének esetében megkülönböztethetünk más épülethez nem kapcsolódó, önállóan álló górékat; a melléképületek sorába kapcsolódó górékat; utca melletti, kapuként is funkcionáló górékat.

II. A górék morfológiai jegyeit figyelembe véve az egyes részek építőanyagai, méretbeli jellemzők, górékhoz „ragasztott” különböző épületek nevezhetők meg. A górék vázának burkolásának anyagául szolgálhat leggyakrabban faléc, drótháló, ritkábban egyéb anyagok (pl. lemez). A górék tetejének fedésére legtöbbször tetőcserepet használnak, ritkábban hullámpalát és egyéb anyagokat. A góréhoz kapcsolódó épületrészek között megtalálhatóak különböző ólak (leginkább sertésól, tyúkól), színek, valamint egyéb funkciójú építmények (pl. garázs).

III. A górék használatát, jelenlegi funkcióját alapul véve a takarmánytárolási funkció (csöveskukorica vagy különböző takarmányok szemes formában). Széles az egyéb funkciók tárháza a tűzifától a lomok tárolásáig.

Az elmúlt évtizedek tendenciái

A jelenleg Székkutason fellelhető górék többségének építési ideje az 1970-es évektől az 1980-as évek elejéig tartó időszakra tehető. A górékat asztalos vagy maguk a tulajdonosok készítették, gyakran egy „mindenhez értő”, barkácsoló ember keze munkáit dicsérik (S. I. közlése). Nagyobb szakértelmet kívánó munkát a ráma elkészítése jelentette. A górék létjogosultságát korábban a háztáji gazdálkodás, a rendszerváltozás után az egyéni gazdálkodás lehetősége tartotta/tartja fent. A vezetékös gáz bevezetéséig (1980-as évek) Székkutason némileg az is kedvezett a kukorica csöves tárolásának, hogy a csutkát tüzelőként fel lehetett használni (K. F. közlése). A gazdálkodók a kukoricájukat csövesen vagy szemesen tárolják a górékban. Hogy magot is tárolhassanak benne, a góré alját - és részben az oldalait is - pozdorja- vagy vaslemezzel (utóbbi a rágcsálók ellen is védelmet jelentett) burkolják be. A szemes termény betárolása előtt fertőtlenítik a górért. Ha gabonafűjő segítségével juttatják a góréba a magokat, akkor ez az ajtaján vagy a tetején (ehhez a cseréptetőt bontják meg) keresztül történik. Ha többféle gabonát is tárolni kívánnak egy góréban, akkor a belső teret deszkákkal elrekesztik a megfelelő helyen. A góré ajtaja nincs mindig csukva, jó időben szákokból készült „függöny” takarja csak.

A kukoricánövény alföldi megmaradásával kapcsolatban az utóbbi időben negatív prognózisok hallhatók, elsősorban a várható szélsőséges csapadék eloszlás (nyári csapadékhiány) miatt. Az ökológiai tényezők mellett ökonómiai tényezők is befolyásolják egy haszonnövény tervesztésének vagy tényeresésének alakulását. Gondoljunk csak a cukorrépa „eltűnésére” vagy a repce felfutására. A kukorica felhasználhatósága széleskörű: takarmányozás (zöldtakarmányként, abraktakarmányként); élelmiszer; alternatív felhasználási módok (bioenergia). Az ezekhez kapcsolódó termelési rendszerek közül egyedül az abraktakarmányként való felhasználás során jönnek szóba a górék mint tárolóhelyek. A kukoricát takarmányozásra felhasználó egyéni gazdálkodók életképessége az egyik záloga a kukoricagórék megmaradásának. A gazdasági szempontokon túl a górék a falvak épített örökségének is részét képezik, így fennmaradásuk vagy eltűnésük kulturális értékeink sokszínűségére is kihatással van.

Kép és szöveg: Sulyok Csaba

Források:

Balassa Iván: A magyar kukorica, néprajzi tanulmány. Bp., Akadémiai Kiadó, 1960

Gaál László: A magyar növénytermesztés múltja. Bp., Akadémiai Kiadó, 1978

Györfly Béla – I'só István – Bölöni István: Kukoricatermesztés. Mezőgazdasági Kiadó, Bp., 1965

Herczeg Mihály: A dualizmus kora (1873-1914). Mezőgazdaság. In szerk. Nagy István és Szigeti János: Hódmezővásárhely története II/1, Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, Hódmezővásárhely, 1993.

Magyar Néprajzi Lexikon (főszerk. Ortutay Gyula). Bp., 1979, 296. o.

Nagy Gyula: Hagyományos földművelés a Vásárhelyi-Pusztán. Magyar Nemzeti Múzeum — Néprajzi Múzeum, Bp., 1963

Nagy Gyula: Parasztélet a Vásárhelyi-pusztán. A Békés Megyei Múzeumok Közleményei. Békéscsaba, 1975

Rákos István: A feudalizmus utolsó évszázada. In: főszerk. Nagy István: Hódmezővásárhely története I. Hódmezővásárhely Városi Tanács, 1984

Szenti Tibor: Parasztvallomások. Gondolat, Bp., 1985

Witt Márta: Orosháza gyermekszemmel. Orosháza, 2011

Internetes forrás:

Szenti Tibor honlapja. Elérés: www.szenti.com, Néprajz, Tároló építmények. Megtekintve 2015. február 03.

K. F. = Kokovai Ferenc

S. I. = Sulyok Imre

DANI IMRE: ÉN, A KORRUPT

Mindig is azt gondoltam magamról, hogy törvénytisztelő ember hírében állok, ezért valóságos lelki szökőarat okozott bennem az eset, ami a napokban velem történt. Aprócska nyugdíjamat kockáztatva túlórázgtam a bizonytalan jövőjű KIME - NET információs cégnél, midőn estefelé, a szobában megjelent két sötét nadrágos, bátor tekintetű férfi.

Maga az Urák? - kérdezték.

Urák bácsi - helyesbítettem.

Jól adja! - mondta a magasabb, bajszos keményen -egyszer mindenki nyugdíjas lesz, ez nem a maga érdeme!

A rám jellemző lelki finomsággal elmosolyodtam.

- Jobban tenné, ha nem gúnyolódna - mondta az alacsonyabb és vörös szakálla alig láthatóan megrezdült.

- Eszembe sem jutna - válaszoltam készségesen -, de már bocsássanak meg, kik önök, és honnan jöttek?

- Akárhonnan - vetette oda a bajszos.

- Ott én is jártam, nem rossz hely - véltem udvariasan, de a vörös szakállú, aki láthatólag az intellektuális prímet vitte közülük, közbeszólt:

- Amint azt már eddigre bizonyára kitalálta, mi a Legmagasabb Szerv megbízásából jöttünk, a KENFE alkalmazottai vagyunk.

- Az meg mi?

- Honnan is tudná? A vörös baljósan mosolygott. - Korrupció Ellenes Nemzeti Nekifeszülés! Most éppen azt a kárt vizsgáljuk, amit maga az egyenletes erkölcsi fejlődésben lévő társadalmunknak okozott!

- Kérem, kérem - siránkoztam. Higgyék el, a látszat csal, én itt nem dolgozom, csak baráti alapon kisegítek, mert a főnök az ángyom keresztkomája. Pénzt ezért nem kapok, de el sem fogadnám, mert hogy nézne az ki?

- Tudja azt maga nagyon jól! - mondta a bajszos - De minket a maga kistílű adócsalása nem érdekel. Maga sokkal nagyobb bajban van, mint hinnél!

- Te magasságos munkajog! - fohászkoztam - Akkor mi a gond velem?

Erre a vörös szakállas elővett egy feketére lakkozott dossziét, és felütötte.

Itt fehéren az áll a feketén, hogy maga veszélyezteti a jogállamiságot! Hogy ééén?

Kétségtelenül. Ezek az iratok arról szólnak, hogy maga veszélyes felforgató, erkölcsi fertőben lubickoló alak!

De mi bizonyítja ezt? - kérdeztem levegő után kapkodva.

Nézzük csak - mondta a bajszos, átvéve a szót - először is itt az áll, hogy maga harminc forinttal kecsegtette a távolsági buszjárat sofőrjét, ha nem dátumozza le a maga utazási kedvezményét! Mi ez, ha nem korrupció, ferde hangolt gondolkodás?

De hát... - nyekeregtem

Semmi de hát! Maga a pultos kislánytól sem akart visszakérni, mikor az sütemény szolgált ki magának. Szerencséjére a lány öntudatos volt...

Én csak nem akartam az ötszázásból...

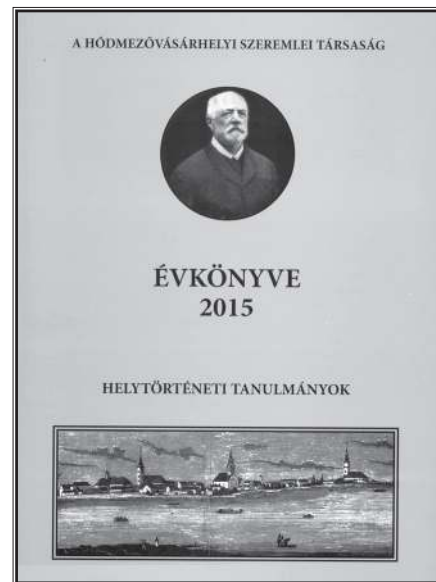
Ugyan! Ki tudja milyen ferde hajlamoktól vezérelve próbálta azt a szerencsétlen lányt korrumpálni, hogy aztán fékeveszett vágyai felszínre kerülhessenek...

De kérem ez nem is...

Csend! Régóta figyeljük magát, maga veszélyes mótely terjesztője! Ezt pedig a mi Szervünk minden szinten föl fogja számolni! Tagadja talán, hogy éppen az imént hagyott plusz öt forintot a kávéjáért egy éltes kiszolgálónénél? Micsoda elfajzott gondolkodás! Egyáltalán: normális szexuális életet él maga? Vagy már azt is kikezdte a korrupció?

Itt megtörtem. Keserves sírásra fakadtam, miközben kotorászni kezdtem zsebkendő után a nadrágomban. Amint a kezem félve előhúztam, a szakállas rám nézett. Tekintete villámokat szórt.

- Mit képzél?! Csak nyavalyog itt, pedig abból a húszásból úgyse adunk vissza!

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI SZEREMLEI TÁRSASÁG ÉVKÖNYVE 2015. SZERK.: KOVÁCS ISTVÁN, PRESZTÓCZKI ZOLTÁN. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, 2015, 339. P.

A Németh László Városi Könyvtárban nagy érdeklődés mellett mutatták be a közelmúltban a Helytörténeti Tanulmányok legújabb kötetét.

Az elmúlt években már megismerhettük a Szeremlei Társaság évente kiadásra kerülő kiadványait, a most megjelent kötet is hasonlóan magas színvonalú munka.

Városunk története apró eseményekből, a megfelelő helyen megfelelően helytálló személyek életéből, munkájából és példamutatóasából tevődik össze, s ez a mozaik árnyaltan világítja meg múltunk egy-egy időszakát.

Ilyen ez a kötet is, 21 szerzője igen különböző témák kutatásában merült el az elmúlt esztendőben. Olvashatunk pl. életrajzokat Baksa Lajosról, Mauritz Béláról, Budai Lászlóról és feleségéről Iszlay Magdolnáról, Galyasi Miklósról, László Józseftről, Hadas Jánosról.

Borus Gábor helytörténész az egykori Szeretetházról írt, Benkő László régi, vásárhelyi mesterségekről, Harmat Péter a város vízellátásáról, Dobos Irma az első hévízkútról, Rosztóczy Ernőné a helyi vasútépítésről.

Megjelent az első teljes Galyasi Miklós bibliográfia is Béres Dezső kitartó kutatásának eredményeképpen, Kovács István pedig kiváló segítséget nyújt az idei évfordulóink megismerésére. Ugyancsak az ő tollából ismerhetjük meg a 2014-es helyi események krónikáját is.

Öröm kézbe fogni az ilyen nagy precizitással megírt tanulmánykötetet, hiszen a jövő kutatói biztos alapként tekinthetnek minden egyes írására. És öröm azért is, mert olvasgatva rá kell jönnünk, mennyi rejtett érték és információ volt eddig ismeretlen számunkra.

Hegyiné Csernus Judit

VERSEK

néha látlak

néha látlak
– fel-felderengsz
az alkonyi félhomályban
árván egyedül
barna emléked bomlik hajadként
a tiszta szelíd fordulói
tested tünde rajzai
magamban

merre jársz madárka
a fecskék rég röptek délnek
guanójuk szétszikkadt ágytakarómon
a feszített kötél sem rezzen utánuk
hús nyomaid nem találom

lárka-madárka –
danássza az elhagyott
nem jutott neki mosoly
nem jutott neki plecsni
de jutott a
túlhasználtak
kihasználtak
elhasználtak
öröméből egy cseppnyi
a végső deszkavárnál
mindenkit megríkatni

hát érdemes volt?

üvöltve jönni e világra
hazugság-boldogságban
pirkadó jelenben
feszülni csikorogva
múlnak – jövőnek

életünk értelme élni és nem más
ki-ki hogyan
mint lassúdad csiganász
a már kitárult időben
most és mindörökké...

tibeti dali

*„Hol vannak dalunk szavai?
Kalodánk fájára rótták.”*

mert büntelenek a füvek
az éretlen kis hóhérpallosok
mégis tépjük őket gyökerestül
kik vezeklő fejünkre
földet két marokkal szórunk

asszonyaink jönnek énekelve
daluk szavait füvekkel vésik
kalodánk fájára

lábhoz béklyózott fejünk...
fejtetón a mögöttes világ
hangyák özönlenek:
kivégző osztagok

verjetek hidat
mint folyón a nyugvó nap
aranyból

egy vásárhelyi öreg kúthoz

Vöröss István emlékének

valamikor megfürödtek
csobogásodban a csillagok
s nap hevétől szikkadt pórok
vén korszaja hús vizedben visongott

ma csak békés oroszlánok
őrzik apadó vized
áradó magányod áramát
s békétlenek a szúnyogok

SZÖVEG ÉS KÉP HERMENEUTIKÁJA

DR. HABIL. CSERJÉS KATALIN PhD
az SZTE BTK Magyar Irodalmi Tanszék
egyetemi adjunktusa

Cserjés Katalin 2014 októberében habilitált a Pécsi Egyetemen. Habilitációs előadásainak témái: *Az intertextus nyoma Hajnóczy Péter Pókfónál* című írásában és *Rétegzettség, beágyazás és belső tükröződések Tolnai Ottó szövegeiben*. E jeles alkalom és az általa vezetett Art.Pagony Művészettörténeti Önképzőkör tízéves évfordulója okán arra kértük, adjon bepillantást sokrétű tudományos és ismeretterjesztő tevékenységébe.

Kutatási területei:

a 20-21. századi és kortárs magyar irodalom fejezetei (utóbb különös tekintettel a félmúlt és jelen magyar rövidprózájára)

prózapoétika, „prózaelméleti dilemmák” – a szöveg rétegzettsége, beágyazódások és betétek, kicsinyítő tükrök és metalepszis; a szöveghatár kérdéskörei: a „nyitott mű” problémája; transztextuális vonatkozások a modern (magyar) prózában

19- és 20-21. századi, illetve kortárs európai és magyar képzőművészet, festészet; kép-szöveg viszonyok, intermedialitás; e határterületek elméleti megközelítései – „műfajok térközein”

szövegértési- és szövegelemzési gyakorlatok kidolgozása, kép-olvasási stratégiák, szöveges- és képi hermeneutika, ikonográfiai és ikonológiai megközelítések, motívumok, emblémák, variánsok; „lassú olvasás” – *nyomozás és felfedezés*

Cserjés Katalinnak a Szegedi Tudományegyetem Magyar Irodalmi Tanszékén a közelmúltban oktatott tárgyai (tájékoztató bepillantás):

I. BA-képzés, szemináriumok: 1. Kép és irodalom. Médiumok térközein. Kép-szöveg viszonylatok, elméleti vonatkozásokkal. Intermediális és -diszciplináris stúdiumok. Komplex témakörök, folytatólagosan, félmúltól félművre változó/megújuló tematikával 2. Kép-szöveg viszonylatok a félmúlt és kortárs magyar képzőművészetben. Idézet és allúziók a műalkotások terében 3. Jegyzetek a 20. század elejének magyar rövidprózájához. Prózapoétikai problémák a Nyugat első és második nemzedéke és környezete kisszövegeiben 4. A rövidpróza poétikája mentén. „(Kis)prózaelméleti dilemmák”, visszatekintéssel. Terminus-tágító és problematizáló munka 5. Új szerepű leírás és kronotoposz. „Modern magyar” prózatörekvések 6. „Reggeltől estig képek bombáznak bennünket”. Vizuális kultúra – előadás a művelődéstörténet szakirányosok számára 7. Hajnóczy Péter prózája 8. Mintavétel a 2009-ben átvett Hajnóczy-hagyatékából

II. MA-képzés, bölcsész, szemináriumok: 1. Keretezettség és metalepszis. A transzgresszió módozatai. „Modern magyar” (próza)törekvések 2. A mise en abyme és az intertextuális nyom jelenléte a modern magyar prózában (Összehasonlító Irodalomtudomány- és Angol Nyelv és Irodalom Tanszék hallgatóinak is) 3. Transztextuális vonatkozások: inter- és intratextualitás, paratextek és pretextek jelenkori prózáinkban; architextualitás

III. MA-képzés, magyartanári, szemináriumok: 1. Gondolkodás-módszertani gyakorlatok (Az irodalomtanítás módszertana) 2. Szövegértés és szövegalkotás hermeneutikai felfogásban 3. Múzeumpedagógiai gyakorlatok (tantermi és múzeumtéri munka; tárlatbejárás, tárlatvezetés)

IV. Doktori képzés és MA bölcsész: Sivatagi vándorállat. El Kazovszkij képi világa: szupersűrítmény és merőleges viszony. „Négykezes kurzus” két félévben

Lakóhelyén, Hódmezővásárhelyen végzett művészetközvetítő munkáiból, melyeknek keretét egyesülete adja:

A Hódmezővásárhely - Szegedi Kép-Szöveg Testvérület

A 2010-ben alakult Testvérület (Hieronymus Bosch életrajzából vett megnevezés) sokarcú közművelődési és művészetközvetítő, tudományos-kutató, ismeretterjesztő, rendezvényszervező, hagyaték-gondozó, tárlat-bejáró, mentoráló, könyvkiadó, tehetséggondozó, közösségteremtő (már-már olvasókori) szerepet vállal a megjelölt két város művészeti és művelődési életében. A Testvérület elnöke, hódmezővásárhelyi lakos, de évtizedek óta a Szegedi Egyetem Magyar Irodalmi Tanszékén oktat kép-szöveg határterületeket és gondolkodás-módszertani kurzusokat, kortárs irodalmat és múzeumpedagógiát – s ezek köré a tevékenységek, köré szervezi az egyesület hozzávetőlegesen 40-50 tagját (műhelyenként: diákokat, fiatal felnőtteket, közep-, idős- és székporú résztvevőket).

Evről évre a megmutatkozások, bemutatók, projektek sorával igyekszik színesíteni a térség kulturális életét, s konferencia-szerepléseivel, kiadványaival országos ismertségre és elismertségre tett már szert.

A Testvérület műhelyei

Art.Pagony Művészettörténeti Önképzőkör, kép-szöveg műhely (andragógiai csoport). Hódmezővásárhelyen 2005 óta működő munka-kör, folyamatos működésben lévő csoportosulás, évente Nyílt Nappal, városi meghívott-körű bemutató foglalkozással, mindenekelőtt heti munka-találkozók (péntek délután), vetítettképes előadásokkal és workshopokkal a Németh László Városi Könyvtárban, tárlatbejárókkal a helyi Alföldi Galériában, évi két tanulmányi kirándulással.

A Grezsa Ferenc Tehetséggondozó Műhely. 2010-től működik folyamatos évi meghirdetéssel, összekapcsolva az egyetemi kurzusok munkájával. Tehetséggondozás, az elkészült dolgozatokból kiadványok létrehozása. A szóbeli fordulók nyilvánossága. Pártfogóink és segítőink: a Grezsa-család tagjai.

Hajnóczy Péter-próza-műhely (2002-től); 2010-től: Hajnóczy Péter Hagyaték-gondozó Műhely; konferenciák, és kötet-megjelentetések mindkét résztvevő városban, országos szimpóziumok, ez évtől performansz- és monodráma-, ill. filmbemutatóval. A vállalkozás egy 2002-es egyetemi Hajnóczy-szemináriumról nőtt ki. A szeminárium vezetője a Testvérület elnöke volt, kinek disszertációja (egy „Hajnóczy-kalauz” első nagyfejezetei) lábjegyzet-apparátusával a Műhely hypertextuális (interaktív webes) munkálkodásának alapját képezte.

TÍZ ÉV AZ ART.PAGONYBAN

A 2010-ben megkapott, 30 éve dobozokban álló Hajnóczy-hagyaték feldolgozása a Testvérület tagjainak közreműködésével történik.

El Kazovszkij-munkacsoport: szimpóziumok, kiadvány-szerkesztés, kötet- és kiállítás-előkészítés, vetítettképes előadások, múzeum-túrák a képanyag megismerése céljából. Ismeretterjesztő előadások a tárgy népszerűsítésére.

2010 -- Országos szimpózium, Szeged, Grand Cafè. 2011 során a Testvérület részt vett a *Látáscsapda. Beszélgetések El Kazovszkijjal* című kötet interjúinak digitalizálásában.

Jelenleg: részvétel a 2015-ös „Kazovszkij-év” eseményeiben mind Szegeden, mind Budapesten.

A Madách Társasággal való, hosszú éveken át működő kooperáció és tervek e munka mihamarabbi intenzív folytatására.

Galéria-program a hódmezővásárhelyi Alföldi Galéria Alföldi Művészet című állandó tárlatán, felhasználva az Agóra-program *Mindennap Kultúra!* projekt feladatlapjait (benne a Testvérület tagjainak munkájával). A tervek és lehetőségek szerint, önkéntesek bevonásával szélesíteni a (középiskolás, érettségiző) diákok múzeumi jelenlétét.

Akkreditált tanfolyamok, tanár-továbbképzés: *Nyomozás és felfedezés*. Műmegközelítési kísérletek az irodalom és a képzőművészet tárgyköréből. 30/60 órás irodalmi továbbképzés magyar, rajz- és vizuális kultúra-tanároknak, önkénteseket és testvérületi tagokat is foglalkoztatva. Reménybeli folytatással.

Mentorálások: Kiskunhalasi Bibó István Gimnázium Hajnóczy Péter Tehetséggondozó Műhelye: időszakosan működő Hajnóczy-kisműhely, kis-konferenciákkal, 2011-2013, a Testvérület gondozásában.

Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely, művészeti tagozat, két féléves projekt érettségig tartó „részleges továbbszolgálattal”, 2012-2016, az Art.Pagony segítő előadásaival.

Varga Tamás Általános Iskola, Hódmezővásárhely – tanácsadói és előadói szerep HHH-s és SNI-s diákoknak egy országos „Hungaricum”-projektben, 2013-2014;

Klauzál Gábor Általános Iskola, Hódmezővásárhely – tanácsadói és előadói megbízás, HHH-s és SNI-s diákok számára, „Hazánk az Európai Unióban” projekt, 2013-2014.

Tisztelt Olvasók, aki részt vett 2015. március 9-én, hétfőn az Art.Pagony Művészettörténeti Önképzőkör 10 éves Jubileumi Nyílt Foglalkozásán, furcsállhatta, amilyen sorrendben a beköszöntők elhangzottak. A Kör vezetője helyett először Lenkei Edit tagtársunk tartott kis felolvasást, idézem; íme, egy kis időutazás:

Köszöntő és visszatekintő

Elhangzott az öt éves jubileumi nyílt foglalkozásán, 2010. február 19-én, a Németh László Városi Könyvtár olvasótermében.

2005 február eleje, Petőfi Művelődési Központ, péntek délután, pár perccel 4 előtt. Kaptatok felfelé a lépcsőn egy terembe, ahol közel 35 esztendeje nem jártam; akkoriban Füstös Zoltán festő-tanár rajzsakköre munkálkodott itt. Most a kultúrház igazgatónöje fogad izgatottan: „Menj csak, Katika, már sokan vannak! Bent ül Spissák doktor, ott vannak a jogászasszonyok, ismert vásárhelyiek. Látod, érdemes volt meghirdetni a kört, nagy visszhangra lelt...”. Megyek tovább, belépek, valóban sokan vannak, nem ismerek senkit, izgulok, hogy kihez is fogok én beszélni itt... Így kezdődött.

Azóta öt év telt el, most jubileumot ülnék, s immár harmadszor tartunk eddigi művészettörténeti munkáinkból nyílt foglalkozást a város érdeklődői, barátaink, ismerőseink számára. Azóta egyetlenegyszer sem maradt el óra e péntek délutánokon, és a létszám sem csökkent, csak némileg változtak az arcok. De nem kevés azok száma sem, akik az első perc óta jelen vannak. Köszönet nekik, s köszönet az újonnan jötteknek, a türelmes fiataloknak és fáradhatatlan idősebbeknek – őáltaluk, őmiattuk, az ő révükön valósult meg e kör, mely mintáját egy hajdani bethlenes önképzőről veszi, hadd említsem meg Láng István Tanár úr nevét, életem legkiválóbb magyartanáráét.

Ő vezetett be hajdan az önképzőköri tevékenységbe, ő tanított meg kérdezni – „nyomozni és felfedezni”.

Nem baj, hogy lassan haladunk az anyagban, lassú türelemmel valla-tjuk az egyes művészettörténeti korszakokat, sokáig időzünk ott, ahol szükségesnek érezzük! Van időnk, öt év alatt nagy figyelemmel és kitartással az itáliai reneszánsz Raffaello tételze végpontjáig jutottunk, miközben azért a modernekkel is ismerkedünk épp elégszer. Munkánk végtelen, s érdeklődésünk is az. Csoportunkat egyetlen dolog tartja össze a bontakozó baráti szálakon kívül: a képek szeretete s a tudományosságot megcélzó munkálkodás a művészettörténet nagy korszakain.

Itt valamennyien szabadok vagyunk, mindenki akkor szólal meg, akkor vállal referátumot, akkor teszi meg kiegészítéseit, ha kedve tartja, soha senki nem kapacitálja erre, de annál inkább ösztönzi a légkör, a változatosság, a szakmai hang, mely a foglalkozásokat uralja.

Egy tanárnak valóságos ajándék az ilyen fegyelmezett, érdeklődéstől és széperzéktől vezetett csoport, mely igyekszik mindenben oktatója kezére játszani, észrevétlenül segíteni őt.

Kitalálják gondolatát, ismerik esendő pontjait, és ott segítik, ahol kell, megkérdőjelezés nélkül fogadják el választásait. Nem sok ilyen hely, helyzet adódhat a világban, s mi, önképzőköri tagok meg is becsüljük e helyzetet, s benne önmagunkat. Még mondhatatlanul sok tervünk van, nekünk e csillapíthatatlan, kíváncsi, örökifjú egzisztenciáknak!

Azért jöttem haza, Hódmezővásárhelyre tudományos kört tartani, hogy a tanulással és tanítással töltött sok év tapasztalatát, ismereteit ne csak az egyetem diákjainak soroljam évről évre, hanem próbáljak idehaza is létrehozni, adni valamit. Íme, nem volt okom megbánni e döntésemet, s kedves Vendégeink, estünket hallgatva, remélem, igazat fognak nekem adni!

Editkénk végül leleplezte a tréfát: a köszöntő szövege az Önképzőkör vezetőjétől származott, 5 évvel ezelőtt íródott, de mára is érvényesnek tűnt, újfogalmazásra nem szorulónak.

A Csoport vezetője maga is mehhökkenet fogadta a felolvasást, s csupán némi hozzátélt tartott szükségesnek eme mostani, ünnepi alkalommal hozzátenni az 5 esztendővel korábbiakhoz. Kérem, fussák végig ezt is:

Jubileumi köszöntő 10 esztendőnyi Art a Pagonyban

Kedves, szeretett, évről évre hűséges Közönségünk!

Állna az Idő? – kérdezem őszinte csodálkozással, mert hirtelen magam sem tudom, melyik esztendőt írjuk, hány éve is állok itt Önök előtt ezeken a késő-téli, kora-tavaszi hétfő délutánokon, hogy hallgatni- s látni invitáljak mindenkit másfél-két óra erejéig mindabból, amit szeretett Ön-képzőköröm egy esztendő alatt végzett a művészettörténet büszke téerein...

Íme, Önök e pillanatokban lépnek be ide, a Németh László Könyvtár számunkra előkészített Olvasójába, kézbe kapják e köszöntőt, talán már olvassák is – és én, e holt betűk szerzője nem árulhatom el Önöknek, hamarosan milyen érzéki csalódás és szerény időutazás megtapasztalói lesznek egyik tagtársunkat hallgatva.

Itt voltunk egy éve, két esztendeje, itt álltunk s üldögéltünk 2012-ben, de 2011-ben is... mióta is már: 2005 óra, hiszen kis Csapatunk ezekben a hetekben töltötte be 10. életévét. S máris gimnazista!! Ha vissza tudnak emlékezni, ezt a kategória-váltást is Önöknek jelentettük be először, s pontosan itt, e széksorok előtt. És hamarabb lettünk gimnazisták, mint hogy nevünk lett volna! De most már van az is; és van sálunk, kitűzőnk, kulcs-tartónk, fotósunk, költőnk és grafikusunk, festőnk és szavalónk --, de legfőképpen: közös történetünk, közös emlékeink, évről évre gyarapodó tudásunk.

Ami pedig a fenti titkolózást, a jubileumot, a visszaemlékezést és időutazást illeti: hallgassák csak figyelemmel első előadónkat, s megértik, mire gondoltam, amikor azt mondtam: „Állna az Idő?”

Nem lehetetlen, hisz emlékezetem és tudomásom szerint kedves Csoportom, víg Hölgyeim és Példaképeim, a „pagonyisták” kis csapata ilyen volt -- s ilyen lesz mindig.

Ilyen volt kezdetben; ilyen volt öt éve, s ilyen most is – csak szakmai tudása és igényessége növekedett meg. Mert e Nyíltak nem adnak egészen hű képet rólunk. Ilyenkor azon vagyunk, hogy örömteli szórakozást, beleélést, minden évi változatosságot nyújtsunk Önöknek, de ha péntekeinken jelen lennének hétről hétre, látniuk kellene, hogy „mindennapi” munkánk ennél szikárabb, komolyabb, alaposabb, s nem a látványosságoknak szól. Im-már elég elszántan köteleztük el magunkat a tudományossággal, s éppen ez az, amit ki szeretnék emelni, ezt a szinte észrevétlenül növekedő igényt és alaposágot, hogy ne csupán vélekedjünk, de érveljünk, mikor a művészettörténet tényeivel és talányaival szembesülünk. Nézzük meg alaposan Giovanni Arnolfini és Giovanna Cenami jelentésszerű kéztartását Jan van Eyck képén Eörsi Anna tanulmánya nyomán; Az Idő allegóriája című Tiziano-festményen ne álljunk meg a Szimbólumtár kutya-farkas-oroszlán címszavainál, hanem lépünk tovább az egyiptomi Sarapishoz; vegyük észre Bruegel Ikarosán, hogy az a Nap, ami ott vakít a kép háttérében, sosem lett volna képes megolvasztani Daidalosz fiának madárszárnyaiban a viaszt, mert talán a hermészi „alkémisták” napja ez; lássuk meg Yolande de Soissons miniatúráján a keresztfa alatt álló Miasszonyunk keblét átdöfő óriási kardot, s keressük meg rá a magyarázatot...

Egy esztendeje idősebb Pieter Bruegel festészetével foglalkozunk (ahogy éppen egy évet töltöttünk Hieronymus Bosch munkáival is), de ma nem őt, vagy nem csak őt mutatjuk be Önöknek. Olyan összeállítást készítettünk e jubileumi előadásra, ahol a kiválasztás elve az volt, hogy a műalkotás, amit bemutatunk, kirándulásainkon látott műtárgy legyen; illeszkedjék eddig átvett művészettörténeti korszakainkba; továbbá Nyílt Foglalkozáson még sosem szerepelt volt.

Fogadják szeretettel vetített képes előadásainkat, s Szabinánk pompás átvézető verselményét, s figyeljenek jól, mert e versszakok hivatottak biztosítani az átmenet logikáját az előadások közt.

*Cserjés Katalin
az Önképzőkör vezetője*

**REGŐS-ÉNEK
DR. DRATSAY ZSIGMONDNÉ SZAVALATA**

**A TÁKOSI TEMPLOM FESTETT KAZETTÁI
BAGI MÁRIA ELŐADÁSA**

**VELENCEI MÚLTIDÉZŐ
ORMOS ZSUZSANNÁVAL**

A felvételeket az
Art.Pagony jubileumi nyílt foglalkozásán
Lőkös Sándorné készítette.

KOVÁCS SZABINA
AZ ÖNKÉPZŐKÖR 10 ÉVES JUBILEUMA

konferansz versek

I.

Időszámítás előtt harminc körül
Róma a viláгурalmának örül.
Meghódítja Pannónia provinciát,
menekül szkordiszkusz, s kelta – ki merre lát.
Mindez a híres borostyánút miatt
és hogy erősítse a határokat.
Fölépül Aquincum, Scarbantia, Solva...
Szóval itt hagyták a lábnyomuk. Enyhén szólva.
Vajon tudjuk, utánuk mi minden maradt?
Nemcsak vízvezeték, cseresznye és barack,
borszőlő, boltív, Seuso kincslelet,
de a betűink is, és számos ismeret...
Hogy milyen volt az ókorban Pannónia,
erről fog most szólni: Antónia.

II.

A továbbiakban mélyebbre ásunk.
Zseblámpást vigyünk, hogy jobban lássunk!
Titkok várnak, föld alatti szentélyek,
misztérium: szigorúan azoknak, kik nem félnek.
Kíséretünk: kígyó, kutya, skorpió
s egy isten, ki úgy gondolja: ölni jó.
A beavatott már egy gödörben ácsorog,
a leszúrt bika vére szép lassan rácsorog,
győz a fény, szalad a sötétség, menekül,
bár ára van: de kerül, amibe kerül,
izgalmas a beavatás hét foka
és az út végén a perzsa sapkás Atya...
Nem tudom, most ezek után mit várnak,
Edit jön és kultusza a perzsa isten: Mithrásznak.

III.

Tatár, török felénk folyton pusztított,
mi épen maradt utánuk, nem túl sok.
Néhány erős templom túlélte a vihart,
melyet ezer éves balszerencse kavart.
Lépünk e sokat élt, hús falak közé,
a megszentelt házba, mely az Istené.
Merengjünk kicsit a boltívek alatt:
ezer esztendő is, bizony, elszalad...
Szobrok, freskók, képek, szárnyas oltár...
Nem lenne jó, ha most közbeszólnál.
S ha valakinek a tárgyi világ nem elég:
a templom: tükör, kis mennyország, menedék...
De folytassa az, aki jobban tudja:
régii templomainkról szól Szalma Jutka.

IV.

Érezni, mily tudatosan fókuszálunk?
Mindig a lényegre. Tovább, meg nem állunk.
A vallás számos ritka emléke megvan
az esztergomi Keresztény Múzeumban.
Többek közt Zsigmond korából egy kálvária,
stílusa: internacionális gótika.
E szárnyas oltár valamiben első:
alkotója név szerint ismert festő.
Zsigmond király maga is feltűnik a vásznon:
jobb oldalt lovagként láthatjuk lóháton.
Újdonság a portré, és a perspektíva...
Szakértő magyarázatnak nem lesz híja.
Következik Kolozsvári Tamás Kálváriája,
előadja a szép hangú Szilágyi Klára.

V.

Színes üveg ablakon beszűrődő fények,
a cellákban a szobrok sejtelmesen szépek,
fehér-vörös márvány a padló talpuk alatt,
ki egyszer ide téved: örökre itt marad.
Nem szabadulhat a lélek ennyi szépség közül,
csak kapkodja fejét az ember, ámuldoz és örül.
Tapintható a múlt, szívünket előnti béke,
bár szorongva lesünk Monteverdi végső nyughelyére.
S ha megállunk egy percre a főoltárral szembe':
Tiziano festményén Mária száll a mennybe.
A gótika e remekműve büszkén tör az égbe,
s hogy megnyitotta kapuit, lassan hétszáz éve.
Következzen: a Frari, Velence egyik arca,
a róla szóló előadást Németh Kati tartja.

VI.

Ki ne kívánna egy középkori kertet,
hol az Éden mintájára születnek a tervek,
hol paradicsomi a geometria,
jelkép a rózsa, a filagória,
középpütt szökőkút, Éden négy folyója
a hortus conclusust négy táblára bontja,
s a kert kőfallal kerített, sövény, árok védi,
avatatlan nem szabad se be-, se kilépni.
Hunyadi Mátyás újjá formálta
palotakertjét toszkán mintára.
S hogy mily csodák teremték visegrádi kertjében,
megtaláljuk Bonfini és Oláh Miklós művében.
És ne érezzük magunk elhagyatva,
mert kerti sétára vár: Magyarné Anna.

VII.

Északkeleten a beregi síkságon
áll egy kincs, milyen nincs több Magyarországon.
Sőt, nemcsak országunkban egyedülálló,
de sehol a világon sincs hozzá hasonló.
Akik a költői képeket kedvelik,
mezítlás Notre Dame-ként emlegetik.
Pedig nem emelték kőből vagy téglából,
helybéliek rakták szegény föld sarából.
A kétszázötven éves patics-falak bírják.
Nevük az alkotók a mennyezetre írták.
A festett kazetták közt kettő nincs egyforma.
Tizenhat méteres fából készült tornya.
Ki kíváncsi, már nem kell tovább várnia:
következik Tákos és Bagi Mária.

VIII.

Egy Colleoni nevű zsoldos vezér
hitte: Velencének egy szobrot tán megér.
Minden földi javát a városra hagyja,
ha a Szent Márk teret díszíti alakja.
Ám a Szent Márk téren állni: túl nagy érdem,
a Santi Giovanni e Paolo téren
került a bronz lovas szobra méltó helyre.
A megbízást a műre: Verrocchio nyerte,
s Leonardót ihlette további munkára,
hogy nincs alátámasztva a ló minden lába.
És Verrocchio Velencével addig civakodott,
míg végül a munkáért dupla pénzt nem kapott.
Most vár reánk a csodás quattrocento vége:
Ormos Zsuzsával térjünk vissza Velencébe!

IX.

Hieronimus Bosch zaklatott korban élt:
mindennapos volt a boszorkányégetés.
S e kor: a mágia, az alkímia kora...
Szélsőségek, víziók... A középkor alkonya.
Egy különös alkotás, melyben nem teng túl a kímélet:
Boschtól, a Bécsben fellelhető Utolsó ítélet.
E triptichon az embert, a bűnét ostorozza?
Ironizál? Moralizál? Vagy csak pesszimista?
Titok lengi körül e furcsa művészetet,
hol nyüzsögnek a torz, bizarr szörnyetegek.
Mit mond Karthauzi Dionüszosz?
A torz lehet szép, a szép lehet torz.
Utazzunk el együtt, ha a közönség nem bánja,
Haranghyné Ancival e pokolbéli tájra!

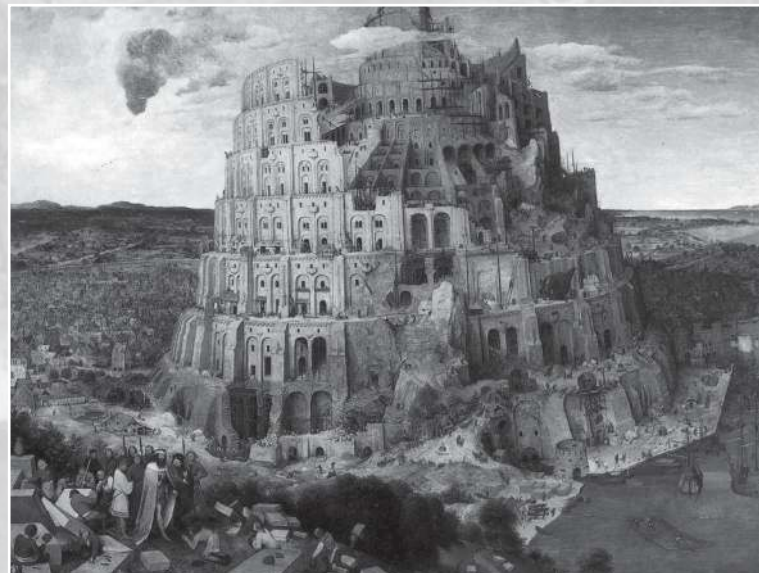
X.

Koldewey ezernyolcszázkilencvenkilencben
ősi falakra lelt babiloni földben.
Segítette Assurbanipál agyag- könyvtára,
Hérodotosz, Ktésziosz műve a kutatásba'.
S Nabukodonozor városára talált,
bár nem ásott ki mást, csak roppant alapzatát.
Az ókori Babel-torony hát létezett,
hol Jahve összekeverte a nyelveket?
Épült egy felhőket ostromló zikkurat?
Nimród álma ez volt: elérni az Urat.
Isteni nagyságig fölőlni mily csodás... –
a babel szó annyit tesz: összezavarodás.
Idősebb Pieter Bruegel Babel tornyáról
Szilágyi Klára részletesen beszámol.

XI.

Ám mást is festett az idősebb Bruegel Péter –
zárjuk e szép estét egy másik Bruegel-képpel!
Témái nem csupán flamand táj és idill –
s a közönség – ily késő esten – ennyit tán még kibír –,
visszatérő téma a Biblia,
Krisztus a kereszttel, Kálvária.
A lengyel Majewski Malom és kereszt
címmel e festményből filmet rendezett.
A kép közepén Krisztus a kereszttel
elvész a tömegben, sebezhető ember.
A háttér rabul ejti a tekintetet:
a Golgota mellett szélmalom mit keres?
Ez utolsó talányunk, reméljük, feloldja
Mérainé Kati, művésznevének: Bodra.

2015. február 8-15.

BRUEGEL: BÁBEL TORNYA (FORRÁS: WWW.WGA.HU)

A BEFELÉ VEZETŐ ÚT — KÉRI LÁSZLÓ MUNKÁSSÁGÁRÓL

A Tornyai plakettes Kéri László festőművész *Humán gesztusok* című reprezentatív kiállítása 2015. január 25-től március 8-ig volt látható az Alföldi Galériában.

Kéri Lászlóról a Magyar Képek Kiadói Kft. 2009-ben jelentetett meg monográfiát dr. Nagy Imre művészettörténész tollából.

Kéri László műveinek - első látásra bonyolult - értelmezésében, és művészi énjének kibontásában segít e monográfia, melyből az érdeklődés felkeltésére, továbbgondolásra álljon itt egy részlet:

... **A** művész rejtezik, és művei több-rétegű világa mögé bújtatja valós arcát. E tények ismeretében joggal kérdezhetnénk: - Akkor melyik Kéri László valódi arca? Melyik Kéri László valódi képi világa? - A válasz nem könnyű, mert az életmű belső mozgatóit, a művész legszemélyesebb gondolati közlendőit kell feltárnunk. Annak érdekében, hogy ehhez a legbenső réteghez eljussunk, Kéri műveiről sorban, egymás után le kell fejtenünk az utólagosan ráfestett rétegeket. Sorban egymás után fel kellene törni a művész látásmódjának, festői megoldásainak rétegeit. Melyik a valódi? Melyik az igazán érvényes felszíni réteg? A kérdés filozofikus, jóllehet a válasz nagyon is gyakorlatias. Mindig a mű legutolsó, legfelső rétegét kell elfogadni a festőművész autentikus alkotásának.

Az ismételődő átfestések mellett van egy másik konzekvens jelensége a Kéri életműnek. Különösen a nyolcvanas évek második felében érvényesült erőteljesen az a törekvés Kéri László munkáin, hogy a figurális elemek mellett, azokkal szinte azonos hangsúllyal, de azokkal nem versengően, geometrikus elemeket helyezzen el a kompozícióban. Ezek az elemek általában egymű színekben, különösebb modellálás nélkül kerültek megfestésre. Funkciójuk az volt, hogy segítsék a mű tartalmának kifejtését vagy alátámasztását a festmény gondolati-tematikai alapjainak. [...]

A kilencvenes évekre ezeknek a nonfiguratív elemeknek a szerepe és hangsúlya azonban megváltozott. Festésmódjukban, modellálási intenzitásukban felerősödtek, és a képépítő elemeknek szervezesebb és hatékonyabb részei lettek. [...]

Az aranylő sárga fogó vagy fogantyú — mely a sárgaréz vagy bronz bútorfogókat idézi — uralkodó képi motívummá nőtte ki magát, s esetenként jelenléte a kompozícióban annyira "helyzetidegen", hogy a kép értelmezési lehetőségeit gyökeresen ellentétes irányokba tudja megindítani. Egyfajta fricska ez minden kiállítás látogatónak: "Nem érted, miért festem azt, amit a képeken látsz? Mi érthetetlen van ezen, hiszen még fogó-fogódzó is van rajtuk!"

Nem a néző kigúnyolására szolgálnak ezek a szinte tapintható plaszticitással megfestett valóságrevizitumok, hanem arra,

hogy kizökkentsék a szemlélőt befogadói konvencióiból. Arra szolgálnak, hogy rádobbentsék a megszokott ábrázolási kliéséket és bevett értelmezési mintákat követő "képolvasót", hogy itt valami mással kell próbálkoznia, mert az ennyire rendszerszerűen visszatérő képi elemeknek kell hogy legyen valami konkrét jelentése, gondolati tartalma is. Mielőtt azonban a képi fogódzók konkrét művekben lenyomozható hatásmechanizmusát megvizsgálánk, szólni kell Kéri munkásságának egy másik összetevőjéről is. Szinte közhelyszerű adalék a Kéri László-i életmű feltárásának folyamatában az a tény, hogy bár a Képzőművészeti Főiskolán Sarkantyú Simon volt a tanára, ő választott mesterének Sváby Lajost tartja. Kéri oeuvre-jének akár csak felszínes ismerete is megerősíti ezt az információt. Az erőteljes színek használata, a "drip painting" (csurgatásos festészet) eszközeinek alkalmazása és a torzított formájú emberi testek ábrázolása mind-mind összeköti a két magyar festő munkásságát. Azonban mindketten meghatározó mértékben hatása alá kerültek Francis Baconnak, a XX. század egyik legjelentősebb angol festőjének. Bacon egész munkássága a létrevetett ember magárahagyatottságát, egyedülvalóságát és egzisztenciális bizonytalanságát tükrözi. Műveinek megfogalmazásmódja, festői eszköztára ennek a tartalmi-gondolati közlésnek van alárendelve. Kéri László műveinek esetében, bár kétségtelen a formális baconi hatás, a festmények tartalmi üzenete mindig gazdagabb. Azok midig sokkal összetettebb asszociációkra készítik a nézőt, mint az angol mester munkái. Kéri nem az egyén önmérsztő, saját gondjaitól torzult, roncsolt figuráját festi, hanem a társas lét viszonyaiban őrlődő, az egyén és egyén közötti viszonylatokban sérülő, önnön társát megőrizni nem képes ember komplexusait. Az ő festményein viszonyok és viszonylatok közepette jelennek meg az emberek, ennek a gazdag tartalmi-gondolati üzenetnek rendelődnek alá képein a színek, formák és faktúrák. Ennek a ténynek az értelmében rögtön értelmet is nyer Kéri intenzív színhasználata. Képein az erőteljes vörösek, bíborok és kékek mindig hangulati-érzelmi állapotok festőszínei, melyek az ábrázolt emberi szituáció, a feldolgozandó-feltárandó emberi viszonyrendszer kifejezői.

Ugyanígy tárható fel képeinek zárt geometriai rendet mutató kompozíciós megoldásrendje is. [...]

Be kell látnunk: a kilencvenes évek végére Kéri László műveiben nem kevesebb vállalkozott, mint az ember bensőjében zajló konfliktusok vagy az ember lelkében lejátszódó folyamatok ábrázolására. Képeinek téri szerkezete még bizonytalanabbá vált, mint a nyolcvanas, kilencvenes évek fordulóján készült művein. Figurákat, formákat és színeket egymásba úsztató festői módszere képeinek terét, a figurák helyzetét álomszerűvé tette. Nem lehetünk biztosak azt illetően, hogy amit látunk, az a valós téri viszonyokat tükrözi-e, vagy álomszerű fiktív teret leképezéseként értelmezzük-e. A kilencvenes évek derekának teljes feloldódását sugalló műveivel szemben, mára egy új tárgyiasság kapott jelentős szerepet Kéri László képein, s ez az új tárgyiasság az álomszerű téri viszonyokkal párosulva, új gondolati tartalmak kifejezésére teszi őt képessé. Az álmok, mesék és mítoszok világa tolul föl Kéri ecsetje nyomán a vászakra. Metafizikus tartalmak öltének testet ecsetvonásai nyomán, s konkrét, tárgyiassult formák mutatnak túl saját látszati felszínük hártaszzerű rétegén. [...]

Színeket látunk és geometriai formákat, melyek átértelmezésre kényszerítenek bennünket a jól ismert látványelemek esetében is. Rá kell jönnünk: annak érdekében, hogy ne értetlenkedjünk Kéri képei előtt, nem magunk körül kell a kapaszkodókat keresni, nem a körülöttünk lévő világban kell nézelődnünk. Kéri legfrissebb képeinek megértéséhez befelé kell tekintenünk, pedig tudjuk, hogy a bölcs úgy tanította: "Befelé leg-hosszabb az út." [...]

Meghökkenő, hogy mit képes meglátni a festő, s még megdöbbentőbb, hogy mind-azt velünk is láttatja. Együtt suttogjuk hát Szabó Lőrinnel e sorokat, melyeket akár Kéri László *Erdő mélyén* című képéhez is írtatott volna:

— *be vad és érthetetlen és új világ vagyunk, mikor egyszerre, mint barlangi utazó, a belső végtelenben parányi szellemünk riadtan széttekint!*

Nagy Imre

KÉRI LÁSZLÓ | IRÁNYOK | OLAJ | 2013

Fotó: Dobos Irma

A „Carnaval de Santiago de Cuba” egyik résztvevője